

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Andra kammaren.

Nr 15.

Måndagen den 1 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 134, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § och 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316);

till statsutskottet propositionen, nr 145, angående anslag till utbildningskurser för hushållerskor i skogsarbetarförläggningar;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 122, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 8 november 1912 (nr 277) om avlösning av vissa frälseräntor m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 132, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;

nr 133, angående vissa arbeten till fördjupning av Trollhätte kanal;

nr 135, angående statsförvärv av järnvägen Sala—Gysinge—Hagström;

nr 136, angående reservavstängningsanordning vid Vargöns kraftstation;

nr 137, angående kronans deltagande i en andra reglering av sjön Torrön; och

nr 146, angående statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping.

§ 2.

Vidare föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 429 av herr *Gardell m. fl.*; och

nr 430 av herr *Andersson* i Prästbol; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 431 av herr *Falk*.

§ 3.

Härefter föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 5 och 6, statsutskottets utlåtanden nr 34—36, bevillningsutskottets betänkanden nr 5—10, första lagutskottets utlåtanden nr 12 och 13, andra lagutskottets utlåtanden nr 15—20 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Andra kammarens protokoll 1937. Nr 15.

§ 4.

Vid nu skedd föredragning av herr *Hanssons* i Vännäsby vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa spörsmål angående ny djurskyddslagstiftning blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 5.

Slutligen föredrogs herr *Senanders* likaledes på bordet liggande anhållan att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa spörsmål angående tillsättande av en självständig fiskeristyrelse m. m.; och biföll kammaren denna anhållan.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes utrikesutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades					
herr <i>Andersson</i> i Mölndal	under	6	dagar	fr. o. m. den	4 mars och
» <i>Andersson</i> i Grimbo	»	4	»	»	3 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.6 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 2 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 24 nästlidna februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Engberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 152, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 153, angående avstående i visst fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 154, angående restitution i visst fall av erlagd gåvoskatt;

nr 155, angående viss ändring i 1927 års malmavtal mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan; och

nr 144, angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 1.

§ 4.

Ordet lämnades härefter på begäran till fru **Rönn-Christiansson**, som anför-*Interpellation*.
de: Herr talman! I fredags frigavs den svenske sjömannen Erik Jansson från det fängelsestraff, som tysk domstol ådömt honom enligt grunder, som inte motsvara svensk rättsuppfattning. Hans frigivning tre år före strafftidens utgång är att anse som en seger för den starka folkstämning, som kommit till uttryck här i landet. Hela det svenska folket med undantag för ett fåtal anhängare till fascismen hälsar också Janssons frigivning med tillfredsställelse.

Enligt uppgifter har den svenska regeringen utfört ett erkännansvärt arbete för Janssons frigivning. Däremot är ingenting känt om regeringens ställning till den i Tyskland till sex års tukthus dömd sjömannen Knut Mineur. Jag förmodar emellertid, att regeringen även anser denna dom över en svensk medborgare vara av sådan art, att den från svenskt håll bör påtalas. Av den svenska opinionen har domen mot Mineur jämförts med domen över Erik Jansson, alldenstund Mineur dömts under liknande omständigheter som Jansson. Samtidigt med kravet på Janssons frigivning har opinionen med samma styrka framfört kravet om upprättelse även för Mineur.

Interpellation. (Forts.)

Det kan enligt min mening knappast råda något tvivel om att påtryckningar från den svenska regeringen skulle vara av betydelse för att få Mineur befriad från sitt långvariga tukthusstraff. Helt säkert förefinnes även en allmän förväntan hos det svenska folket, att regeringen även i detta fall skall åstadkomma ett dylikt resultat. Då jag anser, att den dömda sjömannen Knut Mineurs fall är jämförbart med Erik Janssons borde möjligheter föreligga för regeringen att genom en hänvändelse till tyska regeringen utverka strafflindring.

Med hänvisning till vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens ministern för utrikes ärendena få framställa nedanstående frågor:

Har regeringen tidigare vidtagit någon åtgärd för att utverka frigivning för sjömannen Knut Mineur?

Har regeringen för avsikt att nu efter Erik Janssons frigivning söka påverka de tyska myndigheterna att snarast frigiva Mineur?

Denna anhållan bordlades.

§ 5.

Herr talmannen gav på begäran ordet till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren behagade besluta, att på morgondagens föredragningslista främst bland två gånger bordlagda ärenden sättes utrikesutskottets utlåtande nr 1, att närmast därefter sättes jordbruksutskottets utlåtande nr 1, samt att bankoutskottets utlåtande nr 12 sättes närmast före samma utskotts utlåtande nr 11.

Ifrågavarande hemställan bifölls.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.7 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 3 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

I enlighet med därom den 20 nästlidna februari fattat beslut företogs nu val av dels tjugufyra ledamöter i den nämnd, som enligt § 103 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall behållas, dels ock sex suppleanter för ledamöterna i denna nämnd; och blevo därvid utsedda till

ledamöter:

herr *Anderson* i Norrköping,
» *Andersson* i Höör,
» *Andersson* i Rasjön,
» *Arnemark*,
» *Berg*,
» *Bergquist*,
» *Bergström*,
» *Eriksson* i Stockholm,
» *Fast*,
» *Gardell*,
» *Janson* i Frändesta,
» *Johanson* i Hallagården,
» *Johnsson* i Kalmar,
» *Lindberg* i Umeå,
» *Lindmark*,
» *Lindqvist*,
» *Lindskog*,
» *Magnusson* i Tumhult,
» *Mosesson*,
» *Närlinge*,
» *Olsson* i Mellerud,
» *Weijne*,
» *Westman* och
fru *Östlund*,

var och en med 150 röster; samt

suppleanter:

herr *Kyling*,
» *Blomquist*,
» *Hansson* i Örebro,
» *Svensson*,
» *Persson* i Tidaholm och
» *Holmbäck*,

var och en med 104 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 2.

Härefter företogs, likaledes i enlighet med kammarens beslut den 20 nästlidna februari, val av dels tolv valmän för att enligt § 70 riksdagsordningen utse kommitterade för tryckfrihetens vård, dels ock tre suppleanter för dessa valmän; och blevo därvid utsedda till

valmän:

herr *Dahlbäck*,
 » *Hagberg* i Malmö,
 » *Holmdahl*,
 » *Höglund*,
 » *Jonsson* i Eskilstuna,
 » *Lindberg* i Umeå,
 » *Lindqvist*,
 » *Nyblom*,
 » *Persson* i Falla,
 » *Törnkvist*,
 » *Vougt* och
 » *Westman*,

var och en med 116 röster; samt

suppleanter:

herr *Erlander*,
 » *Bergström* och
 » *Gezelius*,

var och en med 61 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i paragraferna 1 och 2 här ovan omförmälda valen.

§ 4.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 138, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter.

Denna proposition bordlades.

§ 5.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 152, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

till statsutskottet propositionerna:

nr 153, angående avstående i visst fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 154, angående restitution i visst fall av erlagd gåvoskatt; och

nr 155, angående viss ändring i 1927 års malmavtal mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 144, angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning.

§ 6.

Vid härpå skedd föredragning av fru *Rönn-Christianssons* anhållan att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framställa spörsmål angående regeringsinskridande för frigivning av en i Tyskland till tukthusstraff dömd svensk sjöman, biföll kammaren ifrågavarande anhållan.

§ 7.

Till avgörande företogs nu utrikesutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien.

Genom en den 22 februari 1937 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 125, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 211 av herr *Lindhagen*,

nr 215 av herrar *O. Fredrik Ström* och *Branting*, samt

inom andra kammaren

nr 425 av herr *Flyg m. fl.*

I motionen I: 215 hemställdes, att i 1 § i den föreslagna lagen orden »straf-fes med fängelse i högst sex månader eller dagsböter», skulle ändras till »straf-fes med dagsböter».

I motionen II: 425 hemställdes, att riksdagen måtte avslå ifrågavarande proposition.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 125, antaga det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget;

B) att motionerna I: 215 och II: 425 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att motionen I: 211 måtte anses besvarad genom vad utskottet ovan an-fört.

Efter föredragning av punkten A) av utskottets hemställan anförde:

Herr **Sandström**: Herr talman! Jag vill från början säga, att jag icke alls riktar mig mot detta lagförslag i och för sig. För undvikande av varje missförstånd härutinnan ber jag därför redan från början att få yrka bifall till utrikesutskottets förslag i föreliggande ärende. Orsaken till att jag uppträder här i debatten är, att jag från rederinäringshåll blivit uppmanad att här yttra några ord angående de olägenheter, som för vår svenska rederi-näring med säkerhet kunna väntas uppkomma på grund av den nya kontroll, som står i samband med denna lagstiftning.

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

Vad då först rör den i propositionen föreslagna kontrollen, som är här i lagförslaget särskilt omnämnd, och vad beträffar de allmänna frågor, som höra samman med denna kontroll, må framhållas, att det är uppenbart, att den svenska sjöfarten på spanska hamnar kommer att förorsakas olägenheter genom dessa åtgärder. Dessa olägenheter komma att göra sig särskilt märkbara till följd av förseningar genom sådana deviationer eller avvikningar ur kursen, som fartygen i de flesta fall måste företaga för att taga ombord eller ilandsätta de i lagförslaget föreskrivna kontrollörerna. Likaledes torde förseningar icke kunna undvikas till följd av de åtgärder, som av kontrollörerna vidtagas exempelvis i samband med lossning i spanska hamnar av emballerat gods, därvid en noggrann kontrollör kan finna sig angeläget vara att påfordra brytande av emballaget i större och, som man kan förmoda, även onödig omfattning.

Med hänsyn till de förhållanden, som föranlett den ifrågavarande lagstiftningen, måste det anses rimligt, att staten betalar de merkostnader, som på grund av dessa kontrollåtgärders genomförande komma att drabba fartygen, ävensom de skadeståndsanspråk, som till följd därav eventuellt komma att väckas mot rederierna.

Det är därför av betydelse, att man i samband med författningarnas ikraftträdande erhåller kännedom om vilka åtgärder rederierna hava att vidtaga för att tillgodogjuta sådana ersättningar.

Beträffande vidare de förpliktelser, som åligga befälhavaren enligt § 4 i förslaget, må bringas i erinran, att den praktiska erfarenheten givit vid handen, att det icke är möjligt för honom att vidtaga sådana åtgärder, som på ett effektivt sätt kunna förhindra landstigande av besättning, passagerare eller andra, som medfölja fartyget.

Vad angår de hamnar, varest fartygen skola ombordtaga kontrollörer, måste framhållas angelägenheten därav, att föreskrifterna härom bliva sådana, att rederierna och befälhavarna erhålla största möjliga valfrihet. Av de av vederbörande kommitté uppskisserade föreskrifterna härutinnan framgår, att man icke tänkt sig sådan valfrihet. Vidare bör sägas, att de av ifrågavarande kommitté angivna hamnarna icke valts på det sätt, att de äro tillfredsställande ur sjöfartens synpunkt. Såsom exempel kan nämnas, att fartyg, kommande från Nordamerika och destinerade till hamn i norra Spanien, måste angöra Madeira för att ombordtaga kontrollör. Det säger sig självt att detta kommer att innebära en synnerlig omväg för fartyget, varför det är mycket angeläget att lämpligare angöringsplats bestämmes, exempelvis hamn i norra Portugal. Vidare är av synnerlig vikt, att undantag beredes för fartyg, vilka enbart för bunkringsändamål angöra Las Palmas på Kanarieöarna. Denna hamn anlitas ofta för detta ändamål, exempelvis av fartyg på väg från Australien eller Sydamerika till Europa eller omvänt.

Då det torde ligga i Kungl. Maj:ts hand att utan vidare bemyndigande från riksdagens sida utfärda sådana kompletterande bestämmelser angående lagens tillämpning och ikraftträdande samt kontrollen å dess efterlevnad, som kunna visa sig erforderliga, vill jag icke göra något yrkande i denna fråga. Men jag vill rikta en hemställan till herrar statsråd: justitie- och handelsministrarna, att de vid utfärdandet av dylika reglementariska föreskrifter måtte beakta vad jag här anfört och därvid i möjligaste mån tillgodose den svenska rederinärings, ja, den svenska sjöfartens berättigade intressen.

Herr Flyg: Trots att jag ingalunda väntat, att det nya utrikesutskottet skulle skilja sig nämnvärt från den institution, som tidigare behandlat frågor

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

av den art, som vi nu stå inför, måste jag säga, att jag dock är i viss mån överraskad av att i denna fråga finna ett enhälligt utskottsutlåtande. Min överraskning grundar sig för det första på det förhållandet, att vi endast för några veckor sedan här i kammaren hade en interpellationsdebatt, vid vilken en av klara Francosympatier påverkad högerinterpellation med tydlig kyla mottogs av kammaren. I denna interpellation ifrågasattes, huruvida regeringen ej ämnade komma med ett förslag av sådan art som det nu föreliggande. Genom den föreslagna lagen ha faktiskt de önskemål tillgodosetts, som då framfördes i högerinterpellationen.

Det andra skälet till min överraskning är, att det socialdemokratiska partiets största organisation, regeringspartiets största politiska sammanslutning, för endast några dagar sedan, den 25 februari, höll ett offentligt opinionsmöte i Auditorium, där man uttalade den svenska arbetarklassens solidaritet med den kämpande spanska demokratin. Vid detta möte talade en av det socialdemokratiska partiets i frågor av sådan art ofta offentligt framträdande personer, herr Georg Branting, inför en av medlemmar av det socialdemokratiska partiet fullsatt salong. Vad hade herr Branting vid detta tillfälle att säga? Jo, han sade, att »det måste väl förefalla oss alla såsom någonting monstruöst och för rättskänslan ytterligt sårande, att den svenska medborgare, som av ideella motiv går i spansk krigstjänst för att försvara demokratin och den lagliga regeringen mot fascistiska upprorsmän, han skall ådömas fängelsestraff, vilket väl allmänt anses såsom ett vanärande straff. Vi må föreställa oss» — säger vidare herr Branting — »hur allmänna opinionen skall reagera den dag, när från Spanien hemkomma män, vilka efter lagens ikraftträdande i alla fall velat riskera sina liv i kampen för en rättvis sak, när dessa män kanske på många håll hälsas såsom hjältar, men likväl av rättsvisan omhändertagas och sätts i fängelse. Här uppstår en konflikt mellan den allmänna rättskänslan och rättskipningen, som inte kan annat än undergräva respekten för gällande lag.» Herr Branting säger vidare i sitt i dess helhet utmärkta anförande, att »man kan fråga sig, om inte hela denna nya ordning, där statsintresset lägger så hårda band på individens av hans rättskänsla reglerade handlingsfrihet, i själva verket innebär ett steg emot de demokratiska staternas fascistisering».

När dylika uttalanden göras från en offentlig tribun av en framstående medlem av regeringspartiet, sedan den proposition, som föranlett dagens utskottsutlåtande, avlämnats, må det anses berättigat, herr talman, att jag uttalar min överraskning över att ett enhälligt utskottsutlåtande föreligger, som tillstyrker den lag, som på detta sätt karakteriserats som »ett steg emot de demokratiska staternas fascistisering».

Vi ha i vår motion anført olika motiv för det avslagsyrkande, som vi ställt i denna fråga. Jag utgår liksom utrikesutskottet från att kammarens ledamöter ha tagit del av motiveringen till motionen, och jag skall därför icke trötta med att stanna vid något avsnitt av densamma. Men ett av de avsnitt, som jag anser har den måhända största betydelsen för denna församling, är vårt understrykande av just vad herr Branting här har påpekat, nämligen att den lag, som man nu begär att riksdagen skall gå med på, utgör ett uppenbart kränkande av en av de mest elementära fri- och rättigheterna inom den demokratiska ordningen. Jag skulle vilja ställa den frågan till de mångtaliga representanterna i denna kammare för de demokratiska partierna, huruvida de anse, att tiden just nu ur demokratisk synpunkt är lämplig att vidtaga dylika åtgärder. Är det inte tvärtom just ur herrarnas synpunkt något som man borde slå vakt omkring, som man från demokratiens sida som sådan borde göra honnör för, att det finns individer, enskilda medborgare, som av person-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

lig övertygelse vilja giva sin kraft, sin stridsduglighet, ja, sitt liv för den idé, som herrarna säga sig vilja företräda? Kan man på något sätt bestrida det resonemanget, att det här är fråga om ett värde, som man borde slå vakt omkring och taga vara på, och som man icke borde genom lagar eller på annat sätt beskära? Man borde i varje fall icke, som här föreslås, stämpla dessa människors handlingssätt som någonting brottsligt, som förtjänar inspärning i fängelse. Det är ett säreget förhållande, att det skall vara förbehållet enbart representanter för det socialistiska partiet att i nuvarande situation understryka detta.

Jag ber kammarens ledamöter vidare uppmärksamma och betänka, att det i dag icke bara är fråga om ett ställningstagande till den konflikt, som pågår nere i Spanien. Vi stå här inför en principfråga. Vi ha att göra med en åtgärd, som obestriddigen innebär ett prejudikat också för morgondagen. Herr Branting påpekar i sitt anförande, att det som i dag händer i Spanien, den situation, som där i dag är en realitet, i morgon kan innebära en verklighet för Skandinavien vidkommande. Jag pekar inte på detta, därför att herr Branting har sagt det; jag understryker hans ord, därför att de helt överensstämmer med min egen uppfattning. Detta ögonblick kan komma fortare än vi i dag i denna kammare kunna tänka oss. Antag t. ex. att i något av de skandinaviska länderna — jag syftar på Danmark — en liknande aktion, som den spanska regeringen utsattes för för några månader sedan, bryter ut och — märk väl — kommer att understödjas av samma krafter och samma element, som i dag stå stödjande bakom general Franco. Ha herrarna i det ena fallet intagit den position, som nu här föreslås, och förklarat det såsom brottsligt att gå ut som frivillig, är jag övertygad om att det blir ytterst svårt att i en sådan situation, som jag här har förutsatt som en eventualitet, kunna motivera ett annat ståndpunktstagande och en annan inställning. Det är här inte bara fråga om en tillfällig lagstiftning i ett speciellt fall. Här skapar den demokratiska staten Sverige ett prejudikat och intager en position, som dessutom obestriddigen innebär en inskränkning och ett nedbrytande av elementära demokratiska fri- och rättigheter.

Herr talman! Hur försöker man försvara denna lag? I Örebro-Kuriren, där herr Åkerberg, som är ledamot av utrikesutskottet, för pennan, heter det: »Ja, de elementära medborgerliga rättigheterna äro ju också endast relativa. När statens välfärd kräver det, får litet var underkasta sig inskränkning även i dem.» Med andra ord, svenska statens välfärd skulle nödvändiggöra den åtgärd, som föreslås i propositionen. Herr Åkerberg säger dessutom — och det är det mest märkliga i hans argumentation — att Sverige skulle vara väsentligt handikappat i »konkurrensen med fascismens auktoritära regimer», om vi icke ginge med på den lagstiftning, som här ifrågasättes. Det skulle alltså vara ett slags konkurrens mellan oss och stater, som ha förintat demokratien. Det är herr Åkerbergs sätt att försvara saken. Han säger, att »demokratien måste som motvikt kunna mobilisera en alldeles speciell handlingskraft i vissa ödesdigra situationer. En sådan föreligger i detta fall. Europas fred är hotad.» Där uttalar herr Åkerberg den stora obestriddiga lögnen bakom hela detta förslag. Europas fred och Sveriges säkerhet ha ingenting med vad som här föreslås att skaffa. Vi ha tidigare från vårt håll sagt, att vi icke begära att regeringen, då noninterventionsöverenskommelsen slöts, skulle driva någon separat utrikespolitik i den spanska frågan. Vi ha vidare sagt, att vi ansåge det vara naturligt, att svenska regeringen, samtidigt med att den anslöt sig till noninterventionspakten, också inför rätt forum i London underströk, att paktens existens och värde vore betingat av att den respekte-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

rades av samtliga makter. Båda dessa våra tidigare deklARATIONER kunna vi i dag återupprepa. Det är emellertid fullkomligt orimligt att säga, att konsekvensen härav skulle vara, att vi måste införa ett förbud för svenska medborgare att frivilligt engagera sig i striderna i Spanien, ett förbud, som stämpelar dem som brottslingar. Det är icke bara ett stort steg, det är ett oöverkomligt svalg befäst mellan dessa båda olika uppfattningar.

Jag har icke kunnat vare sig i hans excellens utrikesministerns eller justitieministerns uttalanden i den kungl. propositionen och ej heller i det föreliggande utskottsutlåtandet finna någon som helst bevisföring för att den ofrånkomliga konsekvensen av de senaste i London fattade besluten är, att Sverige för sin del antager den lag, som nu föreslås. Det säges i propositionen, att från den svenske representantens sida tvenne villkor uppställts. Det ena var att samtliga makter skulle acceptera de föreslagna kontrollåtgärderna, det andra, att riksdagen gav sitt samtycke till förslaget. Det första villkoret har ännu icke uppfyllts, då en av de makter, som kanske främst hade bort komma i fråga, alltjämt icke har accepterat dessa åtgärder.

Det gäller i dag det andra villkoret, frågan om riksdagens anslutning. Jag frågar då: Kan en anslutning anses vara motiverad med hänsyn till den nu rådande internationella situationen? Jag besvarar denna fråga med ett bestämt nej. Ingen skall kunna göra gällande, att det skulle kunna vara utgångspunkt för övriga makter att bryta mot förbudet att avsända frivilliga till Spanien, om den svenska riksdagen förklarade sig icke vilja gå med på den föreliggande propositionen.

I propositionen säges, att man skall lagstifta mot värvning. Var har denna värvning egentligen ägt rum? Är det någon av herrarna, som kan ge anvisning på någon värvningscentral inom Stockholm eller Sveriges gränser i övrigt? De frivilliga, som rest, ha begivit sig av på egen bekostnad och i viss utsträckning rest på medel, som insamlats inom de organisationer, de tillhört. Men någon värvning har icke ägt rum här i landet. Det har måhända skett, då vederbörande kommit till det land, där kampen utkämpas. Det föreligger icke något behov att stifta lagar mot en icke existerande verksamhet. Jag hade sannerligen icke tänkt mig, att något sådant skulle komma att ske här i landet.

Jag ber på nytt att få rikta uppmärksamheten på ett uttalande i Örebro-Kuriren. Herr Åkerberg uttalar där en förhoppning, att lagen skall bli av platonisk karaktär. Den skulle alltså vara någon slags dekoration. Är det inte fråga om någonting annat, herr Åkerberg, anser jag detta vara ett utomordentligt argument för att vi icke skola gå in för någon som helst av de åtgärder, som här ifrågasätts.

Ja, herr talman, med dessa ord har jag velat anföra de synpunkter, som vi ha på denna fråga, såsom en detalj bland alla de olika spörsmål, som upp- rulla sig kring det spanska inbördeskriget och noninterventionspolitiken. Skulle det visa sig, att debatten i fortsättningen ger mig anledning att återkomma även till andra därmed sammanhängande problem, är jag för mitt vidkommande beredd att så göra. Jag hänvisar nu till vad som tidigare har sagts från vår grupp i den motion, som har väckts i detta speciella fall, i den interpellation, som vi tidigare framställt och i den interpellationsdebatt, som därvid fördes.

Jag nöjer mig därför, herr talman, med att till sist säga, att från två utgångspunkter, nämligen dels därför att denna lag enligt vår uppfattning utgör en kränkning av elementära demokratiska fri- och rättigheter, vilkas värde det just nu borde vara statsmakternas önskemål att understryka, och

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

dels framför allt därför att lagen riktar sig mot något, som är större och för oss betydelsefullare än dessa demokratiska fri- och rättigheter — och i varje fall också tidigare var det för den socialdemokratiska rörelsen — nämligen mot den internationella arbetaresolidariteten, från dessa två utgångspunkter, herr talman, ber jag att få yrka avslag på propositionen och bifall till den motion, som har väckts av mig och mina partikamrater.

Jag ber samtidigt att få meddela, att jag anser denna fråga vara av sådan betydelse, att jag, då avgörandet skall fattas, ämnar begära votering.

§ 8.

Herr statsrådet *Engberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 143, angående tomt för biskopsgård i Skara; och nr 150, angående personligt lönetillägg åt föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet A. H. Johnsson m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9.

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

Fortsattes föredragningen av utrikesutskottets utlåtande nr 1 punkten A; och yttrade därvid:

Herr **Hallén**: Då jag dristat mig att ta till orda i denna fråga, sker det inte alls av samma intentioner, som den föregående talaren gjorde sig till talesman för, och ingalunda i avsikt att rikta någon anmärkning vare sig mot Kungl. Maj:ts proposition eller mot den strävan att lojalt medverka till oroligheternas begränsning i Spanien, som regeringen velat avse med sitt förslag. Jag tror tvärtom, att det är en allmän uppfattning, att regeringen är värd tack för sin strävan att nu såsom tidigare under årens lopp lojalt medverka att slå vakt kring freden i Europa. Jag skall i alla fall tillåta mig några kritiska kommentarer. De ansluta sig till det nuvarande läget och till utsikterna att kunna i detta läge uppehålla den neutralitet, som här påyrkas och som vi alla gärna vilja iakttaga.

Det är ju alltid, herr talman, förenat med en viss risk att söka vidtaga dispositioner i ideell, rättslig eller moralisk riktning, dispositioner, som om de misslyckas, endast öka desillusionen hos människorna. Man kan också på det föreliggande utskottsutlåtandet märka, att det i grund och botten präglas av en ganska sval ton inför vad som nu skall förehas och beslutas. Det är ju också mycket mänskligt och naturligt, om detta är fallet. Av propositionen framgår nämligen, att då vår regering den 20 augusti förlidet år avgav sin förklaring om den strikta och absoluta neutralitet, som vi skulle intaga, kom redan sju dagar efteråt genom franske ministern ett meddelande, att sex regeringar — det var de som voro närmast intresserade: de brittiska, franska, italienska, portugisiska, sovjet-ryska och tyska regeringarna — hade avgivit motsvarande förklaringar och sålunda anslutit sig till non-interventionsöverenskommelsen. Det var alltså den 27 augusti, som dylika förklaringar från dessa sex länder förelågo. Vi veta ju dock faktiskt, att fyra av dem sedan denna tid flitigt och oavbrutet överträtt den högtidliga deklaration, som de då avgävo.

Vi se också i den historik, som är knuten till propositionen, att den s. k. non-interventionskommittén under oktober månad behandlade en hel rad klagomål, som inkommit från endera parten, över att man överträtt och frångått denna högtidligt avgivna deklaration. Men, säges det i historiken, »i samt-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

liga fall bestreds från de anklagade regeringarnas sida, att någon överträdelse ägt rum, och något beslut, varigenom överträdelse konstaterats, har icke fattats». Det får man väl säga, att det är en tröst för ett tigerhjärta, att man lyckats konstatera, att om också överträdelser ymnigt ägt rum, så har det i alla fall icke fattats något plenarbeslut i kommittén, genom vilket man har konstaterat detta. Det får alltså konstateras ändock utan formligt beslut.

Utskottet framhåller, att man kanske icke kan betrakta kommittén såsom någon riktig kommitté eller som något verkligt kontrollorgan, utan snarare som en fortgående diplomatisk konferens mellan de intresserade staternas ombud, men så säger utskottet, att »det torde dock få antagas, att den kontakt mellan regeringarna, som upprätthållits genom London-kommitténs överläggningar, i sin mån bidragit till att förebygga interventioner av ännu större omfattning». Man måste väl, herr talman, ändock lyckönska utrikesutskottet till denna grad av anspråkslöshet. Det är ungefär detsamma som att säga, att om också U-båtar av främmande nationalitet operera utanför den spanska kusten, är det ännu icke hela divisioner, och om ryska tanks operera i striderna och bli tagna, kunde de dock ha varit mycket större, och om 10,000 italienska soldater landstigit i Cadiz, kunde det varit värre, det kunde varit hela divisioner och arméfördelningar som landstigit. Men det får dock finnas en gräns för att se på saker och ting med denna diplomatiska välvilja.

Nu nämnes det också i en bilaga till utskottsutlåtandet något angående det sätt, varpå denna kontroll skall utövas. Bl. a. fäster man sig vid, att det icke tyckes stå mycket om någon kontroll över någon slags intervention i luften, men icke äro väl de intresserade staterna så hjälplösa att icke den vägen kunde beträdas även i fortsättningen. Det heter också, att på den spansk-portugisiska gränsen, som, om jag icke är fel underrättad, är bortåt 120 mil lång, vill ju först och främst Portugal icke tillåta dessa non-interventionstater att själva ombestyrja kontrollen. Inom parentes sagt är det ganska märkligt att det lilla Portugal, om man tänker på det förhållande, till vilket det står speciellt till Storbritannien, nu kan stimuleras till en sådan självständig och karsk hållning. Det ger ju anledning till åtskilliga reflexioner. Men i alla fall har man gått med på att på denna 120 mil långa landgräns skola 130 s. k. observatörer få utplanteras. Det blir bortåt en herre per mil. Det blir väl icke precis så i verkligheten, men nog ha vi en känsla av att denna sak också kommer att höra till de ömma punkterna.

Men det är egentligen icke för att påpeka sådant som jag tagit till orda. Vi veta alla, att vår egen regerings ärliga lojalitet är så stark, att kan dess ord betyda något för att göra denna kontroll om möjligt ännu mera effektiv, skulle den också bli det. Men vi torde lägga märke till detta, att natten mellan den 6 och 7 innevarande mars skall denna kontroll träda i tillämpning. Man måste ju fråga sig, om underverkens tid icke är förbi, om någon verkligen tror, att emot de väldiga krafter ute i världen, som äro beredda att fortsätta denna kränkning av sin egen neutralitet och denna aktiva agitation, natten mellan den 6 och 7 mars kommer att beteckna en sådan vändning, en sådan radikal sinnesändring hos vederbörande, att det också kommer att bli en allmän europeisk strävan att därefter iakttaga denna non-intervention. Jag tror tyvärr, herr talman, att det icke är så, och jag har egentligen begärt ordet endast för att säga, att jag tror, att det är en allmän olycka, så länge som demokratiska folk och överhuvud människor som vilja vara lojala äro tvungna att samarbeta med stater, där en totalistisk regim råder. Vad menas med detta? Därmed menas alltså stater, där icke en allmänt vedertagen internationell rätt betraktas såsom det högsta, som de skola leva efter och anpassa

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

sig efter, utan där man medger för sitt eget land rätten att själv fastslå vad som betraktas som det landets högsta rätt, detta som någon har uttryckt med det hemska ordet *il sacro egoismo*, den heliga egennyttan, som den enda ledstjärna som kan leda vissa staters politik och icke minst deras internationella umgänge med andra. Från sådana staters sida, menar jag, måste man räkna med, att deras lojalitet och deras efterlydnad av bestämmelser, sådana som vi nu gå att fatta, bli betingade uteslutande av deras egna opportunistiska synpunkter. Det menar jag gör, att man måste ställa sig mycket skeptisk inför möjligheten att här nå det resultat som åsyftas. Vi ha allesammans i dagens tidningar läst, hurusom det stora fascistiska rådet i Rom i sin deklaration över landets utrikespolitik bl. a. också har i hjärtliga ordalag hälsat de spanska insurgenterna. Det vill väl icke stor fantasi till för att därav draga den slutsatsen, att antingen har från den statens sida interventionen redan fyllt sitt militära ändamål, och i så fall äro ju alla åtgärder för sent vidtagna, eller också har interventionen ännu icke fyllt sin uppgift, och då torde man riskera, att den i ena eller andra formen kommer att med alla krafter fortsätta.

Herr talman! Vårt land medverkade för något år sedan till ett stort och över hela jorden uppmärksammat experiment för att försöka att under medverkan av lojala och demokratiska krafter över hela världen sätta en broms för den imperialistiska och brutala maktpolitik, som då störde både folkens förbund och världsfreden. Vi veta också, vilka stora förhoppningar vi knöto till denna stora fredsgärning, då vi gingo med bland sanktionsstaterna, vi minnas också, vilken förbittring och grämelse vi fingo bevittna, när vi sågo huru allt detta rann ut i sanden och huru ömkligt det misslyckades, och huru i stället det brutala våldet avgick såsom den definitiva och säkerligen slutgiltige segraren. Det var ett experiment i en lojal och ädel anda, men det misslyckades. Vi äro nu beredda att företaga ett nytt experiment, och jag kan icke annat än tillönska vår regering, att den måtte äga kraft att i sin lilla mån också påverka utvecklingen i rätt anda, men vi känna också allesammans, vilka faror som föreligga, och att det finns en risk för att allt detta som nu företages skall röna samma öde som det tidigare företagna experimentet. Och jag skulle vilja säga som slutord, att skulle, det Gud förbjude, även detta experiment misslyckas, så vågar jag åtminstone för min ringa del uttala den förhoppningen, att det må vara det sista, i vilket vi medverka, så länge de regimer råda, som nu tyckas härska i världen.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag har icke begärt ordet på denna punkt för att avge någon högpolitisk deklaration i fråga om det föreliggande förslaget från utrikesutskottet, utan jag har begärt ordet för att få säga några ord med anledning av innehållet i § 4 i den föreslagna lagen. Det heter i andra stycket: »det åligger befälhavaren — — att utan hinder av bestämmelserna i 51 § andra stycket sjömanslagen och 10 § sjöarbetstidslagen, förbjuda besättningen landstiga i Spanien, där ej tjänsten så kräver». Det skulle således betyda, att befälhavarna på svenska fartyg numera ha ovillkorlig skyldighet att förbjuda de svenska besättningarna att gå i land, göra vanliga landbesök i spanska hamnar. Det betyder också, att man för sjöfolket tar bort den rätt som sjöarbetstidslagens § 10 ger dem, nämligen att få en halv vardag till sitt förfogande för att kunna göra personliga uppköp o. dyl. Man försätter också genom denna lag befälhavaren i en ganska ömtålig ställning. Han är skyldig att se till att ingen får gå i land. Om han icke gör det, kan han ådömas böter enligt dagsbottsystemet. Nu kan ju naturligtvis sägas, att om en person ändock, trots förbud, försvinner från fartyget, kan

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

icke befälhavaren ådömas några böter därför, men det är klart, att man också kan vända det därhän att han icke iakttagit allt vad han bort iaktta för att förhindra landbesök.

Nu kan man också fråga sig i detta sammanhang, vad tillfälliga landbesök av svenskt sjöfolk i Spanien skulle ha med det spanska inbördeskriget att skaffa, om ett förbud på något sätt skulle kunna medverka till att den spanska tragedien inom en icke alltför avlägsen framtid upphörde. Jag för min personliga del tror icke, att det finnes någon som helst möjlighet påvisa, att tillfälliga landbesök av svenskt sjöfolk skulle kunna ha sådan inverkan. Jag tror heller icke, att det finns någon som kan påstå eller bevisa, att någon svensk sjöman har rymt i spansk hamn för att ta värvning vare sig på den ena eller andra sidan hos de stridande parterna i Spanien. Följaktligen skulle här icke föreligga något som helst behov av en sådan bestämmelse. Men även om man nu skulle medge, att det kan vara möjligt att dessa åtgärder behövas för att förhindra värvning på ena eller andra sidan i det spanska kriget, så måste man ändock säga, att det är ganska betänkligt att här utan vidare antaga ett lagförslag, som tar bort fri- och rättigheter helt och hållet för de svenska sjömännen, när fartygen ligga i de spanska hamnarna, vilket nu, sedan denna lag trätt i kraft, kan bli för rätt lång tid — det kan bli både 14 dagar och tre veckor. När man nu säger, att besättningen icke får gå i land, så är det ju detsamma som att beröva den friheten helt och hållet. De äro hänvisade till den lilla plats som fartyget utgör. Därutöver få de icke röra sig. Är det verkligen nödvändigt och är det av behovet påkallat att göra sådana inskränkningar i frihetsbestämmelserna? Sjöfolket har här under en lång följd av år kämpat för just större frihet under den tid de äro inmönstrade på fartyg. Man har tillmötesgått deras krav åtminstone i viss utsträckning genom de bestämmelser, som finnas i sjömanslagen, och just den bestämmelsen, som anförts i den föreslagna lagparagrafen, nämligen andra stycket av § 51, där det heter, att befälhavare icke får förvägra »sjöman tillstånd att under fritid gå i land», men i samma paragrafer stadgas det också, att en sjöman icke har rättighet att gå i land utan befälhavarens tillstånd. När man således nu i alla fall fått genomförd en väsentligt ökad frihet för sjöfolket, tages den omedelbart bort, och det må ju så vara, om man vore övertygad om att något gagneligt därmed åstadkommes för det kämpande spanska folkets väl.

Nu är jag medveten om, att det icke lönar sig att yrka avslag på § 4 andra stycket i lagförslaget, därför att det icke är enbart här i Sverige, som sådana bestämmelser skola antagas. Detta är ju beroende på non-interventionskommitténs förslag, och det är klart, att när andra stater göra detta, skulle det vara föga lönande för Sverige att taga bort dylika bestämmelser. Jag hoppas emellertid, att man icke kommer att åberopa denna lag i framtiden för att få liknande bestämmelser genomförda, utan att det hela får anses endast som en isolerad företeelse. Jag hoppas också, att i den mån det finns möjligheter för den svenska regeringen att föreskriva undantag och lättnader vad det gäller efterlevnaden av lagen, det också kommer att ske på denna punkt, och icke bara i det avseende, som utskottet i sin motivering har berört, nämligen att sjuka torde få komma i land trots lagen för att få sjukhusbehandling o. s. v. Det är ju klart, att om ett fartyg blir uppehållet i spansk hamn i 14 dagar eller tre veckor, kan det vara motiverat för befälhavaren att under vissa förutsättningar meddela landpermission, och jag tycker, att det bör vara en frihet för honom att avgöra. Han är säkerligen långt innan han kommer till Spanien övertygad och klar över, huruvida besättningen har för avsikt att rymma eller icke.

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

Tänker man på det straff, som skulle kunna åläggas enligt denna lag, så är det ju för den som tar värvning högst sex månaders fängelse. Men vad blir det för en sjöman, för den händelse han samtidigt rymmer från svenskt fartyg i Spanien? Jo, det skulle bli för själva rymningsbrottet högst ett års fängelse, och tar han sedan värvning, kan han få sex månader för den förseelsen, och följaktligen skulle en svensk sjöman kunna bestraffas med icke mindre än 1½ års fängelse, medan däremot en annan svensk medborgare, som tagit värvning till Spanien, icke skulle kunna få högre straff än 6 månader. Jag tycker, att det egentligen är litet orättvist fördelat, när man gör på detta sätt. Klart är emellertid, att sedan denna lag trätt i kraft, kommer man att säga, att rymningsbrottet har skett under försvärande omständigheter, när det sker i Spanien eller spansk besittning, och följaktligen kommer man också att straffa enligt straffmaximum i sjömanslagen.

Nu får man väl hoppas, att det blodiga spanska inbördeskriget snart skall vara slut, och att detsamma skall ända med seger för demokratin i Spanien.

Med uttalandet av en förhoppning om att så skall ske har jag, herr talman, intet yrkande att göra på denna punkt. Jag kommer också att vid voteringen rösta för bifall till utskottets förslag.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Vi ha för vår del under ett tidigare skede bekämpat Sveriges deltagande i non-interventionspolitiken, och vi krävde som bekant i höstas, att Sverige skulle följa Mexikos exempel och i stället för att delta i non-interventionskomedien sälja vapen till den spanska regeringen. Vi gjorde detta därför att det då var klart, att non-interventionspolitiken, sådan den upplagts, endast var ett bedrägeri, ett skoj med folken och ett skoj i all synnerhet med spanska folket. Hittills har det också i alla avseenden bekräftats, huru berättigade detta missnöje och dessa farhågor beträffande non-interventionspolitiken voro. Denna politik har hittills bara varit ett bedrägeri. Jag påminner härvidlag, liksom en föregående talare tidigare gjort, om hurusom de till folkförbundet anslutna staterna, när Italien överföll Abessinien, lät sanktionsbestämmelserna träda i kraft. I det här fallet var det lika uppenbart, att två stater hade överfallit Spanien, även om man därvidlag valde den vägen, att man lät landsförrådiska officerare öppna elden och börja anfallet på den spanska regeringen. Den här gången tillgrep inte folkförbundet sanktionspolitiken gent emot angriparen. Den här gången gjorde man *raka motsatsen*. Man genomförde en politik, som till sina verkningar blev en hjälp för angriparen och ett slag mot den angripna lagliga spanska regeringen.

Det har sagts, att demokratierna valde denna non-interventionspolitik av fruktan för krig. Man kan inte låta bli att erinra om, att när sanktionsbestämmelserna inskrevs i folkförbundets statuter, så skedde detta, *därför att man ville förhindra krig*. Sanktionerna skulle vara ett medel mot krig. Men händelserna i Spanien och non-interventionskommitténs uppträdande ha vänt på hela saken, så att man nu, när man inte använder sanktionsbestämmelserna, gör detta av fruktan för att det spanska kriget skall bli ett ännu större krig.

Det som varit non-interventionspolitikens svaghet har varit detta att det funnits fascistiska stater, som försökt slå under sig Spaniens territorium, som försökt vinna strategiskt fördelaktiga positioner och som helt naturligt också haft ekonomiska intressen att bevaka nere i Spanien. Dessa fascistiska stater ha också trampat under fötterna alla internationella överenskommelser. De ha inte ens respekterat de allra högtidligast åtagna förpliktelser, utan de ha blott gjort vad som passat deras intressen bäst.

Det anfördes av herr Hallén, att dessa stater plus ännu en, nämligen Sovjet-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

unionen, brutit non-interventionsöverenskommelsen. Det finns dock en väsentlig skillnad härvidlag, nämligen den att Sovjetunionen lojalt höll överenskommelsen, tills det för hela världen blev klart, att överenskommelsen brutits, tills det var en visa i var mans mun, att non-interventionspolitiken öppet brutits av Tyskland, Italien och Portugal. Ja, inte ens då, utan först, sedan man försökt åstadkomma en förändring i non-interventionskommittén och först efter en uttrycklig förklaring av den ryska regeringen, att den inte mera än andra stater kände sig bunden utav denna överenskommelse, började leveranserna av krigsmateriel från Ryssland till Spanien. Den åtgärden är inte värd klander utan i stället allt möjligt beröm. Endast tack vare att den spanska regeringen erhöll vapen står nämligen Madrid ännu som ett värn emot fascisternas frammarsch där nere i Spanien.

För övrigt visar Sovjetunionens insats en annan mycket väsentlig sak. Man har till non-interventionspolitikens försvar anfört, att densamma var den enda väg man kunde följa för att förhindra, att Tyskland och Italien skulle provocera fram ett stort krig. Sovjetunionens uppträdande visar, att detta argument är felaktigt, och att det icke är ett karlaktigt uppträdande av staterna, som provocera fram kriget. Det är tvärtom fegheten och undfallenheten för fascisterna, som ökar dessas attacker och aptit.

Vi bekämpade non-interventionspolitiken även ur rent principiell synpunkt, därför att den strider emot folkrätten, emot ingångna överenskommelser och hävdvunnen tradition i det mellanfolkliga umgänget. Enligt folkrätten skall nämligen en regering, med vilken en annan regering står i vänskapligt förhållande, också ha rätt till dess stöd, i händelse den blir överfallen av upprorsmakare inom landet. Sverige står i vänskaplig förbindelse med den spanska regeringen. Spanska regeringens ombud har varit hos den svenske kungen och av honom blivit mottagen och ackrediterad. Men Sverige upprätthåller likväl emot detta land, med vilket vi stå i vänskaplig förbindelse, en regelrätt bojokott. Redan detta ter sig för var och en såsom någonting orimligt.

Non-interventionskommittén har *inte* fattat som sin uppgift att förhindra intervention i Spanien, utan den har fattat som sin uppgift att inte inblanda sig i den tysk-italienska interventionen i Spanien. Det är ju detta upprörande faktum, som i dag, förmodar jag, dominerar vars och ens ställningstagande, när man nu har att avgöra hur man skall rösta i fråga om det lagförslag, som föreligger till riksdagens avgörande. Denna non-interventionskommitté var ju nöjd, om de stater, som bröto överenskommelserna, bara dementerade detta. Bara de bondnekade för åtgärder, som hela världen kände till och talade om, slog sig non-interventionskommittén till ro; då var allt i sin ordning!

Non-interventionspolitiken har hittills betydligt sett på, när allt det som man kallar rätt och humanitet trampats under fötterna. Man har blundat och velat vara neutral, såsom det heter när Madrid skjutits sönder, när bostadskvarter och sjukhus antänts med brandbomber, när folkskolor sprängts och hundratals barn dödats och när tyska och italienska flygare beskjutit folksamlingar på öppna platser och gator i städerna o. s. v. Det har varit non-interventionspolitik att stillatigande åse allt detta, men därför har också non-interventionspolitiken i menige mans ögon blivit själva kännetecknet på fegheten och falskheten inför en vänskapligt sinnad makt.

Non-interventionspolitiken har inte varit ett försvar för demokratien. Den har fastmera ökat misstron mot demokratien. Den har hos massorna framställt demokratien såsom en vacklande halvhet, som inte vågat att ens inför de mest upprörande förbrytelser vidtaga några som helst åtgärder.

Därtill har non-interventionspolitiken ställt alla vedertagna begrepp på

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

huvudet. Landsförrädarna, de som gjorde uppror i Spanien, negrerna och morerna från Afrika, tyskarna och italienarna, som marscherat in i Spanien, ha i det allmänna språkbruket godtagits såsom »nationalister». De, som inte velat intervention utan blott velat att man skulle respektera folkrättens krav, ha under den gångna tiden i stället kallats aktivister.

Men, herr talman, det har ändå trots detta funnits ett allvarligt skäl för non-interventionspolitiken, nämligen att man med denna politik åtminstone ville kunna begränsa de fascistiska staternas provokationer. Om man kunnat, såsom det sägs i regeringens proposition, värna fredens sak, hade non-interventionspolitiken, hur starka principiella anmärkningar man än kunde resa mot densamma haft sitt berättigande. Men förutsättningen för detta var, att den gjordes effektiv, att den stoppade den fascistiska interventionen, Tysklands och Italiens intervention i Spanien. Detta var den enda förutsättningen för att man skulle kunna försvara non-interventionspolitiken. Först nu, sju månader efter det man började med denna politik, reses på allvar kravet på att man skall göra denna politik effektiv. Först nu reses kravet på ett genomförande av en bevakning, som omöjliggör sådana överträdelser av högtidligen ingångna överenskommelser, som hittills förekommit.

Man frågar sig nu: blir det verkligen en effektiv bevakning? Det har redan av någon talare här påpekats, att man inte hyser några stora förhoppningar om, att den bevakning som nu genomföres skall bli effektiv. Man tänker härvidlag framför allt på Portugals ställningstagande och därpå, att luftvägen alltid står öppen för den som vill bryta överenskommelsen och kringgå bevakningen. Detta bland annat visar svagheter uti den nya planen. Dessutom måste man ju fråga sig: kommer Tyskland och Italien, som upprepade gånger deklarerat och i sina handlingar visat, att de betrakta en seger för de spanska fascisterna som en prestigefråga, att resignera, komma de nu att, inför det beslut, som non-interventionskommittén fattat, låta bli att skicka sina trupper till Spanien, komma de att stillatigande finna sig i att spanska folket gör upp räkningen med fascisterna och besegrar dem? Man har svårt att tro detta. Och i vart fall kan man inte tro något annat än att den enda förutsättningen för att man skall kunna göra slut på Tysklands och Italiens skumraskmanövrer är att man iakttar det mest beslutsamma uppträdande från de demokratiska staternas sida, att man med andra ord mot dessa stater uppträder på ett sådant sätt, att det blir klart för dem, att de inte ostraffat i fortsättningen få bryta ingångna överenskommelser.

Vi frukta alltid det värsta, men vi kunna å andra sidan inte bortse från, att non-interventionspolitiken och framför allt beslutet om övervakningen dock inspirerats och genomdrivits av krafter, som varken äro och ej heller kunna vara fientligt inställda till den lagliga spanska regeringen. Det är bland annat den franska regeringens initiativ som lett till, att non-interventionskommittén övergått från prat om bevakning till handling och till att de åtgärder skola förverkligas, som i dag stå på dagordningen. Dessutom veta vi, att det spanska folket inte vänt sig emot en sådan sak, att det inte vill intervention utan att det tvärtom vill förhindra intervention, då det därigenom anser sig kunna göra upp räkningen med de fascistiska upprorsmakarna.

Jag vill vidare säga, att även om man har en än så stor anledning till mistro om effekten av de nu beslutade åtgärderna av non-interventionskommittén, vilja vi inte, att Sverige i dag skall stå utanför dessa åtgärder. Ty läget är ju faktiskt sådant för Sverige i dag i och med detta beslut om bevakning, att vi antingen måste medverka i bevakningen eller också ställa oss utanför densamma *men trots detta vara nödsakade att respektera den*. I och med de åtgärder

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

som redan beslutats, torde det vara alldeles självklart, att frivilliga från Sverige eller eventuell vapenleverans från Sverige inte har några som helst möjligheter att nu uppnå målet. Jag anser för min del, att Spanien i och med non-interventionskommitténs senaste beslut är stängt för svenska frivilliga, även om dessa försökte aldrig så mycket att komma dit. Jag vill i det sammanhanget även säga en annan sak och därvid uppmärksamgöra mina vänner socialisterna, nämligen att i det beslut riksdagen nu går att fatta frivilligförbudet inte är det väsentliga, utan att det i dag gäller, huruvida Sverige skall vara med i denna övervakning, även om det sker enbart genom ekonomiskt deltagande och genom att sända officerare dit ned för kontrollens skull.

Den andra frågan och den i detta sammanhang långt oväsentligare frågan gäller frivilligförbudet. Det underliga med demokratien är nu, att den skall behöva ställa upp lagparagrafer, som döma en frivillig, en människa, som av ideella skäl är beredd att ge sitt liv för en sak, som hon vill tjäna, till ett halvt års fängelse. Detta är ju inte precis något effektivt medel i kampen för demokratien, sådant Socialdemokraten här om dagen efterlyste. Jag kan inte i detta sammanhang låta bli, även om jag principiellt sett är av den uppfattningen, att Sverige inte kan avstå från detta frivilligförbud, att yrka bifall till den motion, som väckts i första kammaren av herrarna Ström och Branting, i vilken yrkats, att straffet för överträdelse av förbudet skall nedsättas till dagsböter. Jag anser, att det inte har någon större betydelse, om man beslutar att straffet skall bli dagsböter eller ett halvt års fängelse, ty vägen till Spanien är ju numera nästan stängd.

Men jag vill också säga, att om det skulle visa sig, att de nu beslutade åtgärderna inte göra slut på fasciststaternas intervention, komme med all säkerhet de svenska frivilliga, som äro beredda att ge sina liv för demokratiens sak där nere i Spanien, inte att låta sig skrämmas, även om det skulle bli ett halvt, ett års eller två års fängelse.

När vi nu behandla denna fråga, kan jag inte låta bli att säga några ord om den andra parten. De som äro frivilliga ifrån de demokratiska länderna äro helt frivilliga. De äro fågelfria revolutionärer, som drivits ut från sitt fädernesland, det är unga arbetare, det är människor med ideell läggning även ur borgerliga läger, som velat med sina liv som insats bekräfta, att deras bekännelse till frihetens sak inte varit tomma ord. Men de från den andra sidan! Ja, det finns väl näppeligen någon som tror, att de s. k. frivilliga, som resa från Tyskland och från Italien, skulle vara frivilliga i detta ords verkliga mening. Tvärtom har ju all erfarenhet bekräftat, att det inte alls varit fråga om några frivilliga. Det har varit fråga om reguljära trupper, som skeppats över för att ockupera Spanien och ingenting annat. Om de verkligt frivilliga däremot vill jag, om ingen annan gör det, säga i denna debatt, att de gjort en sådan insats, att den kommer att gå till historien. De ha betytt oerhört mycket för det spanska folkets frihetskamp. De ha givit det spanska folket mod och moralisk styrka att fortsätta sin kamp, ty de ha varit det levande beviset på den solidaritet, som folken i de demokratiska länderna känna för det spanska folket i dess kamp. När de första anloppen mot Madrid gjordes, var det den frivilliga brigaden, som stoppade upp anloppen. Jag erinrar om en episod. Fascisterna hade lyckats erövra universitetsstaden. Ett kompani ungerska frivilliga fick i uppdrag att återerövra sjukhuset inom universitetsstaden. Kompaniet fullgjorde uppgiften, men när den var fullgjord, fanns det bara 100 man i livet av kompaniets 300. Jag erinrar om stålbataljonen, de män som svuro att aldrig retirera annat än på order. De marscherade ut till fronten, men av de 400 man, som marscherade ut, funnos, när

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

kampen var slut, endast 4 kvar i livet. Jag erinrar vidare om kampen på Jaramaavsnittet och de frivilliga, som där stoppade upp anloppet. Och jag erinrar slutligen om våra svenska frivilliga och deras insatser. Det är en heder för vårt land, att det ändå finns så många unga män, som äro beredda att till och med ge sina liv och som kämpat så talangfullt som de gjort för frihetens sak i Spanien. Vi för vår del äro stolta över våra partikamrater Olle Meurling och traktorföraren Tore Hector, som av idealitet kämpat och givit sina liv för den sak, som de ansågo mer värd än allt annat.

Man har på tal om humaniseringen av krigföringen försökt dra likhets-tecken mellan den andra sidans kämpar och den lagliga regeringens anhängare. Det har i första kammaren väckts en motion utav herr Lindhagen om vissa åtgärder från den svenska regeringens sida för åstadkommandet av en humanisering av det krig som föres i Spanien. Ja, en dylik humanisering är nog behöfelig, men dessa åtgärder äro inte behöfliga på båda hållen. Alla berättelser från Spanien ha nämligen visat, att man på den ena sidan, på regeringens sida, iakttagit de internationella reglerna för ett nationellt krig, medan man på den andra sidan har brutit emot dessa regler upprepade gånger. Jag tar några exempel. När det ryska fartyget Komsomol torpederades, försökte matroserna rädda sig i räddningsbåtar. Båtarna skötes sönder av fascisterna. När matroserna simmande i vattnet försökte rädda sig, riktade man kulsprutor mot de simmande människorna och dödade dem under deras förtvivlade kamp.

Det finns många officiösa och även officiella uttalanden om den mentalitet, som präglar dem, vilka nu i den svenska radion och en del av den svenska pressen betecknas såsom nationalist. Jag tager ett exempel ur en redogörelse, som lämnats i den engelska tidskriften *The Contemporary Review*. Där berättas om en spansk biskop på den »nationalistiska» sidan, som utlovade hundra dagars syndaförlåtelse för varje skjutna s. k. röd. General Mola gav order enligt den nationalsocialistiska tidningen *Der Angriff*s korrespondent, att tre arbetare skulle skjutas för varje stupad rebellsoldat. I Algeciras avrättades vid stridernas början 31 fackföreningsledare som hämnd för att arbetarna gingo i strejk. I Zaragossa avrättades över 300. I Melilla inspärrades 1,300 mödrar, hustrur och barn till matroserna på den regeringstrognas flottan i strategiskt viktiga byggnader för att hindra bombardemang.

Meddelanden från byarna i norra krigszonen ge en ohygglig bild av den terror, som föröfvats mot den civila bondebefolkningen. Dess sista ägodelar ha röfvats, dess gårdar ha bränts, man har hämnats på kvinnor och barn för att befolkningen visat sin trohet mot republiken. I en by i provinsen Guadalajara hängdes åldringarna, män och kvinnor, för att skrämman den övriga befolkningen.

Fascisternas speciella dödslegioner ha i massor av fall bränt fångarna levande för att »separa på kulorna». Enligt *New York-tidningen Herald Tribune* blevo både män, kvinnor och barn i byn Arahall instängda i sina hus, som där-efter övergötos med bensin och antändes.

I Merrida ha mer än 1,000 fångar mördats, i Cordoba arkebuserades 3,000 fångar efter stadens erövring. 500 flyktingar av Badajoz' civilbefolkning, som lyckats rädda sig in över gränsen till Portugal, blevo åter utlämnade till upprorstrupperna och samtliga nedskjutna. Efter intagningen av Badajoz lät rebellerna mörda 1,500 fångar, medan samtliga fångar, som milismännen i denna stad tagit, oskadda kunde befrias. I byn Puento Genil nedskötes 1,700 tillfångatagna milismän. 50 kvinnor fingo bröstet avskurna, varpå de med sammanbundna händer kastades i floden.

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

Ett alldeles särskilt bevis för de fascistiska truppernas moraliska kvalitet är bombardemangen av sjukhus och sjuktransporter, av barnasynen i Guadarama, där 150 arbetarbarn vistades etc.

General Queipo de Llano förkroppsligar utomordentligt denna moraliska kvalitet, då han i ett radiotal från Sevilla förklarar: »För en enda av de våra måste tio av de röda kanaljerna plikta. Om jag inte kan hitta flera, skall jag låta gräva upp deras kadaver och skjuta dem en gång till!»

En Paristidnings korrespondent berättar, att han hos rebellerna gjorde sig underrättad om några fångars öde. Rebellerna syntes överraskade av frågan. »Man svarade mig, som ett barn som överhuvud taget inte begriper en fråga: Fångarna? De bliva skjutna — naturligtvis!»

Men jag återkommer ännu en gång till general de Llano och hans beryktade tal i Sevillas radio. Han säger den 12 augusti 1936 enligt samma källa: »Marxisterna äro vilda djur, vi däremot äro cavalleros. Senor Companys förtjänar att stickas ner som ett svin.» Den 19 augusti säger han: »Ättio procent av Andalusiens familjer bära redan sorg. Vi skola inte rygga tillbaka för ännu mera rigorösa åtgärder för att trygga oss den slutliga segern. Vi skola fortsätta vårt verk, till dess att det inte längre finns en enda marxist kvar i Spanien.» Den 3 september säger han: »Om bombardemanget mot La Linea eller någon annan av kuststäderna upprepas, skola vi avrätta tre medlemmar ur var och en av de röda matrosernas familjer. Vi göra det inte gärna, men krig är krig.» Den 8 samma månad: »Jag har givit order om att tre medlemmar ur var och en av matrosernas på regeringskryssaren, som bombarderat La Linea, familjer skola avrättas.» Typiskt för mannens moraliska kvalitet är, att han i samma tal hälsar till sin dotter i Paris och meddelar, att han mår mycket bra. Ännu ett uttalande av samme man. Den 23 juli strax efter inbördeskrigets utbrott yttrade han: »Våra tappra legionärer och regulares ha visat de fega, röda uslingarna vad som menas med en man. I förbigående sagt ha de även visat de rödas kvinnor detta. Dessa kommunistiska och anarkistiska kvinnor ha ju genom sin lära om den fria kärleken själva förklarat sig för fritt byte. Nu ha de åtminstone lärt känna riktiga män, inte bara dessa slappa milismän, nu hjälpa inga sprattlingar.» Så talar en representant i de »vitas» radio, för »nationalisterna» i Spanien! Med hänsyn därtill kan man icke känna sig annat än upprörd, när folk kommer och gör jämförelser mellan de båda sidorna i denna inbördeskamp.

Herr talman! Jag måste också säga ett par ord om en motionär i denna kammare, nämligen herr Flyg. Han har som vanligt velat spela motvalls-käring, och det kan ju ingen hindra honom ifrån. Men jag tror, att det spelar en viss roll att peka på själva den sakliga bakgrunden till hans attacker i denna fråga. När jag tittade på hans motion, kunde jag icke frigöra mig från det intrycket, att han i huvudfrågan — frågan om det skall vara bevakning eller icke — stått som en åsna mellan två höttappar. I valet och kvalet föredrog han att avstå från kärnfrågan. Därför handlar hans motion icke om den del av regeringens proposition, som för mig och, efter vad jag förmodar, för de flesta av oss i dag ter sig som den förnämsta. Motionen handlar bara om det s. k. frivilligförbudet. I dag vill han icke vara med om att stoppa de frivilliga. Det tycker jag verkar rätt underligt, ty tidigare har han i sin press angripit de frivilliga på ett sätt, som saknar motsvarighet i svensk politik.

Han har tidigare varnat för särationer från Sveriges sida. Vad sade herr Flyg, när Sovjetunionen i non-interventionskommittén protesterade mot trupp-sändningar och hotade med motåtgärder? »Håll huvudet kallt», sade han åt den svenska regeringen. Regeringen skulle för all del icke gå med på en sådan

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

aktion. Kravet på handling, som även vi givit vår anslutning, kom först fram i de stora demokratiska länderna. Det var exempelvis fackföreningsinternationalen, som framställde krav på vapen till Spanien. Om detta krav sade herr Flyg: »Skall man nu börja gapa om vapen till Spanien?»

Inga säraktioner ville han vara med om. Men i dag, när det äntligen skall tagas ett steg för att göra non-interventionspolitiken till något annat än den förut varit, vill han, att Sverige skall måla sig ut ur den gemensamma aktionen. Han vill, att Sverige icke skall medverka.

Jag tittade också på hans motivering, och den var minst sagt märklig. Han förklarar nämligen, att det är överflödigt med ett sådant förbud, då värvning här i landet icke förekommer. Man behöver ju icke diskutera om ord. I detta fall är det icke alls fråga om att sätta stopp för någon värvning, som icke förekommer. Frågan gäller, om Sverige skall vara med om en internationell åtgärd, som beslutats av en internationell församling.

Ännu mera överraskande är, att han först framställer det påståendet, att regeringen, och »Sverige som stat», icke kan intaga någon annan ståndpunkt än medverka i non-interventionspolitiken, men sedan förklarar, att den enskilde individen icke kan vara med om samma sak. Han konstaterar således, att regeringen som regering, »Sverige som stat», icke kan låta bli att medverka till dessa åtgärder, men den enskilde individen, herr Flyg framför allt, kan icke medverka! Om regeringen, om Sverige måste medverka, måste väl även riksdagen medverka, och i så fall blir ju en protest närmast ett slag i luften.

Det är, som jag redan framhållit, så mycket mera märkligt, att man från det hållet vänder sig mot förbudet mot värvning av frivilliga, som man på samma håll i pressen skymfat de frivilliga. Jag tar bara ett citat, men ett mycket talande citat, ur det socialistiska partiets ungdomstidning, *Avantgardet*, som försvaras av herr Flyg i *Folkets Dagblad*. Man skriver så här: »Man saknar alltså icke i Spanien folk för krigföring. Under dessa förhållanden begår de en dumhet, som åker till fronten utan någon särskild specialutbildning. Bakom dem måste helt enkelt finnas andra motiv än viljan att bekämpa fascismen. Många lägger utan tvivel romantiska synpunkter på krigföringen, hjälteglorian hägrar o. s. v. Förlåt om vi sårar någon. Andra åter räknar kallt med att om arbetarna segrar, blir det mycket arbete efteråt och att de frivilliga då har arbetsplatserna vikna. De riskerar t. o. m. livet för detta arbete. Inget nytt för övrigt i kapitalismens värld. En ung arbetare yttrade härom dagen, när hans kamrater ville avråda honom: 'Jag har i alla händelser ingen framtid här hemma — vad gör det, om jag stryker med. Skulle det gå bra, har jag möjligheten.' Sådana frivilliga kan också bli farliga för antifascisterna. Om vinden vänder sig till avgörande fördel för Franco, ligger det nära till hands att söka sin möjlighet på den fronten. Dylikt har hänt tidigare.»

Alltså, man vänder sig direkt mot att frivilliga resa ut. Men man nöjer sig icke därmed: man skymfar dem öppet och anklagar dem, som av idealitet resa ned till Spanien, för att vara sådana element, som äro beredda att övergå till fascisterna, därest vinden vänder sig.

Jag kan, herr talman, icke finna annat än att folk, som inta en sådan ställning i dessa frågor, har berövat sig själv varje rätt att yrka avslag på denna proposition. Sverige har intresse av att det blir en effektiv kontroll. Jag vill gå ännu längre och säga, att Spanien har intresse därav, därför att huvudsaken är att försöka få slut på de fascistiska staternas intervention. Låt vara att bevakningen är otillräcklig, låt vara att man har tusen anmärkningar att komma med. Det är dock här fråga om ett steg, låt vara ett kort steg, för

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

att nå ett resultat. Regeringen bör icke tillåta ett nytt skoj i denna fråga. Regeringen bör använda sin ställning för att så långt möjligt förhindra ett eventuellt skoj. Om beslutet ej följes, bör regeringen upphäva lagen. Sverige bör icke känna sig mer moraliskt bundet än andra makter.

Jag har försökt utveckla de skäl, som gjorts, att vi för vår del, trots att vi anse, att många skäl tala mot detta förslag, förorda att det bifalles. Jag slutar med att uttala förhoppningen, att folket icke bara i vårt land utan i varje demokratiskt land skall vaka över vad som nu sker i Spanien och utöva ett sådant tryck på de demokratiska regeringarna, att dessa icke längre tolerera den upprörande tysk-italienska ockupationen i Spanien.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Bagge: Herr talman! Diskussionen och ännu mera agitationen i denna fråga, som vi nu kommit in på i dag, förbiser på ett mycket litet realistiskt sätt de verkliga förhållandena i Spanien, när det gäller att åstadkomma sympatier för den ena eller den andra sidan. Det är nog tyvärr på det viset, att berättelserna om dessa grymheter innehålla åtskillig sanning. Men blodigheter ha, det vet ju var och en, som något litet satt sig in i saken, förekommit på båda sidor, och vi ha sannerligen icke någon anledning att därför känna några som helst sympatier vare sig för den ena eller den andra sidan, men däremot ha vi all anledning att hysa deltagande för det spanska folket, som blivit utsatt för något dylikt.

Den bristande realistiska inställningen visar sig också däri, att man förbiser, att det i Spanien faktiskt icke finns något underlag för våra vanliga föreställningar om demokrati, fascism och en hel del andra begrepp, som vi röra oss med. I Spanien har man tyvärr sedan länge känt till sådana saker som nu ske där. Spanien har upplevat carlistuppror, ohyggliga i sin grymhet och blodighet, Spanien har varit vittne till excesser av alla möjliga slag. Där har förekommit militärrevolter före Francos och hans kamraters och där ha även tidigare förekommit »lagliga» regeringar, som ej kunnat fylla de enklaste kraven på en regering. I Spanien råda i våra dagar liksom tidigare svåra sociala missförhållanden, vilka utgjort underlaget för vad som undan för undan hänt i detta land. Det har sannerligen icke varit frågan om demokrati eller icke demokrati, som på något sätt varit avgörande för de händelser, som utspelas i våra dagars Spanien, lika litet som tidigare. Jag skall icke närmare gå in på saken, men jag vill erinra om att den regering, som satt vid styret, när detta uppror bröt ut, hade en smula tvivelaktiga åtkomsthändingar i demokratiskt avseende. Den stödde sig på en majoritet i parlamentet, men en majoritet, som inte hade någon som helst motsvarighet ute bland folket. Det må nu vara hur som helst med detta. Sedan inbördeskriget utbrutit, vad veta vi väl om vad spanska folket vill? Hur skulle vi kunna veta, om majoriteten finns på den ena eller den andra sidan? I Spaniens nuvarande tillstånd sakna alla demokratiska termer mening. Jag har mycket svårt att förstå, att vi ur *någon* synpunkt skulle ha anledning att hysa övervägande sympatier för endera av de båda parter, som kämpa med varandra i det olyckliga Spanien.

Om den intervention, som onekligen i olika former har ägt rum i Spanien, kan man väl säga, att den skett dels för att få fast fot för propagerande för den ena eller den andra politiska trosbekännelsen och dels för att man velat fullfölja högst realistiska maktsträvanden, som gått ut på att få fäste i detta land, vilket har en så stor betydelse för hela medelhavsproblemet, för de nordafri-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

kanska frågorna och för ännu större problem, som upprullats i detta sammanhang. Däremot kan man ju inte säga, att någon av de båda parter, som här strida, har demokratisk inställning. Den demokratiska inställningen intages ju av makter, som inte önska någon intervention utan som tvärtom på alla tänkbara sätt vilja försöka att på det sätt man kan åstadkomma en avveckling av interventionen.

Ur svensk synpunkt kan jag inte förstå, att det föreligger något som helst intresse att stödja vare sig den ena eller andra av de intervenerande parterna. Däremot är det ju uppenbarligen ett *svenskt* intresse och ett europeiskt intresse, att man gör allt vad man kan för att understödja de strävanden, som göras för att åstadkomma en pacificering i den nuvarande situationen, att man understödjer varje försök till en internationell verksamhet i syfte att begränsa svårigheterna för en sådan pacificering, och att man framför allt ser till att inte det hela resulterar i ett europeiskt krig. Det är väl den synpunkten, som har varit avgörande och grundläggande för den enhällighet, som råder i utrikesutskottet, när det har tillstyrkt den kungl. propositionen i detta ärende.

Det har sagts: Hur skall man kunna tänka sig, att dessa åtgärder skola kunna leda till något resultat, när vi ha sett, hur tidigare överenskommelser ha brutits, och hur man ifrån olika håll och kanter i alla fall har intervenerat i Spanien? Ja, den frågan kan man naturligtvis göra, men man får ändå komma ihåg, att det här ju i viss mån är fråga om något nytt. Detta är nämligen första gången man försöker åstadkomma en *kontroll* gentemot överskridanden av överenskommelserna. Man kan sålunda icke åberopa de brott mot överenskommelserna, vilka tidigare förekommit, som skäl för att man inte här skulle göra ett försök, ty här är det just frågan om ett försök att åstadkomma den kontroll, som behöves, även för att det skall bli uppenbart för hela världen på ett något så när opartiskt sätt, att överenskommelserna ha brutits, vilket man ju för närvarande inte har varit i stånd till.

Jag erkänner gärna, att det är riktigt, vad som här sagts, att man kan ställa sig skeptisk till möjligheten att genomföra denna kontroll på ett fullt effektivt sätt. Naturligtvis har det sina svårigheter, det är alldeles uppenbart, men det är å andra sidan ett försök att göra något, som icke förut är prövat, i denna situation. Det är ett försök att genom internationell samverkan hindra, att det hela blir ännu värre än förut, och att vi verkligen råka in i omedelbara allvarliga risker för den europeiska freden. Skulle Sverige undandraga sin medverkan till något dylikt? Det kan ju inte vara rimligt, föreställer jag mig, ur någon som helst synpunkt, att Sverige skulle göra det. Vi måste givetvis vara med om alla försök, som överhuvud taget äro rimliga, så länge det finns något som helst hopp, att man skall kunna avvärja de olyckor, som nu hota de europeiska folken. Vi ha ju bara att välja mellan å ena sidan att ingenting göra och å andra sidan att medverka till det försök till pacificering, som det här är fråga om. Det förefaller också — jag tror det framhölls i utskottet från något håll — att redan det, att det här beslutet har fattats, visar, att det är möjligt, att man på sina håll drar öronen åt sig och är ängslig för de konsekvenser, som kunna uppkomma av det tillstånd som varit rådande. Detta synes ju inge förhoppning om att man här skall kunna komma därefter, att det blir mera möjligt än tidigare att hålla non-interventionsöverenskommelsen.

Om man nu har den ståndpunkten, som jag här försökt utveckla, förefaller det mig, som sagt, som om man inte skulle kunna göra annat än att vidtaga de åtgärder, som regeringen har gjort i detta fall. Det är ju klart, att det för med sig vissa uppostringar, såsom olika talare påpekat. Man har sagt, att det

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

är oriktigt att inkräkta på den gamla fri- och rättigheten att låta sitt liv för den sak man tror på. Det är en uppoffring, som vi givetvis få göra, men det är frågan, om inte denna uppoffring väger ganska lätt gentemot de risker och de faror, som kunna uppstå, om inte länderna i nuvarande så helt förändrade förhållanden äro villiga att göra den uppoffringen.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga, att det är ett uppenbart misstag, då man här påstår, att de som gått ut som frivilliga skulle riskera att på grund av den föreslagna lagändringen bli »kastade i fängelse», när de komma hem. Denna lag kan ju inte ha någon retroaktiv verkan. Den gäller endast den värvning och de åtgärder, som vidtagas från eventuella frivilligas sida, *efter* det lagen blivit antagen. Således, de frivilliga, som komma tillbaka från Spanien, kunna säkerligen inte ha någonting att frukta, när de komma hit. Jag tänker då i detta sammanhang — jag kan inte underlåta att göra det med bitterhet — på vad de frivilliga ännu i denna dag få utstå, som på sin tid gingo ut i finska frihetskriget. Det är en helt annan lott som de fått, än den lott, som de frivilliga, som gått ut i Spanien, komma att få, när de en gång komma tillbaka.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Rasjön: I motsats till en av de föregående talarna i denna debatt vill jag se det föreliggande lagförslaget som en typisk lex in casu och som en sådan får den givetvis också bedömas. Jag kan inte inse, att det beslut, som här kommer att fattas, behöver få sådana prejudicerande verkningar, som herr Flyg antog. Den här lagen siktar ju direkt på det spanska inbördeskriget och kommer att träda ur funktion, så snart freden är återställd på den Pyreneiska halvön. Det är den omständigheten, som gör det möjligt för oss att biträda lagförslaget, att rösta för detsamma, även om vi medge, att, såsom från åtskilliga håll sagts, förbudet för frivilliga att delta i spanska inbördeskriget är ett betydande avsteg från vad som förut ansetts vara rätt och lämpligt angående friheten för den enskilde att strida för sin idealitet.

De svårigheter i praktiskt hänseende, som inträda för sjöfarten, äro naturligtvis också värda att uppmärksammas. De inlägg, som gjordes av herrar Sandström och Lindberg i Stockholm, den ene ur redarnas synpunkt och den andra ur sjöfolkets, äro givetvis värda att beakta. Den saken har varit föremål för överläggningar inom utskottet, och ingen har kunnat bestrida, att olägenheter kunna uppstå, men vi ha ansett, att allt detta få vi finna oss i för att nå huvudsyftet med det hela, och det är, som den föregående ärade talaren har sagt, att Sverige skall bringa ett offer genom att delta i den strävan som ytterst går ut på att hindra, att den spanska branden sprides vidare.

Som alla förstå, är ju lagen, i vad den avser förbud mot värvning och straff för dem som engagera sig på någondera sidan i det spanska inbördeskriget, inte tillkommen på grund av att några frivilliga från Sverige ha rest ut för att strida och dö i Spanien, utan den är ju tillkommen för att om möjligt — jag säger om möjligt — hejda tillströmningen av s. k. frivilliga från åtskilliga andra håll.

Här har från flera håll uttalats stor skepsis mot möjligheterna att upprätthålla non-interventionspakten, och herr Hallén var i det hänseendet särskilt pessimistisk. Men även om det finns skäl för denna skepsis, även om man inte vågar förutsätta, att alla stater visa samma respekt för överenskommelsen, som Sverige utan minsta tvivel kommer att göra, tror jag, att man inte som herr Hallén ville skall kasta yxan i sjön och säga, att om det här försöket att säkra freden misslyckas, så skall det vara det sista. Han borde inte vara

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

okunnig om det gamla ordet, att man inte skall förtröttnas att göra det goda, och just det ordet kan tillämpas även i detta fall. Även om folkförbundets insats i den abessinska konflikten hade dåligt resultat, och även om resultatet av non-interventionspolitiken skulle bli av liknande karaktär, vill jag för min del därmed inte ha sagt, att vi skola sluta upp att deltaga i det internationella samarbetet för fredens bevarande. Om andra stater finna det vara med sin ära förenligt att ignorera träffade överenskommelser för vissa tillfälliga fördelar, skall i varje fall Sverige inta en med sina traditioner mera förenlig hållning.

Om jag alltså nu går att förena mig med utskottets tillstyrkande av propositionen, gör jag det under uttalandet, att det avsteg ifrån frihetsprincipen, som onekligen ligger i lagens första paragraf, inte får och inte behöver bli prejudicerande för vår framtida inställning i liknande hänseende. Jag lägger därtill också en förhoppning, även om den kanske inte i allo är grundad, att det skall bli möjligt att upprätthålla non-interventionspakten. Till denna förhoppning knyter jag den alldeles bestämda förvissningen, att den svenska regeringen inte kommer att underlåta att göra vad på den ankommer och vad den förmår, för att det ingångna avtalet skall få den behövliga effekten.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Flyg: Herr talman! Jag ber om överseende, om jag i denna min replik kommer att något utförligare syssla med herr Hagberg och den grupp som han representerar här i kammaren. Det är ju så, att det är lönlöst att polemisera mot en människa och en politiker, vilken inte själv är ansvarig för den uppfattning han företräder. Men det synes mig dock ofrånkomligt, på grund av det anförande herr Hagberg hållit här i kammaren, att en replik till honom måste givas.

Herr Hagberg säger sig inledningsvis vara medveten om, att non-interventionspolitiken har varit ett bedrägeri, och han erinrar om, hurusom hans parti har krävt, att Sverige skulle bryta mot den allmänna non-interventionspolitiken och i stället följa det exempel som Mexiko har givit.

Något senare säger han, att ett land, som står herr Hagberg mycket nära, nämligen Sovjetunionen, höll interventionsöverenskommelsen, tills det var uppenbart för alla, att den brutits.

Jag kan inte hjälpa, att om jag sammanställer dessa herr Hagbergs yttranden, så utgör denna kritik eller rättare sagt detta referat av herr Hagbergs kritik mot den svenska regeringens och Sveriges tidigare officiella ställning till den fråga, som det här gäller, en ofrånkomlig, mycket hård kritik just mot det land som herr Hagberg själv sist nämnde, nämligen Sovjetunionen. Det är väl ändå på det sättet, att emellan det ståndpunktstagande som Sovjetunionen intagit och det ståndpunktstagande som svenska regeringen och Sverige intagit i denna fråga, faktiskt officiellt inte föreligger någon som helst skillnad. Om man betänker konsekvenserna av ett aggressivt utrikespolitiskt uppträdande i dagens situation och av den svenska regeringen, av regeringen i ett litet land på 6 1/2 miljon invånare med militära resurser som äro en ren löjlighet, och begär, att den skulle intaga en position mot övriga till non-interventionskommitténs pakt anslutna makter, borde konsekvensen vara, att det kravet även ställdes, och givetvis då framför allt från herr Hagbergs sida, på det land, vars regering faktiskt dikterar herr Hagbergs uppfattningar och synpunkter i såväl denna som andra frågor. Jag menar, att där förefinns i de Hagberska reflexionerna och hans tankegång en ofrånkomlig inkonsekvens, som det torde vara anledning för honom att närmare betänka.

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

Herr Hagberg kanske då kommer att säga, att Sovjetunionen har i det här fallet intagit en annan ståndpunkt än Sverige. Jag säger, att officiellt ha bägge staternas regeringar intagit en likartad ståndpunkt, och herr Hagberg kommer aldrig att kunna publicera eller inför kammaren presentera ett erkännande vare sig av Litvinov eller ens av någon annan av sovjetryska regeringens ledamöter, som klart säger ifrån, att från det landet ha vapen exporterats ned till Spanien. Det är ofrånkomligt, att det har försiggått vapenexport, det vill jag inte bestrida, och jag har heller ingen invändning att göra mot det, men herr Hagberg bör förstå, att i princip och officiellt föreligger ingen skillnad mellan Sovjetunionens och Sveriges ståndpunkt i detta hänseende. Huruvida det är lämpligt att här i kammaren tala om, huruvida det från Sverige förekommit någon export bakom non-interventionskommitténs kulisser av ammunition och vapen, skall jag låta vara osagt. Jag tror emellertid, att det skulle vara möjligt att kunna uppvisa liknande handlingar även från svensk sida.

Från detta vill jag gå över till att påpeka, att herr Hagberg här i sitt tal förklarar — och det förstår jag, när jag hör slutsatserna i hans anförande — att frivilligbeslutet är ej det väsentliga. Det väsentliga är, säger herr Hagberg, om Sverige skall deltaga i kontrollen. Ja, var går nu gränsen mellan kontrollen å ena sidan och frivilligbeslutet å den andra? Nyss har herr Hagberg sagt, att non-interventionspakten har varit ett bedrägeri. Nu ifrågasätter han antagligen att genom den här kontrollen skulle non-interventionspolitiken som sådan förändra karaktär. Den skulle upphöra att i realiteten vara ett bedrägeri. Den skulle kanske i verkligheten bli någonting annat från herr Hagbergs utgångspunkter. Jag påpekar även här den ofrånkomliga inkonsekvensen mellan de ståndpunkter, som herr Hagberg säger sig tidigare intagit, och ståndpunkten av i dag.

Här kommer jag återigen fram till vad som är kärnan i det lagförslag som här föreligger. Det är här fråga om att de åtgärder, för vilka hittills Sverige som stat har gått in, och där väl det sunda förnuftet säger oss, att Sverige på grund av det spända läge som råder, knappast har kunnat inta en annan position än den som intagits, nu skola utvidgas till att även omfatta den enskilde medborgaren, den enskilde individen och hans frihet och rätt att ta ståndpunkt och handla. Det är klart, att på grund av de motsättningar, som existera, kan endast den, vilken inte har satt sig in i situationen, och vilken resonerar fullkomligt ansvarslost, hävda att Sverige som stat kunnat intaga en annan ståndpunkt än det gjort. Det är vidare klart, att, när man kommer fram till herr Hagbergs slutsats, d. v. s. ett accepterande av frivilligförbudet, ett accepterande i princip av den föreslagna lagen, så måste man säga, att detta förbud ej är det väsentliga. Det torde dock vara ytterst svårt för den som läser igenom den föreliggande lagtexten att där kunna utläsa något annat än, att det, som vi rätteligen stå inför, är ett utvidgande av non-interventionsbestämmelserna till att gälla även den enskilde individen, och det är ett utvidgande så långt, att man säger, att den enskilde medborgaren, den frivillige, skall stämplas såsom en lagbrytare, en brottsling, och bestraffas såsom en sådan.

Sedan talade herr Hagberg om de olika ståndpunkter, som jag och den politiska riktning jag representerar skulle ha intagit i denna fråga. Jag tycker, herr Hagberg, att det är något oförsiktigt, minst sagt, att göra ett sådant uttalande här i kammaren. Jag har här en tidning, som är daterad tisdagen den 3 november 1936. På första sidan i densamma refereras, hurusom det kommunistiska partiets centralkommitté hade haft sammanträde i Stockholm

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

och utsett en delegation att uppvakta regeringen. Den hade varit uppe och träffat statsministern Per Albin Hansson och till honom överlämnat en skrivelse, i vilken det slutligen säges: »Under alla förhållanden anse vi att den svenska regeringen ej bör upprätthålla ett beslut vars förutsättningar upprivits och som i verkligheten bara hjälper den spanska reaktionen, fascismen och krigsanstiftarna. Vi hemställa därför till regeringen att den upptar frågan till omprövning och upphäver förbudet mot vapenexport till den lagliga spanska regeringen samt att regeringen på lämpligt sätt understödjer sovjetregeringens aktioner mot fasciststaternas understöd åt de spanska rebellerna.»

Låt oss ett ögonblick stanna inför denna text av den 3 november och undersöka vad den innehåller. Den innehåller en bestämd uppfordran till regeringen att bryta med non-interventionskommittén i London, den innehåller en bestämd uppfordran till regeringen att intaga en politisk position till det spanska inbördeskriget av klart annan karaktär än den övriga europeiska makter intagit, den innehåller en hemställan till regeringen att man från Sveriges sida skall lämna offert till regeringen i Madrid eller Valencia, som går ut på att här finns vapen att köpa eller att man skall lasta en ångare och sända dit ned. Det är vad som här säges, och slutligen framställs även ett krav på att man skall stödja sovjetregeringens aktioner i Londonkommittén.

Detta är den 3 november. Några veckor glida iväg, riksdagen samlas. Vad läsa vi då i herr Hagbergs eget anförande i remissdebatten? Där säges följande: »Och när Marocko, Tyskland och Italien översvämma det arma Spanien med sina legohävar, skola demokratierna ordna reseförbud för de människor, som helt frivilligt, av kärlek till demokratin, ansluta sig till den spanska folkmilisen. Det är tur för demokratin, att inte alla stater äro lika ynkliga. Det ger ändå en viss känsla av stolthet att kunna säga, att det spanska folkets hjältekamp hittills värnat de viktigaste områdena av dess hemland, bland annat tack vare några folks insatser med krigsmateriel och tack vare den internationella brigadens ovanskliga insats.»

Detta yttrades i januari, den 20 på förmiddagen, och där konstatera vi att herr Hagbergs ståndpunkt är att de, som utfärda förbud mot människor som frivilligt och av kärlek till demokratin ansluta sig till den spanska folkmilisen, äro ynkliga demokratiska stater.

Ürsäkta mig, herr talman, om jag går ännu ett stycke vidare i texten. Vi flytta oss fram till onsdagen den 27 januari. Sex dagar ha gått och nu uppträder en ny talesman för samma parti, det parti som några veckor tidigare begärt vapenexport från Sverige och brytandet av non-interventionsavtalet. Det är herr Senander, och han säger: »Det är klart, att vi icke härmed avse, att Sverige med sin armé och sin flotta skulle ingripa i det spanska kriget. Däremot ha vi ansett det vara ett minimum av rättvisa, att de demokratiska staterna försåge den spanska regeringen med alla de medel, som regeringen kunde behöva för att försvara sig emot angreppet.» Här talar man i pluralis — de demokratiska staterna! Men det kommer en reservation: »Vi äro självfallet av den uppfattningen, att Sverige icke ensamt, åtminstone icke i större omfattning» — säger herr Senander för att rädda sin själ — »aktivt bör gå in för vad som här framhållits såsom vår linje, men Sverige kunde . . .»

o. s. v.

Talesmannen för en politik och en riktning som representerar denna krets-gång av ståndpunkter borde ju knappast stå upp i dag, då han har hamnat på förbudslinjen för de frivilliga, och erinra andra om vad de haft att säga i ett tidigare skede i den fråga det här gäller. När man utvecklats från en position av den 3 november, där man säger: bryt non-interventionsavtalet, ex-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

portera vapen! — via etappen remissdebatten, där man säger, att den stat är ynklig som utfärdar förbud för frivilliga, via interpellationsdebatten den 27, där man säger att naturligtvis skall Sverige inte ensamt göra något, och fram till ståndpunkten av i dag, då man i princip går in för en förbudslagstiftning som stämplar den frivillige som brottslig, så synes det mig verkligen, säger jag, som om en representant för en sådan politisk riktning minst av allt borde försöka erinra andra om vilken position de tidigare intagit i här berörda frågor. Men, herr Hagberg, jag skall gärna stanna ett ögonblick inför denna erinran just för att den är framförd här i dag och just för att herrarna med den säregna sanningsenlighet, som kännetecknar er förkunnelse, också disslat dessa argument utöver landet, och undersöka hur det ligger till med konsekvensen i vår position.

Herr Hagberg säger: herr Flyg har i en viss situation skrivit, att regeringen och Sveriges arbetare böra hålla huvudet kallt. Ja, i vilken situation var det, mina herrar? Jo, i den situationen, då ett meddelande ingått att sovjetregeringen till non-interventionskommittén inlämnat ett förslag, om vars innehåll ännu ingen visste någonting. Jag ifrågasatte vid detta tillfälle: har man nu borta i Moskva tröttnat på skojet i London, på detta bedrägliga spel som non-interventionskommittén innebär och som detta förslag är det officiella uttrycket för, eller vad är det för tankegång som ligger bakom? På fredagen sammanträder kommittén, till dess gäller det att hålla huvudet kallt. Vad är det för fel med att inta en sådan ståndpunkt? När sovjetregeringens förslag sedan låg klart och det visade sig att den begärt att man skulle sätta till någon slags gränspolis runt Spanien från olika makter, en slags bevakning, så säger jag att gent emot detta förslag som sådant ha vi ingenting att invända. Det finns emellan förstnämnda ståndpunkt och den sistnämnda ingen som helst brist i logik, herr Hagberg. Och den ståndpunkt, som intogs då vi i detta sammanhang skrevo, med adress just till herr Hagbergs parti på grund av uttalanden härvidlag från det hållet, att man inte skall gapa om vapen från svensk sida, står även i överensstämmelse med tidigare inställning. Jag skall säga ärligt här i dag, att hade sovjetregeringen vid detta tillfälle framlagt förslaget, att non-interventionskommittén skulle upplösas, att detta bedrägliga spel skulle upphöra, och hade man från det hållet gått in för att med samlad kraft stödjade den lagliga spanska regeringen, d. v. s. rikta sig mot den fascistiska framstöt av mycket storpolitisk karaktär som nu göres i Spaniens land, så hade det inte varit någon tvekan om att även vi för Sveriges vidkommande ansett, att den svenska regeringen givetvis skulle, i varje fall genom ett upphävande av vapenexportlicenserna, ha intagit en liknande position. Men innan man vet om detta är positionen skall man inte springa till kanslihuset i Stockholm och hemställa att regeringen i detta lilla arma land skall spela någon säregen roll eller första fiolen i den mycket allvarliga och mollbetonade tragiska konsert som för närvarande hålles i Europa. Från denna position och till den ståndpunkt vi nu intaga, nämligen att man icke skall gå med på en lagstiftning gent emot medborgarens fri- och rättigheter, finnes ingen som helst brist i sammanhang, konsekvens och logik.

Det är den skillnaden, herr Hagberg, mellan oss och er, att vi ha en fast ståndpunkt, en konsekvent linje, medan ni ha cirkulerat på det sätt som här angivits genom edra egna uttalanden. Herr Hagbergs anförande slutar ju för övrigt på ett ynkligt sätt. Han yrkade bifall till herrar Ströms och Brantings motion, vari det bl. a. säges: »Det synes vara tillräckligt att böter stadgas som straffpåföljd, då någon svensk medborgare tager värvning till krigstjänst i Spanien.» Detta är herr Hagbergs ståndpunkt av i dag! Det är litet

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

för hårt att döma de frivilliga till fängelse, anser han, men brottslingar äro de och straff skola de ha, trots att han tidigare intagit positionen att det är ynkligt att utfärda förbud för frivilliga. Jaja, det är ju en mycket stark logisk ståndpunkt han intagit. Han är emellertid ursäktad, ty en människa, som inte får inta en egen ståndpunkt, kan man givetvis inte anklaga för att hon cirkulerar på det sättet.

Vidare, herr talman, skall jag be att få säga några ord om de anföranden som hållits av herrar Hallén och Andersson i Rasjön. Herr Hallén uttalar den meningen, att detta måste vara det sista experimentet av denna karaktär som Sverige engagerar sig i. Jag finner herr Halléns yttrande något dunkelt, men jag tror ändå, att jag förstår vad han åsyftar. Han menar att det vi faktiskt i dag äro engagerade i och det vi diskutera och snart skola besluta om beträffande en detaljfråga är, för att använda herr Halléns ord, »ett experiment», om vars värde herr Hallén från sina utgångspunkter — och han tillhör ju inte de radikalaste här i kammaren i sådana här frågor — anser sig hysa mycket berättigade tvivel. Jag frågar herr Hallén, om jag nu tolkat honom rätt: hur kan man, utgående från en sådan uppfattning, ge sin anslutning till vad som här begäres, ett lagförslag som riktar sig mot den enskilde svenske medborgaren och stämplar honom som brottsling, då han av övertygelse är villig att ge, som jag förut sagt, sin kraft, sin stridsduglighet, ja sitt liv för en idé, som vi anse vara i fara, och som jag förmodar att framför allt herr Hallén anser vara av synnerligen stort värde. Hur kan man då komma dithän att man angagerar sig för en sådan praktisk åtgärd, om man anser själva den aktion, vilken det här gäller, vara ett mycket tvivelaktigt experiment — ja, så tvivelaktigt, att man säger att detta måste vara sista gången vi äro med om något dylikt? Jag vet inte om herr Hallén anser frågan vara värd att besvara, men jag skulle sätta stort värde på att få den besvarad från herr Halléns sida.

Till herr Andersson i Rasjön, som förklarar sig anse att den ifrågavarande lagen icke behöver innebära något prejudikat i kommande, liknande situationer, vill jag ha sagt, att jag anser denna hans uppfattning synnerligen löst grundad, och att den i varje fall icke bygger på något begrepp om läget som har reellt värde. Hur har denna situation uppkommit, mina herrar? Jag nämnde i mitt förra anförande vårt södra grannland Danmark, som i dag har en socialdemokratisk ministär men samtidigt en rörelse inom landet, vars nazistiska och fascistiska tendenser äro uppenbara. Man kan säga att denna rörelse i dag inte spelar den roll att den kan utgöra någon fara, men jag fäster då herrarnas uppmärksamhet på att Franco, som står i spetsen för den reaktionära framstöten i Spanien, väl icke hade någon som helst politisk rörelse bakom sig, utan dirigerades av krafter som befinna sig utanför Spanien. Med stöd av den politik som ett visst land bedriver, särskilt med hänsyn till forna egna besittningar, som genom det sista fredsfördraget frånrycktes det landet, är det bara en utopi om man tänker sig att, sedan exempelvis spörsmålet om Österrike och Anschluss ordnats, det inte också kan bli fråga om en del av det södra skandinaviska landet. Ni kunna säga: den dagen, den sorgen — och här finns inget prejudikat.

Hur har den nuvarande situationen uppkommit? Är den ett utslag av svensk självständig utrikespolitik? Nej, det är ett utslag av en politik som vi själva anse — jag skulle tro att t. o. m. hans excellens herr utrikesministern anser det — vara inte alls behaglig, utan en politik som även han i likhet med sin partivän, herr Hallén, anser vara ett synnerligen tvivelaktigt experiment. Det är en politik som är de små demokratiska staterna påtvingad dels genom med-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

lemskapet i Nationernas förbund, detta elände som vi fortfarande släpa med, och dels på grund av den inställning, som den stora demokratiska makten England intagit och fortfarande intar i denna konflikt. Tror ni att situationen blir annorlunda den dagen exempelvis något skandinaviskt grannland skulle kämpa med ett inbördeskrig mot en general Franco, understödd, inspirerad och finansierad från givet håll? Ha vi den dagen vår frihet att handla på annat sätt? Vill herr Sandler, om han då sitter som utrikesminister, handla på annat sätt? Bli inte situationen precis densamma i det ögonblicket, om vi fortfarande gå och fantisera om det demokratiska blocket som står emot det fascistiska blocket och om denna övriga rappakalja i utrikespolitiskt diskutera-
rande och tänkande, som också gått igen här i denna debatt? Det är inte frågan om detta i närvarande situation, utan det är frågan om att det icke skall bli något prejudikat. Vi intaga en ståndpunkt, som, just genom att den stadfästs av riksdagen, kan komma att innebära ett prejudikat i en morgondag, då det är en naturlig sak för kanske halva Sveriges folk att intaga en annan ståndpunkt än den som också då kommer att stämpas som brottslig.

Jag ber att få markera vad jag här sagt: jag önskar inte att verkligheten skall bekräfta de farhågor jag framfört i dessa synpunkter, men jag vill ha markerat att en dylik situation *kan* uppkomma.

Herr talman! I de anföranden, som hållits under denna debatt, ha inga sakska-
l framkommit som säga oss, att det finns någon som helst anledning för Sverige att i dag gå in för en lagstiftning gent emot den enskilde medborgaren, en lagstiftning, som stämplar honom som en brottsling, värd fängelse eller bötesstraff, om han i detta avseende handlar efter sin övertygelse. Den föreslagna lagstiftningen innebär dessutom ett klart ingrepp mot något som jag tidigare pekat på, den internationella arbetarsolidaritet som går över gränserna och som är den starkaste tillgången inom arbetarklassens läger, den tillgång som vi, enligt vår uppfattning, ha att bygga på, både om vi vilja förintat diktatur och fascism och till sist även om vi vilja definitivt förintat kriget, som i dag utgör den hotande faktorn bakom hela denna diskussion.

Herr **Vougt**: Herr talman! Liksom under den debatt, som förekom här i kammaren då den nu behandlade propositionen framlades, har jag nu känt behov av att med några ord understryka den positiva sidan i den politik Sverige fullföljer med den föreslagna lagstiftningen. Jag har inte anledning att nu ingå på någon polemik. Jag skulle möjligen vilja säga med anledning av vad som yttrades av herr Bagge, att jag för min del befinner mig i en lyckligare ställning än han så tillvida, som jag inte behöver försäkra, att för bägge de parter, som befinna sig i en kamp, vilken upprör världen, har jag ingenting till övers. Jag känner tvärtom mycket starkt för den part jag betraktar som den angripna. Det är ju också så, att människor i allmänhet ha ganska svårt att finna sig till rätta med en sådan lufttomhet, som en fullkomlig frånvaro av känslor i ett fall som detta måste innebära, och därför har ju även den part i Spanien, som man kallar rebellerna, i Sverige fått vissa sympatier på sin sida.

Vad beträffar själva detaljerna i den lag, som kammaren nu, som jag antager, kommer att votera, vill jag säga, att vi i utskottet haft samma betänkligheter som herr Lindberg i Stockholm gentemot de mycket rigorösa bestämmelser, som förbjuda sjömäns landstigning i spanska hamnar. Vi ha emellertid ansett, att det är ett undantagsläge, som framkallar dessa bestämmelser. Lagen är dessutom endast provisorisk. Jag hoppas därför, att sjömännen skola kun-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

na förstå, att den inte är uttryck för misstro mot dem. Då herr Lindberg efter att ha framfört sin kritik, vilken jag tycker är mycket berättigad, säger, att han själv anser sig kunna rösta för förslaget, antager jag, att hans ställning därvidlag också kommer att bli vägledande för sjömännen och att de komma att förstå den situation, som riksdagen måst böja sig för.

Vad jag nu emellertid vill framhålla är, herr talman, att jag inte anser, att riksdagen bör så halvhjärtat som det framskymtar ur vissa anföranden här, gå att biträda denna proposition. Jag har för mig, att de flesta känna, att detta förslag är något vi måste rösta för därför att vi befinna oss i ett tvångsläge. Det är ett tvångsläge, det är sant, men ett tvångsläge av en kanske djupare innebörd än man i allmänhet besinnar. Det är ett tvångsläge, som bottnar i den omständigheten, att demokratierna i Europa — och om uttrycket kanske kan anses alltför schematiskt vill jag säga, att jag då menar med demokratierna de stater, som samverka kring en gemensam trygghetsaktion — icke kunna kämpa mot krigets tanke annat än genom oavslåfliga försök att organisera freden, genom att beständigt säga ifrån på nytt: demokratierna vilja inte kriget. Jag tror, att detta är en stor och riktig politik, som måste frestas till det yttersta. Och när jag hör de klagomål, som i kammaren framkomma från dem som anse sig vara de teoretiskt-doktrinärt bästa socialisterna, kan jag inte underlåta att tänka på det vältaliga uttryck för meningen i hela non-interventionspolitiken, som framkommit från en av nutidens stora socialister, den franske konseljpresidenten Leon Blum, vars syn på dessa ting måhända förtjänar lika mycket vitsord som i varje fall herr Flygs. Man kan ju säga, att här inte finns något annat alternativ, och att detta är tvångsläget. Vi gjorde den upptäckten 1935 och 1936 i samband med den italiensk-abessinska konflikten, att Europas samverkande stater kunna hålla ihop så länge de använda freden som sitt medel, men att så fort de söka pressa det därutöver, så fort de vilja engagera demokratierna för att taga i bruk krigets medel gentemot kriget, upphör sammanhållningen och de samverkande staterna kunna inte förmas att följa med på den linjen. Nu kan man ju naturligtvis mena, att detta är svaghet. Det är också den uppfattning, som kommit till synes i vissa tal av mäktiga statsmän ute i Europa. Det var en av dem som fällde det uttrycket, att när det verkligen gäller, komma Europas stater att skingras som agnar för vinden — eller någon liknande bild. Man kan som sagt säga, att detta är svaghet, att det är fruktan, att det är ett kollektivt uttryck för individens rädsla för krigets smärtsamma död. Det är naturligtvis ett slags kollektiv rädsla, som tager sig uttryck i denna metodiska vägran att delta i kriget. Men med den uppfattning jag har, måste jag i varje fall samtidigt se något i hög grad positivt i detta. Det är och förblir demokratiens patos, att den så konsekvent kan ställa sig på den linjen.

Nu är det emellertid så, att andra vilja riskera kriget. Våldet har proklamerats som den högsta av alla principer, och världen fylles med vapen. Jag tror, att vi då kunna säga endast detta: må de som vilja släppa lös kriget göra detta, men det får inte sägas, att det demokratiska Europa har tagit den risken utan att det till det yttersta har provat fredens medel.

Vi befinna oss i ett svårt dilemma så tillvida som vi, samtidigt som vi föra denna konsekventa fredspolitik, måste rusta. Det är ungefär samma läge som när en enskild stat avskaffar dödsstraffet men likväl inte kan avsäga sig rätten att i yttersta nödvärn tillgripa dödande vapen mot en brottsling.

Non-interventionspolitiken är naturligtvis inte alls ett uttryck för likgiltighet och inte heller uttryck för en principiell neutralitet. Den är ett försök att inför dessa aggressioner organisera freden på ett stabilt sätt. Jag medgiver gär-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

na, att det i vissa länder förefunnits ett tvång att kompromissa: på ömse sidor ha de grupper, som tagit parti för de stridande parterna, varit så starka, att om man skulle ha sökt att föra en politik till förmån för den ena eller den andra parten, risk därigenom skulle ha uppstått för ett inbördeskrig också i dessa länder. Här i Sverige är emellertid läget sådant, att vi kunnat i ganska gott samförstånd enas om den princip, som jag för min del betraktar som alltigenom riktig.

Det har sagts — det påpekades bl. a. av herr Bagge och jag tror också av herr Andersson i Rasjön — att det inträtt ett nytt läge genom att man i non-interventionsförhandlingarna kommit fram till införandet av en gränskontroll, varom alla äro ense, och vidare till antagandet i olika stater av lagar om förbud mot frivilligrekrytering och mot resor till Spanien. Det är ganska naturligt, att man undrar över hur det egentligen kunnat vara möjligt att få biträde till denna politik från de staters sida, som metodiskt under de månader som gått pumpat in vapen, krigsmateriel och annan form av hjälp till Spanien. Jag skulle i varje fall vilja uppställa den frågan, huruvida det inte är tänkbart, att diktaturstaterna här engagerat sig i en politik, som de själva funnit omöjlig att vidmakthålla därför att det övriga samverkande Europa så bestämt fullföljt non-interventionssträvandena? Kan det inte tänkas, att det inom diktaturstaterna själva börjat uppstå ett gnagande tvivel på förträffligheten i interventionspolitiken. Det är ju ändå så, att ingen censur i världen kan hindra människorna att få bilden av ett oerhört brutalt inbördeskrig för ögonen. Kriget är, tror jag, endast möjligt, när det kan omgivas av en viss romantik. Vi ha fått höra, hur det går till, när man från diktaturstaterna skickat trupper till Spanien, vare sig man påsatt dem etiketten frivilliga eller inte. Det har berättats, att sedan de uttagits, deras vistelseort inte tillkännagivits för släktingar och hemmavarande, och det har sagts, att det skapat den första framväxande oppositionen mot en viss diktatur, när några tusental mödrar ha fått en liten lapp, där det förtalts för dem, att deras söner omkommit någonstades under en manöver eller i någon avlägsen landsända under militärtjänstgöringen. Det är bra litet ära och romantik med ett sådant krig. Det är en anonym död. Det slutar, hela äventyret, i en anonym massgrav. Det ärelösa kriget tror jag är farligt även för diktaturstaten.

Vad jag vill säga, herr talman, är, att en politik, som i grund och botten är så positiv, icke bör här i kammaren, här i riksdagen, följas av oss ur den grundsynpunkten, att det är någonting, som vi kanske betrakta som relativt negativt men som vi äro nödsakade att finna oss i. Jag har givetvis härmed inte velat uttala något som helst omdöme om möjligheten att genomföra avspärrningen för den spanska krigsskådeplatsen. Jag vill säga detta därför att jag haft tidigare erfarenheter av att om man i pressen eller i riksdagen gör gällande, att någon politik måste fullföljas därför att den är riktig, detta lätt fattas såsom profetior om dess utgång. När denna politik sedan misslyckas, kan man få veta, att man grundligt tagit miste. Det är inte i den punkten jag velat uttala mig, utan jag har endast velat framhålla, herr talman, att denna politik enligt min uppfattning är i grunden sund och måste föras konsekvent igenom.

Herrar *Fast* och *Sundström* i Skövde instämde häruti.

Herr **Mosesson**: Herr talman! I det tvångsläge, i vilket vi nu befinna oss, stå vi i begrepp att antaga den föreslagna lagen. Den avser ju inte allenast den som låter värva sig till krigstjänst i Spanien utan även den som drager,

Andra kammarens protokoll 1937. Nr 15.

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

lockar, hotar eller tubbar, mestadels unga, människor att taga värvning. Då jag betraktar förslaget och finner, att de unga, som gå ut som frivilliga, skola straffas lika hårt som de personer, som vilja förmå dem att taga värvning, kan jag, herr talman, inte finna detta riktigt. Herr Vougt nämnde, att det inte är möjligt att upprätthålla kriget, om detta inte omgives av en viss romantik. Jag tror, att herr Vougt i det avseendet har orätt. Vi få väl måhända uppleva den fruktansvärda sanningen, att krig är möjligt utan någon som helst romantik. Jag skulle tro, att de unga personer i vår land, som efter detta kanske försöka komma ut såsom frivilliga, inte äro omsvävade av någon som helst romantik eller se sin gärning i något romantiskt skimmer. De veta förvisso, att det är fråga om blodigt allvar. Sin insats är det enda de kunna giva för det som för dem framstår som det rätta. Det är på dessa människor jag nu tänker, och vare sig jag gillar eller ogillar deras känslor, är det min plikt att överväga, hur samhället skall bete sig gentemot dem, om de en gång komma tillbaka till fäderneslandet. Att samhället av vissa skäl kan vara nödsakat att uttrycka sin reaktion mot ett deltagande i kriget är givet, likaså att samhället, då det förbjuder något, måste sätta straffhot bakom. Men detta straffhot synes mig böra stå i proportion till det sinnelag, den uppfattning, som de personer ha, som göra sig skyldiga till brottet. Det är inte riktigt att säga till dessa, att de skola straffas om de komma hem, på samma sätt som de andra, som ha försökt värva dem.

Jag finner fördenskull, herr talman, den motion välgrundad, som är väckt i första kammaren av herrar Ström och Branting, som föreslå, att det allenast skall vara bötesstraff för sådana som låta värva sig. Jag ber att få yrka bifall till den. Det är, om jag minns rätt, ungefär 125,000 personer i vårt land, som varje år bli dömda för större eller mindre förseelser. Av dessa är det inte mer än ungefär 4 %, som måste undergå frihetsstraff. Jag anser, att om sådana, som gått ut som frivilliga och komma hem igen, skola straffas, de inte skola räknas till denna lilla grupp som straffas så hårt som svåra brottslingar.

Med herr Mosesson förenade sig herr *Hoppe*.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Jag ber först att få uttrycka regeringens tillfredsställelse över att finna detta utskottsutlåtande enhälligt. Emot de uttalanden, som förekomma i utskottets motivering, finns från min sida ingen erinran att göra.

Jag anser mig emellertid böra begära ordet för att göra några randanmärkingar till vissa uttalanden, som förekommit under debatten. Jag tillåter mig att först anknyta till det allra sista anförandet ifrån herr Mosessons sida.

Jag kan såväl förstå de känslor, ur vilka det anförandet framsprungit, och jag betygar min odelade respekt för dessa känslor. Jag måste för min del säga, att jag personligen icke kan hysa annat än respekt för personer, som anse sig kunna våga sitt liv för en övertygelse, som är deras, och detta oberoende av om denna övertygelse är min eller tilläventyrs en uppfattning motsatt min egen. Men den respekten kan icke hos mig föranleda i ett fall som det förevarande till någon tvekan i det hänseendet, att statsmakterna böra förhindra dessa personer att handla i överensstämmelse med sin övertygelse. Det finns efter min mening tillräckliga skäl för statsmakterna att så förfara.

Det har redan sagts här — och det bör ju verka lugnande — att den fullmaktslag, som kammaren inbjudes att antaga, kommer icke att innebära att något straffhot svävar över de svenska medborgare, som för närvarande be-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

finna sig i Spanien. Vad den kan komma att innebära är ju ett straffhot för dem, som efter det att lagen blivit utfärdad, värva eller taga krigstjänst i Spanien. Jag tror jag kan säga herr Mosesson, att det är praktiskt taget tämligen uteslutet att vi skola behöva uppleva det, som beredde honom så mycket smärta. Den 26 februari utfärdades sådana passföreskrifter här, att det i närvarande stund icke är möjligt för en svensk medborgare att komma till Spanien utan tillstånd av ministern för utrikes ärendena, så att samtidigt som man föreslår lagbestämmelser i detta hänseende har man också i görligaste måtto sört för att icke några svenska medborgare i realiteten skola komma att drabbas av detta straffhot, därför att tillträdet till Spanien kommer att bli dem förvägrat, därest deras avsikt är att inträda i krigstjänst.

Det framhölls av den allra första talaren under dagens debatt vissa bekymmer från sjöfartens sida. Jag vill säga honom, att dessa frågor äro just i dag under övervägande i ett sakkunnigutskott i London. Från utrikesdepartementets sida har i dessa angelägenheter inhämtats kommerskollegiets uppfattning. Den är delgiven den svenska representanten i detta sakkunnigutskott. I all den utsträckning, som är möjligt att förena med ett genomförande av non-interventionsöverenskommelsen, kommer säkerligen därvid hänsyn att tagas till de svårigheter, som sjöfarten är utsatt för. Särskilt kommer man säkerligen att där diskutera frågan om de lämpligaste praktiska anordningarna beträffande olika ankoringsplatser och de särskilda bestämmelser, som kunna komma att visa sig erforderliga beträffande anlöpandet av Kanarieöarna. Men jag anser mig skyldig att tillägga, att jag icke kan ställa i utsikt eller inge några förväntningar om att allmänna ersättningsanspråk för avvikelser ifrån den normala kursen skola komma att godtagas under denna prövning, och jag tillåter mig att erinra om att i ett fall, som beredde sjöfarten mycket mera betydande svårigheter, nämligen sanktionsperioden, har ersättningsfrågan icke kommit att få någon aktualitet.

Jag vill också beröra frågan om övervakningssystemets genomförande, en fråga, som berörts av flera talare här. Herr Hallén framställde vissa bekymmer angående den spansk-portugisiska gränsen. Herr Flyg talade om för kammaren med en diskretion, som var verkligen överraskande ifrån hans sida, att det var en makt — han nämnde icke vilken — som icke anslutit sig till överenskommelsen. Jag hoppas att det inte skall innebära någon indiskretion ifrån min sida om jag meddelar kammaren, att den makt, som herr Flyg hade i tankarna, just var Portugal.

Eftersom läget beträffande Portugal, då propositionen avgavs, var sådant att man i propositionen endast kunde tala om att det hade ifrån Portugals sida anmälts ett förbehåll, kan det ju vara i sin ordning att i dag tillfoga några uppgifter om det nuvarande läget.

Portugal hade gjort ett förbehåll beträffande den internationella övervakningen. Däremot hade Portugal icke gjort något förbehåll i avseende å frivilligförbudet, som är accepterat av Portugal liksom av övriga stater. I avseende å övervakningssystemets anordnande har anordningen nu blivit den, att brittiska regeringen övertar ansvaret för genomförandet av övervakningssystemet i avseende å den spansk-portugisiska gränsen genom att där stationeras ett antal brittiska observatörer. Deras antal blir detsamma som vid den spansk-franska gränsen. Deras uppgift blir också i realiteten densamma som de internationella kontrollörernas vid den spansk-franska gränsen, men det portugisiska förbehållet är genomfört i den formen, att det är icke en internationell kontrollapparat, som verkar i Portugal, utan det är i stället brittiska observatörer, som utföra denna uppgift. Det är det nuvarande faktiska läget.

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

Efter dessa upplysningar tillåter jag mig att säga några mera allmänna ord.

Här har inför andra kammaren redan vid remissen av denna proposition justitieministern utvecklat de allmänna grunderna för non-interventionspolitiken. Jag kan därför begränsa mig till några synpunkter här i dag. Allt sedan den heliga alliansens period har det ju varit en oskriven grundsats i staternas umgänge, att man inte skulle intervensera i interna uppgörelser. Jag medger utan vidare, att non-interventionspolitiken med den utformning, som den fått i detta speciella fall, är en politik, som går längre än denna gamla erkända grundsats att icke intervensera. Den går längre så till vida, att de enskilda staterna åtaga sig en begränsning i sin egen handlingsfrihet, som de inte hade behövt att göra, med tillämpning av den gamla grundsatsen att icke intervensera. Det är i två hänseenden, som denna begränsning blivit genomförd. Först med avseende å utförseln av vapen och krigsmateriel. — Jag vill begagna tillfället att understryka, att den begränsning, som här genomförts, är att uppfatta såsom en begränsning in casu, vilken icke inkräktar på den svenska regeringens handlingsfrihet i framtiden.

Jag har den meningen och har alltid givit uttryck åt densamma, att i avseende å vapenutförsel skall en svensk regering förbehålla sig att få pröva varje fall för sig och fatta sitt beslut in casu. Jag tror icke det behöver särskilt understrykas, att det inte var för att bereda den spanska regeringen olägenheter, som den svenska regeringen anslöt sig till non-interventionsöverenskommelsen i avseende å vapenexportförbudets genomförande. Det skäl, som var bestämmande, var att en motsatt hållning ifrån de olika europeiska staternas sida hade i väsentlig grad ökat riskerna för att det spanska inbördeskriget med de komplikationer, som det redan hade på det internationella fältet, skulle komma att dra med sig mycket mera allvarliga händelser i vår världsdel. Jag vill erinra därom, att då franske utrikesministern för några dagar sedan ånyo behandlade detta ämne i franska deputeradekammaren, meddelade han, att efter den franska regeringens övertygelse hade vapenleveranser ifrån Frankrikes sida under det första skedet av inbördeskriget med all sannolikhet indragit Frankrike i en direkt intervention i den spanska inbördesuppgörelsen.

Även i fråga om det frivilligförbud, som nu föreslås till antagande av den svenska riksdagen, är det fråga om en extra ordinär åtgärd, därom är regeringen lika medveten som någon i kammaren kan vara, liksom att det går utöver vad som enligt svensk traditionell rättsåskådning har ansetts vara för en svensk medborgare tillåtet. Detta har icke hindrat regeringen att framlägga förslaget, men det har väl föranlett regeringen att icke framlägga ett sådant förslag förrän den själv var övertygad om att nu förelägo förutsättningarna för ett allmänt genomförande av en sådan åtgärd. Regeringen har ingalunda varit benägen att i förväg underställa riksdagen ett förslag av denna innebörd, och jag tillåter mig i det sammanhanget att få nämna några fakta för att klargöra för kammaren, att det överhuvud taget heller icke varit regeringen möjligt att lägga fram ett sådant förslag tidigare än den gjort, då regeringen utgick ifrån denna uppfattning, att en allmän anslutning måste vara en förutsättning för Sveriges biträdande av en sådan överenskommelse. Före den 16 februari kunde i själva verket ingen veta, huruvida det skulle bli förutsättningar för en sådan allmän anslutning. Icke heller visste man före detta datum, huruvida någon övervakningsapparat skulle komma att sättas i gång, än mindre av vilken art den skulle bli. Inom non-interventionskommittén ha nämligen överläggningar förts angående ett antal olika övervakningsplaner. Man visste att det var utomordentliga svårigheter att övervinna för att nå fram till

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

en överenskommelse om stoppandet av sändningarna av kontingenter till Spanien och genomförandet samtidigt av en effektiv kontrollanordning.

Först den 16 februari förelåg denna förutsättning. Här har sedan handlats från regeringens sida med all möjlig skyndsamhet. Sedan man på basis av de uppgifter, som inlöpte ifrån London, kunnat bilda sig en konkret föreställning om övervakningssystemets utgestaltning — jag inskjuter här (ni kunna få det bekräftat, om ni se på själva lagtexten) att den fullmaktslag, som förelägges till kammarens prövning, omsluter både frivilligförbudet och vissa bestämmelser, som avse att göra övervakningen effektiv — skickades omedelbart från justitiedepartementet på remiss en promemoria till kommerskollegium, som hade att höra Sveriges redareförening och Sveriges fartygsbefälsförening i ämnet. Den 19 februari var frågan färdig att anmälas för remiss till lagrådet, och efter behandlingen där beslöts proposition i ämnet den 22 februari.

Jag vågar göra gällande, att med större skyndsamhet har icke ett ärende av denna art kunnat från regeringens sida behandlas, då man utgått ifrån den uppfattningen, att ett förslag icke borde föreläggas riksdagen förrän man hade tillräcklig grund för den övertygelsen att nu var det fråga om ett allvarligt försök att under allmän anslutning genomföra åtgärder, som kunna betraktas såsom effektiva.

Det har under debatten här i kammaren givits uttryck åt en olust inför detta förslag, som jag väl kan begripa, uttryck av samma art, som man har fått se i riklig mängd och med ännu större eftertryck i den offentliga diskussionen utanför parlamentet, över den missaktning, som non-interventionspolitikens hittillsvarande genomförande har utlöst. Det har ju över non-interventionskommittén i London utgjutits hela floder av bläck, inspirerade av det temat, att hela denna kommittés verksamhet ingenting annat vore än ett stort löjeväckande spegelfäkeri. Man har talat om de resultatlösa grälen i non-interventionskommittén emellan olika maktens representanter och gjort sig lustig över att kommittén, som det nyktert heter i utskottets betänkande, icke har »haft möjlighet att effektivt ingripa mot överträdelser av avtalet eller ens att konstatera uppenbara sådana». Jag förstår mycket väl denna stämning, på ett mycket sobert sätt uttryckt i utskottsbetänkandet, på ett mycket mera oförblommerat sätt tillkännagiven i uttalanden här i kammaren och ännu mera i pressens betraktelser. Jag har inte erfarit någon förvåning över dessa kommentarer, tillkomna under det att kring Madrid och över Madrid de modernaste krigsmaskiner av olika typer ha insatts i en blodig försöksmobilisering, maskiner, som efter all rimlig sannolikhet icke befunnit sig i Spanien vid inbördeskrigets utbrott.

Mina damer och herrar! Man kan förstå detta. Jag kanske kan vara berättigad att tillägga, att det är en ganska lätt sak att göra sig lustig över detta läge i non-interventionskommittén. Men, mina damer och herrar, det är inte bara emellan det sublima och det löjliga, som det blott är ett steg att ta. Det kan också hända, att det bara är ett steg, som skiljer det löjliga från det tragiska. För min del har jag den uppfattningen, att för Europa har det varit gott att detta sista steg från det löjliga till det tragiska icke har blivit taget i non-interventionskommittén, utan att man hållit ihop den kontakt, som etablerats genom kommittén, tills det varit möjligt att komma fram till det resultat, som i dag föreligger.

En motsatt hållning från de olika europeiska staternas sida skulle efter min mening ha medfört en väsentlig ökning av de risker för freden i vår världsdelen, som tyvärr ändå finnas i tillräcklig utsträckning. En motsatt hållning skulle också efter mitt förmenande ha lett fram till en gruppering av de olika

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

européiska staterna kring de bägge extrema auktoritära uppfattningarna och därigenom försatt de demokratiska stater, bland vilka Sverige räknar sig, i en utomordentligt svår belägenhet. För min del har jag icke försummat något tillfälle att understryka den fara, som jag menar föreligger i varje bidrag till en tillspetsning av den ideologiska konflikten mellan de olika auktoritära uppfattningarna. Jag har den uppfattningen, att motsatsen till non-interventionspolitiken skulle ha varit ett ödesdigert bidrag till denna blockuppdelning av Europa uti varandra motsatta läger. Det är ifrån sådana allmänna synpunkter som Sveriges deltagande i denna politik är att rekommendera. Den materiella betydelsen utav Sveriges hållning är ju ringa. Detta veta vi här i Sverige, och det vet man också utanför vårt land. Man skall emellertid icke förringa betydelsen utav att då en sådan politik genomföres, densamma genomföres under så allmän europeisk anslutning som överhuvud taget är möjlig.

Jag vill icke avsluta detta anförande utan att på det allra bestämdaste tillbakavisa ett uttalande, som förekom ifrån herr Flygs sida, nämligen att ett biträdande utav detta förslag skulle innefatta en klar sympati för upprorsrörelsen uti Spanien. Jag menar, herr Flyg, att det är otillständigt att tolka ett beslut utav riksdagens andra kammare på det sätt som herr Flyg i det stycket tillät sig att försöka. Vårt förhållande till den spanska regeringen är alltigenom vänskapligt. Den hållning, som Sverige har intagit i non-interventionsutskottet, är ett konstant vittnesbörd därom. Jag är övertygad därom, att uti detta vårt förhållande till den spanska regeringen icke kommer att inträda någon förändring, sedan riksdagen antagit det förslag, om vars biträdande regeringen här har hemställt. Jag tror att vi alla äro ense i ett hänseende, nämligen uti den uppfattningen att vi önska, att spanska folkets återstående väg till den frihet och ordning, som vi veta att så högt värdesätta, icke skall bli alltför lång och icke alltför uppfylld utav så grymma lidanden som hittills. I detta ögonblick tror jag icke, att det skulle finnas något bättre sätt att förkorta denna väg än om det vore möjligt att utöver det beslut, som nu har fattats inom non-interventionskommittén, gå det stycke vidare, som redan har föreslagits från fransk sida, nämligen att från Spanien få avlägsnade de främmande kontingenter, som där fortsätta att delta i det spanska inbördeskriget. Vi kunna icke hysa någon annan önskan beträffande det spanska folkets framtid än att det må bli detsamma beskärt att uppnå samma demokratiska ordning och samma demokratiska frihet, som vi själva känna värdet utav.

Från internationell synpunkt måste jag mycket djupt beklaga, om händelserna skulle föranleda därtill, att det utomordentligt värdefulla samarbete med Spanien, som i många år har ägt rum inom den s. k. exneutrala kretsen, skulle komma att lida allvarligt men genom den pågående tragedien. Det har varit en betydande uppgift, som Spanien har varit i tillfälle att fylla på detta område, och ur det allmänna internationella samarbetets synpunkt skulle det vara synnerligen att beklaga, om däri någon förändring skulle komma till stånd.

Jag tillåter mig till sist understryka det uttalande, som utskottet har gjort angående en eventuell humanitär aktion i Spanien. Det sägs uti utskottets betänkande, att »utskottet finner det naturligt att svenska regeringen upprätthåller kontakt med andra regeringar och är beredd att vidtaga eller medverka till åtgärder i humanitärt syfte, som synas vara ägnade att leda till positivt resultat». Om denna beredvillighet ifrån svensk sida kan jag utan vidare ge kammaren en försäkran, då frågan redan tidigare har varit föremål för rege-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

ringens övervägande. Jag ser härutinnan den verkligt stora uppgiften, som skulle kunna föreligga för vårt land, nämligen att ge tillkänna sin sympati för det spanska folket i dess nuvarande läge och att ge sitt bidrag till den mänskliga solidaritet, vars stämma allra minst uti denna tid bör få förstummas.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag har ju redan redogjort för anledningen till att jag för min del anser mig böra stödja regeringens förslag.

Jag har emellertid på grund av herr Flygs ståndpunkt och polemik ansett mig böra ge en liten replik. Jag gör kammaren uppmärksam därpå, att herr Flyg inte kunde gå in på ett försvar i anledning av det angrepp jag riktade emot hans argumentation. Kvar står fortfarande oemotsagt, att herr Flyg anser sig böra yrka avslag på regeringens proposition inte bara i fråga om de frivilliga utan även och i lika hög grad i fråga om bevakningen. Han har såsom ett skäl härför anfört, att det är överflödigt med en sådan här lag, då värvning överhuvud taget inte förekommer. Det andra skälet, som inte är ett skäl för hans ståndpunkt utan emot densamma var, att regeringen inte kan göra annat än deltaga i non-interventionskommitténs arbete. Han understök till och med detta sista mycket eftertryckligt i sitt anförande och markerade det genom att framhålla, att, jag citerar, »sunda förnuftet säger, att regeringen måste vara med i dessa åtgärder».

Jag menar nu, att när man i själva sakfrågan ställer sig på den ståndpunkten är det berättigat att stämpla vederbörandes aktion som en demonstration utan allvarligt syfte, och när därtill, såsom jag kunde påvisa, herr Flyg också i sin press öppet uppträtt emot, att frivilliga skulle resa till Spanien, är det helt på sin plats att stämpla aktionen som en bluffaktion. Herr Flyg befinner sig i det läget i dag att om han skall rösta på sin motion, måste han också rösta *emot* Sveriges deltagande i bevakningen. Så ligger saken till för hans vidkommande, och det har han inte förbättrat ett enda dugg genom sitt sista anförande, där han föredrog att tala om någonting annat, nämligen om varifrån Hagberg tar sina order, och om Hagbergs s. k. osjälvständighet o. s. v. Ja, det vore ju frestande att polemisera på samma sätt, men då skulle jag ju vara tvungen att säga, att det är synd om herr Flyg, som aldrig klarar sig utan dadda i tillvaron. När han kopplade av från »Moskva» 1929 måste han söka sig en annan dadda att ta order ifrån. Jag behöver inte här säga namnet på något visst finansinstitut, för det känner var och en till, vad jag menar. Men jag tycker, att man inte behöver diskutera frågan på det sättet. Var och en har tagit ställning här i riksdagen till franska och engelska regeringarnas liksom också ryska regeringens ståndpunkter utan att någon därför sökt argumentera på Flygs sätt därför.

Vi ha inte tagit någon order och ta inte heller någon order från ryska regeringen om hur vi skola uppträda. Det är bara dumt och orimligt tal detta, ty den ryska regeringen intresserar sig ej och har intet att göra med det kommunistiska partiets ställningstagande. En annan sak är att vi solidarisera oss med densamma i en rad frågor, liksom vi också kunna solidarisera oss med den spanska regeringen.

Det är bara ännu en sak, som jag anser mig böra säga några ord om i detta sammanhang. Herr Flyg försökte påvisa en motsägelse i den ståndpunkt, jag intagit tidigare, och den, jag intager här i dag, och han hänvisade därvidlag dels till vår aktion hos regeringen i höstas och dels till mitt anförande i årets remissdebatt. Ja, herr Flyg, det föreligger en väsentlig anledning till detta,

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

nämligen den, att i höstas och ännu vid remissdebatten i år intet beslut hade fattats om någon bevakning, och man hade inte heller några förhoppningar om, att det skulle komma att fattas ett sådant beslut. Under sådana förhållanden var ju mitt ståndpunktstagande helt naturligt, då jag ansåg, att, eftersom hela non-interventionspolitiken dittills endast varit en fars, skulle det för Sveriges vidkommande inte vara lämpligt med ett deltagande i denna. Men när det nu fattats ett konkret beslut om genomförandet av bevakningen, när alla länder ställas inför samma problem, och när herr Flyg tvingas att säga, att sunda förnuftet talar för att regeringen måste vara med om detta — det är bara individen Flyg som inte vill vara med om detta — ha betingelserna för vårt ställningstagande helt förändrats.

Herr Lithander: Herr talman! Den svenska sjöfartens syn på denna fråga har ju redan framförts av herr Sandström. Det glädde mig höra hans excellens utrikesministern förklara, att dessa erinringar redan äro under övervägande i London, och att man kunde hysa förhoppningar om, att de skola bli beaktade med all möjlig välvilja.

Hans excellens nämnde också i fortsättningen av sitt anförande, att några ersättningar icke utgingo vid sanktionernas tillämpning. Den saken låg emellertid måhända något annorlunda till än denna. Sanktionerna voro en följd av Sveriges anslutning till folkförbundet för cirka 15 år sedan, och de ekonomiska konsekvenser som följde av denna anslutning äro utav en vida mer svårbedömlig art än den fråga, som här föreligger.

När nu, herr talman, regeringen får den fullmakt, som innefattas i ett bifall till § 5 i det föreliggande förslaget, då ju Kungl. Maj:t kan föreskriva ett enskilt rederi eller en enskild fartygsägare att låta ett fartyg göra en avsevärd utvikning från sin kurs för att man skall kunna ställa sig dessa bestämmelser till efterrättelse, förefaller det mig, som om det inte vore mer än rimligt och rättvist att man ersatte vederbörande av statsmedel de mängen gång betydande utgifterna härför. Jag hoppas, att vid bedömandet av en dylik framställning all möjlig och nödig hänsyn skall tagas.

Då jag, herr talman, för min del tillhör dem som anse, att den föreliggande propositionen är ett försök i rätt riktning att på ett effektivt sätt avgränsa eller begränsa de fruktansvärda lidanden, som just nu övergå Spanien, ber jag att få yrka bifall till det föreliggande utskottsförslaget.

Herr Senander: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av vad herr Flyg yttrade i sin polemik framförallt gent emot herr Hagberg i Luleå. Herr Hagberg har ju i det väsentligaste redan bemött herr Flyg, men för egen del har jag ytterligare några erinringar att göra.

Herr Flyg framhöll, att det förslag som här föreligger är ett angrepp på de demokratiska fri- och rättigheterna. Men det är inte detta som i nuvarande situation är det väsentliga för oss. Det huvudsakliga är, att det nya beslut som fattats i non-interventionskommittén öppnar en möjlighet för det spanska folket att kunna besegra Franco och hans banditer. Enligt vår mening är det tillstånd som nu råder, då de båda diktaturstaterna Italien och Tyskland fritt kunna skeppa över både manskap och krigsmateriel, det sämsta tänkbara. Vi betrakta därför det beslut som nu fattats av non-interventionskommittén, därest det effektivt genomföres, såsom ett framsteg i jämförelse med det nuvarande tillståndet. Vi se i detta beslut en möjlighet till en förbättring av situationen och en sådan förbättring, som ger det spanska folket ökade möjligheter att kunna segra i kampen mot de spanska fascisterna. Un-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

der sådana förhållanden kommer självfallet frågan om möjligheten av en effektiv bevakning att träda i förgrunden och inte den del av lagförslaget, som berör frågan om förbud emot frivilliga från vårt land. Det avgörande är att bevakningen blir effektiv, och blir den effektiv så att de båda fasciststaterna Tyskland och Italien åtminstone inte i samma omfattning som hittills ha möjlighet att skicka krigsmateriel och trupper, äro vi övertygade om, att detta kommer att innebära ett nederlag för Franco och därmed en seger för det spanska folket.

Jag anser, att man, då vi diskutera en så allvarlig sak som denna, bör utgå från de rent praktiska omständigheterna och inte börja orda om sådant, som egentligen inte hör till saken. När herr Flyg försöker sig på det gamla tricket att göra oss kommunister till osjälvständiga personer, återfaller det, som också Hagberg framhållit, på herr Flyg själv. Skulle man granska herr Flygs föregående, skulle man finna många hållpunkter, många bevis för att herr Flyg långt ifrån är den självständiga person han här söker göra gällande. Och det är bara ett bevis på, att herr Flyg nu hunnit så långt, att han inte ens har vett att vara rädd, då han vågar sig på ett dylikt angrepp.

Då herr Flyg framhåller, att det inte existerar den minsta skillnad mellan Sovjetunionens och Sveriges ställning i fråga om non-interventionen i den spanska frågan, vill jag påpeka att det existerar en ganska avgörande skillnad, alldenstund Sovjetunionen redan vid den första non-interventionsöverenskommelsen gjorde ett bestämt förbehåll och senare också tagit konsekvensen av detta förbehåll och i praktiken återtagit sin handlingsfrihet.

Jag vill också säga till herr Flyg, när han söker göra gällande, att socialisterna i denna sak uppträtt rätlinjigt och konsekvent, att man kan ha sina dubier om det konsekventa i ett sådant handlingssätt, som vi fått bevittna här i riksdagen. När herr Flyg och hans kamrater här i kammaren togo sig det orådet före att i en interpellation kräva att den svenska regeringen skulle intervenera i Sovjetunionens inre angelägenheter, i dess rättsväsende, till förmån för sjuutton dömda förbrytare, så är det besynnerligt ställt med konsekvensen i neutralitetsfrågan. Detta tyder trots allt på en bestämd linje hos socialisterna, nämligen den, att de till varje pris vilja handla *mot* Sovjetunionen och den kommunistiska internationalen. Det tyckes vara det väsentligaste, inte att tjäna kampen *mot* fascismen och *för* demokratin.

Jag har, herr talman, velat anföra dessa synpunkter och därmed karakterisera socialisternas inställning i frågan såsom ett dubbelspel och intet annat. När man söker beskylla oss för att ändra ståndpunkt, vill jag bara framhålla, att vi givetvis utgå från vad som är lämpligt i en viss given situation. Och då ha vi också möjlighet att intaga en ställning, som tjänar kampen mot fascismen i stället för att som socialisterna hamna på en motsatt linje.

Herr Flyg: Herr talman! Jag hoppas, att kammaren håller mig räkning för, att jag inte ämnar ge mig in på någon utförlig polemik mot herrar Hagberg och Senander. Jag vill endast mot deras tal om det förändrade läget, som skulle utgöra motiv för deras förändrade ställningstagande — om det nu är tredje eller fjärde ståndpunkten, vill jag låta vara osagt — säga, att detta förändrade läge består endast däri, att det inte tidigare funnits så många s. k. frivilliga från de nazi-fascistiska staterna på spansk jord som nu. Det är det, som väsentligen förändrats sedan de intogo sin tidigare ståndpunkt, och det är väl också det förhållandet, att när gränserna slutits och kontrollen träder i kraft — denna kontroll, som herrarna säga vara det väsentliga i vad vi

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

diskutera — den 6 och 7 mars, antalet sådana frivilliga kontingenter i Spanien säkerligen är betydligt större än i det ögonblick, då vi nu diskutera saken. Ty man behöver inte läsa mellan raderna för att förstå innebörden av det uttalande av fascistiska rådet i Rom, vilket publicerats i gårdagens kvällstidningar och som innebär en klar solidaritetsaktion för Franco såsom representant för det Spanien, som Italien erkänt. Vi skola alltså förstå, att när det här talas om att det är ett förändrat läge, är det ord, som inte ha med någon realitet att skaffa.

Sedan ett par ord med anledning av hans excellens utrikesministerns anförande. Herr Sandler talar om de passföreskrifter, som utfärdades av regeringen den 26 februari, och herr Sandler säger, att regeringen har därmed sörjt för att ingen kommer till Spanien. Jag vill för det första påtala denna åtgärd, som vidtogs innan riksdagen hade möjlighet att taga ståndpunkt till regeringens proposition i samma ämne, såsom ett uttryck för den snabbhet och självständighet, varmed särskilt det departement, vilket herr Sandler representerar, handlar i situationer, som sannerligen inte alltid äro främst betingade av vad som är det dominerande intresset ur hemmasvensk synpunkt. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att denna åtgärd med säkerhet vidtogs därför, att det inte gick så, som man beräknat, att propositionen utan vidare skulle gå till utrikesutskottet och vi skulle i harmoni och nationell samling på ett par, tre dagar, utan tanke på vad riksdagsordningen föreskriver, kunna få frågan genomförd. Därför kom denna framstöt liksom i förskott före riksdagens ingripande. Jag har tidigare i annat sammanhang reagerat mot sådana åtgärder, och eftersom herr Sandler påmint om denna sak, ber jag att få säga, att jag vill framhålla det önskemålet, att det blir mera sparsamt med dylika utslag av en absolut regeringsmakt här i landet.

Sedan har utrikesministern fört på tal Portugal som ett land, vilket vägrat att acceptera kontrollen i de former den godkänts av de övriga staterna, och herr Sandler anför, att Portugal har för gränsen mellan Spanien och Portugal endast godkänt, att det skall förekomma brittiska observatörer. Herr Sandler säger, att det är en annan formulering, som i realiteten betyder detsamma som gäller för andra gränser. Ja, mina herrar, om man följt den engelska politiken gent emot inbördeskriget i Spanien och i dag får veta, att den betingelse, som Portugal gått in för beträffande kontrollen av sin gräns, över vilken säkerligen större delen av den ammunition och de sprängämnen som gått till Franco passerat, är, att den skall stå under kontroll av brittiska observatörer, och sedan tror, att detta skulle utgöra någon garanti för att den gränsen därmed vore stängd, då ser man säkerligen alltför flyktigt på det allvarliga spörsmål vi här diskutera.

Sedan ber jag att få säga till hans excellens utrikesministern, att när han här talar om, att man har försökt förlöjliga förhandlingarna i non-interventionskommittén i London, så vet jag inte, huruvida adressen är riktad åt det håll jag representerar i kammaren. Men jag har för mitt vidkommande gent emot non-interventionskommitténs verksamhet och dess arbete inte intagit en ståndpunkt, som man kan påstå ha inneburit ett förlöjligande. Vi ha uttalat här i kammaren, att det säkerligen förhåller sig på det sättet, att innan en man som Blum i Frankrike i spetsen för den franska regeringen gick in för den åtgärd, som sedan blev beslutad av non-interventionskommittén i London, innan Litvinov anslutit sig för sovjetunionens vidkommande till en dylik politik, måste det ha föregåtts av ett övervägande av den situation som förelåg, av de olika momenten i densamma, som hade för dem klargjort, att detta var det enda möjliga. Detta har sagts i vår tidning och detta har sagts även från ta-

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

larstolen här, och det finnes alltså ingen möjlighet att utgående därifrån på något sätt tala om ett förlöjligande av vad som skett. Men när herr Sandler säger, att det bara är ett litet steg mellan det löjliga och det tragiska, vill jag säga, att vad som skett i London har varit ett tragiskt skådespel, att detta är det enda som i dag återstår av de resurser, som de demokratiska makterna ha till sitt förfogande, dessa demokratiska makter, som säga sig vara fredens värn, då det gäller att bemästra och tygla en situation som den nu föreliggande.

Till sist vill jag ha sagt, gentemot hans excellens utrikesministerns bestämda reprimand, att jag i dag skulle ha fällt ett uttalande, som stämplades såsom otillständigt, att jag bestrider från mina utgångspunkter att så skett. Jag förmodar, att herr Sandler förstår vad detta bestridande innebär. Jag yttrade, att bakom den interpellation av herr von Seth, som förelåg till behandling vid ett tidigare tillfälle, låg en klar sympati för den upproriska och rebelliska riktningen i det spanska inbördeskriget, den landsförrädiska riktningen. Jag erinrar om den kyla, som mötte denna framstöt. Och jag är övertygad om, att hade kammaren den dagen haft att taga ståndpunkt till herr von Seths förslag, hade det förslaget i det ögonblicket avslagits, sopats bort av en bred majoritet. Och jag har erinrat om, att vi vid den tidpunkten knappast kunde tänka oss, att vi kort efteråt skulle få herr von Seths önskemål framlagt av den nu sittande regeringen. Så ligger saken till, och jag skulle tro, att jag med mitt uttalande inte gjort annat än givit en mycket berättigad karakteristik av det förslag, vi här diskutera.

Sedan får jag slutligen och absolut allra sist säga, att när herr Sandler här erinrar om det franska önskemålet att få avlägsnade de utländska kontingenter som finnas i Spanien, så tror jag, att han därmed riktat uppmärksamheten på vad som är den reella kärnpunkten i denna diskussion. Dessa kontingenter finnas ofrånkomligen inom de spanska gränserna. Det är inga frivilliga, det är militära formationer som äro skickade dit. Här sitta vi i ett av de länder, som säga sig vara de mest demokratiska, och skola i dag besluta att genomföra en lag, som förbjuder svenska medborgare att resa till detta land, medan dessa militära formationer finnas inom Spaniens gränser. Jag tycker, att man skulle ha vänt på det hela beträffande denna saks uppläggning och först gått in för att få bort kontingenterna och sedan kommit och rekommenderat Sveriges riksdag att gå in för den lag, som nu föreslagits. Då hade det varit möjligt att diskutera förslaget. Men trots detta hade ändå stått kvar den principiella innebörden av det hela, den nämligen, att man stämplar som brottsligt, att en medborgare på grund av sin övertygelse vill ge sitt liv, sin kraft, i kampen för en idé.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på

1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som innefattades i motionen I: 215, samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet avlåtna proposition; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Flyg begärde emellertid votering, varför herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen änyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 3:o) angivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Ang. åtgärder till förhindrande av frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i punkten A av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet avlåtna proposition.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Flyg, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 182 ja och 6 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna B) och C).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag angående kammarens beslut i det under paragraf 9 ovan omnämnda ärendet.

§ 11.

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 53, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 12.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner

nr 139, angående beredande av täckning för förluster å vissa fordringar, redovisade i arméförvaltningens räkenskaper å proprietalansers konto;

nr 140, angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete åt f. stallbetjänten J. O. R. Nilsson;

nr 151, angående förvärv av Melltorps kraftstation i Horla socken jämte vissa distributionsledningar m. m.;

nr 147, angående anordnande under år 1937 av en allmän jordbruksräkning;

nr 148, angående anslag till riksskogstaxering och avverkningsstatistik; och

nr 149, angående anslag till kvalitetsfrämjande åtgärder på skogsvårdens område.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13.

Till avgörande förelåg härefter jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—34.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 35—40.

Lades till handlingarna.

Punkterna 41—59.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härpå föredrogs *punkten 60*, angående avsättning till stuteriväsandets fond; och yttrade därvid:

Ang. ersättning till stuteriväsandetsfond.

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! På denna punkt ha jag och några medmotionärer i denna kammare tillåtit oss att hemställa om en mindre höjning av det anslag, som här begärts av departementschefen. Vi ha givit akt på läget, sådant det för närvarande föreligger här i landet och existerat sedan år tillbaka, nämligen att efterfrågan på hästmarknaden är till den grad stark, att priserna under de senare åren visat tendens att skjuta i höjden. Detta vårt omdöme har också bestyrkts, då man tager del av siffrorna för importen av hästar hit till landet under de senaste åren och samtidigt beaktar, till vilka priser denna import har skett. Ser man på uppgifterna från den sista femårsperioden, visar det sig, att importen oavlåtligt stigit. År 1932 utgjorde sålunda siffran på importerade hästar 682, och om jag hoppar över till det sista året, 1936, kan man finna, att antalet importerade hästar uppgick till 4,045. Ser jag samtidigt på till vilka priser denna import skett, visar det sig, såsom vi gjort gällande, att priserna samtidigt stigit. Det första året jag nämnde, nämligen 1932, utgjorde medelpriset å importerade hästar 780 kronor, och det sista år, för vilket uppgifter finnas, nämligen 1935, har detta pris stigit så högt som till 1,017 kronor per dragare. Den omständigheten ger tydligen vid handen, att tillgången på dragare är otillräcklig i jämförelse med det behov som förefinnes, och därför är det alldeles uppenbart, att priserna måste stiga. Den granskning, vi ägnat denna fråga, har också givit oss belägg för att det här är nödvändigt att från statsmakternas sida göra något för att förbättra läget. Givetvis erkänna vi, att vad som utgår i anslag från riksdagen till hästavelns befrämjande är en avsevärd siffra, men vi tillåta oss påstå i vår motion, att dessa medel användas på ett ensidigt sätt. Man är inställd på att endast förädla häststammen och uppföda rasdjur av mycket utmärkt beskaffenhet, man inriktar sig enträget på kvaliteten av hästarna, varmlodiga eller kallblodiga, men lämnar åsido kvantiteten. Det är detta förhållande, som vi motionärer velat peka på, och därför ha vi i vår motion begärt höjning av det anslag, som ställts till Kungl. Maj:ts förfogande, med 25,000 kronor.

Vi ha i vår motion också pekat på de åtgärder, som vi ansett möjliga att vidtaga för att åstadkomma en förbättring av hästaveln, nämligen att lämna ut dessa medel till hushållningssällskapen i landet, särskilt inom de län och de

Ang. ersättning till stuteriväsendets fond. (Forts.)

områden, där behovet visar sig störst, för att på detta sätt stimulera hästaveln och göra propaganda för densamma. Ehuru det icke sagts i motionen, äro vi övertygade om att det nuvarande sättet för hästavelns befrämjande i hög grad beskurit möjligheterna för privata ägare att uppföda hingstar, vilket ju är grundbetingelsen för hästaveln. Därigenom att endast de hingstar, som uppfödas på hushållningssällskapens anstalter, godkännas till användning, blir tillgången otillräcklig, och avståndet mellan de platser, där de ställas upp, blir alltför stort. Om man under sådana förhållanden skall kunna uppehålla hästaveln, måste intresset vara oerhört stort.

Nu kan det hända, att jordbrukarna i allmänhet glömma sig och icke beakta den ekonomiska fara, som föreligger däri, att stora summor varje år gå ut ur landet till inköp av dessa djur från andra länder. Det är därför, som vi velat peka på just denna omständighet. Utskottet har emellertid icke velat beakta våra önskemål. Jag finner hela vägen igenom i huvudtiteln, att utskottet icke haft sinne för att närmare taga del av de önskemål, som framlagts i motioner, utan det har kort och gott instämt i Kungl. Maj:ts förslag. Jag anmärker icke på Kungl. Maj:ts förslag och icke heller på utskottets förslag, men jag anser, att när förnuftiga synpunkter framläggas, borde de i någon mån beaktas, så att motionären finge stöd för sina påståenden, i synnerhet då dessa enligt hans mening äro fullt riktiga.

Såsom nu läget är, finns ingen möjlighet att vinna bifall här i kammaren för våra önskemål, men vi ha velat påpeka detta, och därest läget på detta område skulle ändras till det bättre, be vi att få komma igen med frågan ett annat år och kunna kanske då vinna bättre gehör för densamma. Herr talman, jag har icke något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 61 och 62.

Lades till handlingarna.

Punkterna 63—67.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. biskötselns befrämjande.

Vid härfpå skedd föredragning av *punkten 68*, angående biskötselns befrämjande, anförde:

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Även på denna punkt ha jag och några andra ledamöter av kammaren hemställt om någon höjning av det av Kungl. Maj:t äskade anslaget. Vi behärta det ändamål, varför här anslag begärts av Kungl. Maj:t efter framställning av lantbruksstyrelsen. Vi äro i någon mån underkunniga om läget i landet med avseende på denna »binäring». Det förhåller sig ju så, att småbrukarna i detta land såväl som många andra som endast äga sådan fastighet, som består blott av själva gården med därtill hörande tomtområde, inriktat sig på att försöka få någon inkomst av denna biskötsel. Nu är det emellertid uppenbart, att för denna näring liksom för andra fordras organisation om man skall vinna någon framgång i sitt arbete. Vi ha därför ansett det vara lämpligt att inför kammaren framhålla vår mening om att det varit skäl för Kungl. Maj:t att på denna punkt höja anslaget till det belopp, varom lantbruksstyrelsen hemställt.

Även på denna punkt är det samma förhållande som på den punkt, där jag senast hade ordet, nämligen att utskottet icke beaktat saken. Utskottet säger kort och gott, att utskottet biträder Kungl. Maj:ts förslag och anser det skäligt.

Ang. biskötselns befrämjande. (Forts.)

Vid sådant förhållande, då vi icke heller nu ha några utsikter för bifall till vår motion, skall jag, herr talman, icke ställa något yrkande. Jag har emellertid velat anföra dessa ord.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 69—76.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 77, angående veterinärstaten: avlöningar, föredrogs nu; och be- *Ang. veteri-
närstaten:
avlöningar.*
gärdes ordet därvid av

Herr **Carlström**, som yttrade: Herr talman! Jag har i likhet med den föregående talaren, i vad gällde då förevarande ärende, icke något yrkande att göra på denna punkt. Jag vill endast säga några ord angående förslaget om utökandet av veterinärdistriktet. Här föreslås bland annat inrättandet av nio nya sådana på skilda platser i landet. Denna fråga kom år 1934 upp i samband med frågan om åtgärder för förbilligande av husdjurssjukvården, och det är bara tacknämligt, att departementschefen nu framkommit med förslag om inrättande av nya distrikt. Dessa skulle tillfalla Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kristianstads, Hallands, Älvsborgs, Västmanlands och Gävleborgs län.

Emellertid har jag fått en hemställan från intresserade uppifrån Västerbottens län om att föra fram önskemålet om inrättande uppe i Åsele socken av ett nytt veterinärdistrikt. Genom omorganisationen — jag vill minnas, att det var år 1933 — blev det på det sättet, att Åsele kommun förlorade sin station för distriktsveterinär. Den veterinär, som var stationerad där, har emellertid, efter vad jag vet, hittills bott kvar där, men nu är det meningen, att han skall flytta till Dorotea, till vilket distrikt Åsele efter omorganisationen hör. Det är uppenbart, att det för Åsele kommun, som ju omfattar ett mycket stort geografiskt område, blir ganska besvärligt, då man nu icke får ha veterinären kvar, helst som man där har köttbesiktningskontroll inom samhället. Redan i april månad förra året ingick Åsele kommun till Kungl. Maj:ts med en anhållan om, att vissa ändringar i veterinärdistriktsindelningen i Västerbottens och Västernorrlands län måtte vidtagas. Efter vad jag förstär remitterades frågan till medicinalstyrelsen men vann icke bifall. I slutet av år 1936 har emellertid Åsele kommun på nytt kommit in till jordbruksdepartementet med anhållan, att man skulle få *ett nytt distrikt* där uppe, vilket skulle omfatta icke endast Åsele utan även Fredrika kommun.

Man måste ju utgå ifrån, att när det nu är fråga om att i södra och mellersta Sverige inrätta nya veterinärdistrikt för att på det sättet förbilliga husdjursjukvården, det kanske är icke mindre angeläget att tillse, att man även i Lapplandssocknarna kan få vara med på ett hörn. Det är under förhoppning att chefen för jordbruksdepartementet ville taga frågan under närmare och förnyad omprövning, som jag här har velat föra saken på tal, så att man om möjligt också där uppe i Åsele skall få en station för veterinär. Jag vill icke, att man därför skall minska eller draga in något distrikt söderöver, men det kan ju tänkas, att man skulle kunna utöka antalet distrikt med tio, fastän förslaget här icke upptager mer än nio. I så fall skulle man kanske kunna förvänta, att det till nästa år kunde komma fram ett förslag om att även Åsele skulle få en distriktsveterinär.

Jag har, herr talman, eljest intet yrkande.

Häruti instämde herr *Sandberg*.

Ang. veterinärstaten: avlöningar. (Forts.)

Härefter anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som den siste talaren meddelade, att det inkommit en framställning från Åsele kommun om att Åsele skulle bibehållas såsom stationeringsort för veterinär. Det var naturligtvis ett intresse för kommunen att veterinären icke skulle flyttas från Åsele. Det var alltså icke från början fråga om inrättande av något nytt veterinärdistrikt utan endast om veterinärens bostadsort. Om jag icke missminner mig, har kommunen betalat 1,000 kronor om året för att veterinären skulle bo kvar. Framställningen remitterades till medicinalstyrelsen. Medicinalstyrelsen förmenade, såvitt jag kan förstå på goda skäl, att när en reglering blivit fastställd för så kort tid sedan, borde man först pröva den. Det är ju också klart, att man i den andra kommun, där det var meningen att veterinären skulle stationeras, såg saken på något annat sätt än Åseleborna gjorde.

Om det nu framkommer förslag om inrättande av ett ytterligare veterinärdistrikt, är det självfallet, att den saken kommer att remitteras till och prövas av medicinalstyrelsen. Efter medicinalstyrelsens prövning blir det sedan Kungl. Maj:ts sak att taga ståndpunkt till frågan.

I anledning av en motion av herr Andersson i Vigelsbo har utskottet skrivit, att utskottet förutsätter självfallet, att Kungl. Maj:t vid det slutliga ställningstagandet till denna fråga kommer att erforderligen beakta önskemål om de blivande stationsorternas förläggande. Det är också självfallet, menar jag, att man får väga skälen för och mot för att på det sättet försöka komma fram till ett resultat, som såväl med hänsyn till djursjukvården och dem som skola anlita veterinär som till veterinärerna själva blir det bästa möjliga.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 158, angående pensionering av viss indelt personal vid armén; nr 159, angående pension åt f. d. indelte korpralen vid Skaraborgs regemente, furiren A. Gren; och nr 160, i fråga om pension åt förre poliskonstapeln O. Grönkvist. Dessa propositioner bordlades.

§ 15.

Fortsattes handläggningen av jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Punkterna 78—83.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 84.

Lades till handlingarna.

Ang. bidrag till hushållningsällskapen.

Efter föredragning av *punkten 85*, angående bidrag till hushållningsällskapen, yttrade:

Herr **Sjögren**: Herr talman! Under här förevarande punkt förekommer en motion rörande anslag till särskilda byggnadssakkunniga, vilken motions syftemål jag inte vill underlåta att i korthet beröra. Jag anser det nämligen

Ang. bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

mycket angeläget, att kammarens uppmärksamhet riktas på denna sak, även om jag givetvis inte har några förhoppningar om att nu kunna få fram den hemställan om utredning, som synes mig vara en logisk slutsats av jordbruksutskottets motivering beträffande denna fråga.

För den, som haft att något syssla med byggnadsfrågorna på landsbygden, står det fullkomligt klart, att det föreligger en betänklig brist på sakkunskap, när det gäller ny- eller ombyggnad av ekonomihusen. Det bygges ofta efter gammal slentrian utan tillgodogörande av de nya rönen beträffande konstruktioner, materialanvändning och inredningsdetaljer, och materialåtgången blir härigenom onödigt dyrbar. Byggnaderna representera som bekant en högst betydande del av en lantgårds värde, och man får ett starkt intryck av vilka belopp det här rör sig om, när man tar del av vad statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anført under punkt 122 i nionde huvudtiteln, när han motiverat ett bidrag till ladugårdsförbättringar på 250,000 kronor. Detta bidrag har i jordbruksutskottets utlåtande nr 1 tillstyrkts under punkt 122. Där refereras en promemoria från 1933 års mjölk- och mejeritredning, enligt vilken utredningen beräknat, att det för tillgodoseende av önskvärda krav på hygien inom ladugårdarna skulle krävas bidrag till 748,000 nötkreatursenheter efter 200 kr. per enhet eller i runt tal 150 miljoner kronor. Lägges här till vad som på enskild väg behöver kosta på för liknande ändamål och för byggande och omändring av övriga ekonomihus på lantgårdarna, så måste man erkänna, att tillgång till byggnadsteknisk sakkunskap för dessa ändamål är starkt av behovet påkallad. Även om, som mejeritredningen har tänkt sig, det väsentliga av dess program skulle genomföras under en kommande period av arbetslöshet, torde det vara angeläget, att man i tid sörjer för att det finns kunnigt folk, som kan påtaga sig dylika uppgifter.

Rådgivningen på detta område har hittills påvilat hushållningssällskapet, och det nyss omnämnda bidraget på 250,000 kronor borde också, såsom departementschefen anført, fördelas av respektive hushållningssällskap, vilka det även skulle åligga, såsom det heter i statsverkspropositionen, »att tillhandaga bidragstagarna med råd och upplysningar samt hjälpa dem vid inköp av virke och andra byggnadsvaror». Jag måste fråga: Huru många av våra hushållningssällskap äro rustade för att utföra ett dylikt uppdrag? Det är möjligt och man får väl hoppas, att de sällskap, som det här gäller, kunna genomföra uppgiften, men om man kan förutse, att liknande uppdrag av betydligt större omfattning komma att påläggas alla hushållningssällskap inom en snar framtid, skulle det då inte vara klokt, att de i tid förberedde sig på ett arbete av så stor ekonomisk räckvidd? Alldeles oavsett mejeritredningens vittutseende projekt föreligga för övrigt redan nu ekonomiskt betydelsefulla uppgifter på detta område.

Det har sagts, att man på den här vägen ville tillskapa nya befattningar och tjänstemän hos hushållningssällskapen. Jag vill bestämt förklara, att detta icke varit motionärernas avsikt. Säkerligen skulle frågan få lösas på olika sätt hos de olika sällskapen, beroende på de lokala krafterna och förutsättningarna. I ett hushållningssällskap skulle man måhända vinna bästa resultatet genom anordnande av kurser för duktiga byggmästare och snickare, såsom redan nu sker i ett och annat sällskap med god ekonomi. I ett annat sällskap kunde man avtala med någon lämplig byggmästare eller konsulent om rådgivning för ritningar och dylikt, vilket också skett i ett antal sällskap. De flesta hushållningssällskapen ha emellertid så ansträngd ekonomi, att den icke medger upptagande av en dylik ny verksamhet utan medverkan från statens sida, och vad jag här anført synes mig göra en dylik medverkan mycket väl befogad.

Ang. bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

I det läge, vari frågan nu kommit från utskottet, kan jag emellertid, herr talman, icke göra något yrkande utan vill endast hemställa till herr statsrådet, att herr statsrådet ville ägna denna viktiga fråga den uppmärksamhet, som den otvivelaktigt väl förtjänar.

Herr *Gustafson* i Kasenberg instämde häruti.

Herr **Sandberg**: Herr talman! I det anslag, som behandlas i förevarande punkt, ingår också ett belopp av 130,500 kronor utgörande statens bidrag till avlöning åt vandringsrättare, anställda inom de olika hushållningssällskapen. Dessa vandringsrättare hava för närvarande en mycket låg avlöning. Vi, några motionärer, hava därför yrkat på att vandringsrättarna skulle i likhet med vad fallet blir beträffande jordbrukskonsulenterna erhålla en provisorisk löneförbättring med 500 kronor och i följd därav nyssnämnda belopp ökas med 43,500 kronor. Detta förslag har utskottet dock icke ansett sig kunna tillstyrka. Beträffande själva det berättigade i saken säger utskottet emellertid följande: »Vidkommande vandringsrättarna tala skäl för att jämväl dessa befattningshavare tillerkännas någon löneförbättring.» Senare gör utskottet ett ännu mera positivt uttalande, till vilket jag strax kommer. Man skulle ju då kunna tycka att motionärerna borde vara belåtna med detta, men jag har likväl velat beledsaga denna frågas avgörande med att peka på ett par saker, som jag anser böra beaktas vid frågans blivande slutliga lösning.

Dessförinnan vill jag emellertid ytterligare understryka, att vi här ha att göra med en grupp av tjänstemän, vilka ha en betydande och viktig arbetsuppgift inom hushållningssällskapens arbetsområde men som äro mycket lågt avlönade. De ha i regel en grundlön av 2,000 kronor, vartill vanligen komma tre ålderstillägg, vilka uppgå till olika belopp, beroende på hushållningssällskapens bestämmande. De tre ålderstilläggen kunna tillsammans uppgå till ett belopp av exempelvis 800 kronor. Beträffande ersättningen för resor utgår denna i många fall efter det år 1934 antagna besparingsreglementet. För vissa hushållningssällskap, exempelvis Västerbottens, gäller emellertid, att man icke ens betalar ersättning efter i detta reglemente angivna grunder utan håller sig betydligt under. Vi ha i Västerbotten icke mindre än 16 vandringsrättare, och varje förbättring av deras avlöning får därför en ganska betydande total kostnad till följd.

Vi ha emellertid här att göra med en grupp befattningshavare, som verkligen skulle behöva komma i fråga, då det gäller att förbättra ställningen för dem, som äro sämst ställda. Konsekvenserna av utskottets uttalande borde ju rätteligen ha blivit, att man redan i år skulle ha gått in för att ge de här ifrågavarande befattningshavarna den föreslagna provisoriska löneförbättringen. Om så skett, hade det också stått i full överensstämmelse med det sätt, på vilket man handlat beträffande jordbrukskonsulenterna. Emellertid säger utskottet, att utskottet förutsätter, »att Kungl. Maj:t snarast möjligt kommer att framlägga förslag till en allmän reglering av den till hushållningssällskapen knutna konsulentverksamheten jämväl omfattande vandringsrättarna». »Frågan om vandringsrättarnas avlöningar», fortsätter utskottet, »torde befinna sig i ett sådant läge, att en provisorisk lösning av spörsmålet eljest måste övervägas.»

Jag tillåter mig betrakta detta uttalande såsom ett ganska bestämt löfte om att denna fråga skall få en lösning inom den allra närmaste tiden. I detta sammanhang skulle jag emellertid vilja påpeka ett par saker.

Jag vill först och främst säga, att den avlöningsförbättring, som vandringsrättarna böra komma i åtnjutande utav, bör betalas av staten. Lantbruks-

Ang. bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

styrelsen håller före — huruvida chefen för jordbruksdepartementet delar lantbruksstyrelsens uppfattning vågar jag icke uttala mig med någon bestämdhet om — att denna avlösningsförbättring skola hushållningssällskapen själva betala. Jag vill emellertid framhålla, att särskilt i de fall, där vederbörande hushållningssällskap har ett ganska stort antal vandringsrättare anställda, det icke är möjligt att på den väg, som lantbruksstyrelsen förutsätter, komma fram till någon löneförbättring för vederbörande, utan här måste staten träda emellan. Jag vill sålunda för det första understryka, att det är staten, som här bör räcka en hand till hjälp åt dem, som det nu är fråga om.

För det andra vill jag framhålla, att man i samband med en utredning om lönefrågan för hushållningssällskapens befattningshavare, varvid även vandringsrättarna skola komma i betraktande, bör ägna uppmärksamhet även åt vandringsrättarnas pensionsfråga. Den ligger för närvarande i ett mycket bedröfligt läge. Saken är den, att vederbörande får pension genom statens pensionsanstalt vid 65 års ålder, men hushållningssällskapen kunna själva bestämma vid vilken ålder tjänstgöringen skall sluta. Det förekommer därvid, att man har bestämt att tjänstgöringen skall sluta vid uppnådda 55 år. Resultatet blir då, att vederbörande får gå utan pension i tio år vid en tidpunkt i livet, då det är mycket svårt att erhålla någon anställning eller inkomst på annat sätt. Vandringsrättarnas pensionsålder bör alltså sänkas till t. ex. 60 år. Framställningar i detta ärende ha tidigare gjorts till Kungl. Maj:t men utan att hitintills föranleda något resultat. Det finns ingen anledning att nu gå närmare in på frågans detaljer. Jag har för min del endast till herr statsrådets beaktande och behjärtande velat framhålla önskvärdheten av att även den sak, som jag nu senast berört, kommer att tagas under övervägande vid frågans vidare handläggning.

Såsom ärendet nu ligger till och med hänsyn till att vi ha anledning betrakta utskottets uttalande såsom ett ganska bestämt löfte om en förbättring för vederbörande befattningshavare inom den närmaste framtiden har jag icke något yrkande att göra. Jag vill endast sluta med att uttala den förhoppningen, att vad som här skall ske måtte ske snart!

Med herr Sandberg förenade sig herrar *Persson* i Norrby, *Hult*, *Olsson* i Staxäng, *Lindmark*, *Johansson* i Tväråselet, *Silfverbrand*, *Hage* och *Baekström*.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag skall endast i korthet meddela, att jag har ungefär samma uppfattning rörande vandringsrättarnas avlöning som herr Sandberg här har uttalat. Att jag icke redan i år föreslagit en löneförbättring har berott därpå, att jag icke ansåg mig kunna följa lantbruksstyrelsens anvisning att ålägga hushållningssällskapen att betala löneförbättringen. Jag menar, att det skall finnas något slags system i sådana saker, och man skall icke på ett ställe besluta om vad en annan skall betala.

Jag vill passa på tillfället att rätta en sak, som herr Sandberg yttrade och som skulle kunna föranleda missförstånd. Han nämnde, att grundlönen för vandringsrättare är 2,000 kronor. Vad som är föreskrivet är emellertid, att det fordras, att avlöningen skall uppgå till minst detta belopp för att man skall få statsbidrag till avlöningen av vandringsrättare. Hushållningssällskapen äro därför icke alls bundna vid att lönen skall stanna vid detta belopp. Om de, som ha hand om hushållningssällskapens angelägenheter, anse att vandringsrättarna ha en alltför låg avlöning, böra de ju försöka spara på något annat ställe för att kunna ge vandringsrättarna litet mera. Man skall icke,

Ang. bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

som det så många gånger sker, bara säga, att om icke staten gör något, kunna vi icke heller göra något, ty hushållningssällskapen skola ju ändå vara självständiga institutioner, som kunna taga egna initiativ och som icke enbart skola hålla sig till de minimibelopp, som staten har fastställt.

Emellertid är det nu avsett att bestämma ändrade grunder. Det skrevs förra året i jordbruksutskottets betänkande, och samma sak återkommer även i år på vissa ställen i utskottets utlåtande, att man skall utreda hushållningssällskapens arbetsuppgifter. För närvarande pågår en utredning om egnahemsverksamheten. Så snart den är klar, skall man, menar jag, taga upp detta problem. Sedan man fått se vilken befattning hushållningssällskapen skola ha med egnahemsverksamheten, får man försöka få det hela utrett och ett system upplagt, som i fortsättningen skall gälla för hushållningssällskapens arbetsuppgifter.

Hade jag i år lagt fram ett förslag om omläggning av grunderna för avlöningen åt vandringsrättarna, så skulle riksdagen säkerligen ha sagt, att det överensstämmer icke med vanlig riksdagskutym att besluta en sådan sak, när vi stå inför en utredning av hushållningssällskapens arbetsuppgifter. Av den orsaken har jag icke i år tagit upp saken. Jag har icke heller velat, att hushållningssällskapen skulle få bära hela kostnaden genom ett beslut härom i riksdagen. Jag tycker det är riktigare, att hushållningssällskapen under tiden själva få bestämma om att ge vandringsrättarna litet högre lön, där de ha det dåligt, och att man sedan väntar till dess utredningen om hushållningssällskapens arbetsuppgifter blir klar.

Herr Sandberg: Herr talman! Det är med mycket stor tillfredsställelse jag konstaterar, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har samma uppfattning som undertecknad, nämligen att vid den kommande regleringen av vandringsrättarnas löner staten bör träda in och att man icke bör lägga bördan på hushållningssällskapen. Jag vill bara till detta ytterligare betona vad jag tidigare berörde: Anledningen till att hushållningssällskapen icke kunnat följa sitt hjärtas önskan och avlöna vandringsrättarna bättre, är just, att det icke finnes ekonomiska möjligheter för vederbörande hushållningssällskap att sträcka sig längre beträffande avlöningsförmånerna. Jag pekar på att t. ex. i Västerbottens läns hushållningssällskap med dess 16 vandringsrättare varje löneökning är av ganska stor ekonomisk betydelse.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden samt opinionsnämnden skulle sammanträda, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att avbryta föredragningen av förevarande utlåtande samt uppskjuta dess fortsatta handläggning till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fort sättas.

§ 16.

Herr *Bengtsson* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 109, angående statens övertagande av dövstumundervisningsväsendet.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 432, bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.15 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 3 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 86.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 87.

Angående befrämjande av mindre jordbruk: höjande av det mindre jordbruket. *Ang. höjande av det mindre jordbruket.*

Under punkten 87 av nionde huvudtiteln hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Befrämjande av mindre jordbruk: Höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 72,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 20 av herr *Mannerskantz m. fl.*, likalydande med II: 64 av herr *Gustafson* i *Kasenberg m. fl.*, vari hemställts, att förenämnda reservationsanslag måtte uppföras med 92,000 kronor; samt

2) II: 282 av herr *Larsson* i *Hede m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av ifrågavarande punkt av nionde huvudtiteln måtte besluta att till främjande av det mindre jordbruket, höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1937/1938 utöver äskade 72,000 kronor ytterligare anvisa ett reservationsanslag av 245,000 kronor, tillsammans ett reservationsanslag å 317,000 kronor, i syfte att återupptaga premieringsverksamheten.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 20, II: 64 och II: 282, till Befrämjande av mindre jordbruk: Höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 72,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Sederholm*, *Mannerskantz* och *Gustafson* i *Kasenberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 20 och II: 64 ävensom med avslag å motionen II: 282, till Befrämjande av mindre jordbruk: Höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 92,000 kronor.

Ang. höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Gustafson** i Kasenberg: Herr andre vice talman! Under denna punkt har jag i den del som rör studieresor motionerat om att anslaget på 5,000 kr. skulle höjas till 25,000 kr., och jag har också i reservation uttalat mig för att anslaget i fråga måtte upptagas till ett belopp av 25,000 kr., d. v. s. 20,000 kr. utöver vad departementschefen förordat för detta ändamål.

När anslaget till dessa studieresor indrogs anfördes som skäl då rådande svåra ekonomiska förhållanden, men detta skäl torde icke längre i samma grad föreligga för att icke bevilja nu begärt anslag. De kammarledamöter som äro från landsbygden borde kunna biträda denna reservation, då de ju helt naturligt förstå vad dessa resor ha för betydelse för landsbygden. De ha som bekant den uppgiften att intressera särskilt den yngre generationen för vad som inom ett väl ordnat jordbruk kan åstadkommas genom ganska enkla förbättringar i ena eller andra avseendet. Jag anser att ett anslag till dessa studieresor är en hjälp till självhjälp, då man därigenom väcker ungdomens håg och intresse för jordbrukets skötsel med iakttagande av de förbättringar som kunna åstadkommas till egen fördel.

Nu kan det möjligen anföras att det numera förekommer så mycket resor bland ungdomen ändå, att dessa studieresor skulle vara obehövliga. Och det kan ju vara möjligt att det förhåller sig så på sina håll, men jag vill framhålla att jordbrukarna icke ha den ekonomiska ställningen, att de ha råd att deltaga i sådana resor och därför inte ha tillfälle att förkovra sig i sin gärning. Det klagas ju allmänt över flykten från landsbygden och man letar också efter åtgärder för att hindra den. Jag vill då påpeka, att ett bidrag till dessa resor bör vara ett medel att förhindra denna flykt. Därigenom väckes och underhålles den jordbrukande befolkningens intresse för denna sin verksamhet.

Jag hoppas därför att denna kammare, som intresserar sig för jordbrukarbefolkningens upplysning och ett förbättrande i allmänhet av förhållandena på landsbygden, skall kunna biträda denna reservation, som gäller 20,000 kr. till studieresor utöver vad Kungl. Maj:t anslagit, och jag ber, herr andre vice talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Larsson** i Hede: Herr andre vice talman! Jag har i år liksom de närmast föregående åren motionerat om ett återupptagande av småbrukspremieringen. Jag vill nu endast uttala min tillfredsställelse över att departementschefen ställt i utsikt att denna småbrukspremiering skall komma att återupptagas snarast möjligt. Enligt departementschefens uttalande föreligga nämligen sannolika skäl för att frågan återkommer vid nästa års riksdag.

Jag vill därför nu endast uttala min förhoppning, att denna för våra småbrukare så nyttiga verksamhet snarast möjligt måtte åter komma i gång.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Den närmast föregående ärade talaren, herr Larsson i Hede, framställde intet yrkande. Det är ju också alldeles som han säger, att frågan angående nya grunder för premiering av det mindre jordbruket alltjämt är under utredning, och herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har därför inte ansett sig kunna lägga fram något förslag om ökade statsbidrag för detta ändamål utan föreslår att frågan får vila ett år.

Herr Gustafson i Kasenberg yrkade bifall till sin reservation, som innebär att anslaget till studieresor, som av Kungl. Maj:t föreslagits skola utgå med oförändrat belopp, 5,000 kr., i stället skall utgå med 25,000 kr. När vi diskuterade detta inom avdelningen kommo vi till den uppfattningen att man borde

Ang. höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)

låta anstå med båda dessa angelägenheter, premieringen och studieresorna, för att senare kunna taga upp frågan om befrämjandet av det mindre jordbruket i hela dess vidd. Under sådana omständigheter ha vi på avdelningen icke ansett oss böra gå längre än vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Studieresorna kunna ha sin betydelse, för all del, men de hade större betydelse förr än nu, när det finns så många organisationer och föreningsrörelser, såväl bland jordbrukets ungdom som bland de äldre. Dessa föreningar anordna, var och en för sina syften, otaliga studieresor vartenda år. Jag tror således inte att faran härvidlag är så överhängande att man inte kan låta hela detta spörsmål vila en tid för att sedan behandlas i ett sammanhang, då det ju hör hemma under en och samma punkt i huvudtiteln, vilket måste vara lämpligare än att man nu bryter ut den ena frågan och nästa år kommer med den andra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 88—99.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 100 och 101.

Lades till handlingarna.

Punkterna 102—104.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 105, angående bidrag till gödselvårdsanläggningar.

Under punkten 105 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 179 av herrar *Carlström* och *Hagström*, likalydande med II: 61 av herr *Hansson* i Vännäsby, vari hemställts, att riksdagen ville till bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 350,000 kronor; samt

2) II: 103 av herr *Danielsson m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1937/1938 under nionde huvudtiteln anvisa anslag till samma belopp för gödselvårdsanläggningar som under nuvarande budgetår eller 350,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 179, II: 61 och II: 103, till Bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

I en vid punkten fogad reservation hade emellertid herrar *Sederholm*, *Gabrielsson*, *von Stockenström*, *Hedlund* i Häste, *Carlström* och *Gustafson* i Kasenberg förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 179, II: 61 och

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)
II: 103, till Bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1937/1938
anvisa ett reservationsanslag av 350,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Carlström**: Herr andre vice talman! Herr Hansson i Vännäsby klagade under förmiddagens plenum över att jordbruksutskottet inte velat ta hänsyn till de motioner som han speciellt varit med om att föra fram här i kammaren. Och sedan herr Hansson i Vännäsby var uppe har ett otal motioner behandlats här, varvid det visat sig att motionärerna inte ansett det lönande att stå upp och försvara desamma. Departementschefen har också i stort sett på ett mycket humant sätt behandlat nionde huvudtiteln. Jag för min del hör nu inte till dem som i onödan motionera på den ena eller andra punkten för att låta veta att jag lever eller för att ha något att röra mig med när jag eventuellt kommer ut i bygderna. Jag har inte syndat med att motionera något vidare under jordbrukstiteln i år heller. Emellertid har det nu väckts motioner på denna punkt om att bidraget till gödselvårdsanläggningar måtte bibehållas vid den storlek, med vilken det i fjol utgick, nämligen 350,000 kr. Nu kan man nästan våga säga, att man skönjer fjolårets departementschefs anlete bakom den här uppläggningsen i år, ty då det gällde att i fjol få detta anslag höjt till 350,000 kr., var man ju även på bondeförbundssidan här i riksdagen mycket intresserad för saken. I fråga om dessa yrkanden på höjning av anslaget voro vi då i gott sällskap, och det visade sig också att vi lyckades den gången.

Nu kan herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet andraga, förmodar jag, att han på andra punkter gått längre än vi i fjol vågade i fråga om vissa anslag. Bidraget till dessa anläggningar anser jag emellertid vara ett anslag som, även om det på sin tid tillkom med tanke på lindrande av arbetslösheten här i landet, dock i fortsättningen bör kunna bibehållas åtminstone vid det belopp som nu utgår. De första åren utgick det, som vi minnas, med ett betydligt högre belopp, eller med 700,000 kr. under ett par år. Man uttalade visserligen då att det var med hänsyn till arbetslösheten man gick in för detta anslag, men även om det kanske inte nu ute i bygderna kan talas om brist på arbete, så finner jag i likhet med motionärerna att det kunde anses välbetänkt, om riksdagen i fortsättningen och alltså även i år ville gå med på detta anslags bibehållande vid fjolårets belopp. Det är uppenbart att, då det gäller att ta vara på den naturliga gödseln, det är av ganska stor betydelse för jordbrukaren att detta sker på så rationellt sätt som möjligt. Därigenom slipper man köpa så mycket konstgödsel. Men fastän man haft gödselvärdslån här i landet under många år, är det ganska sorgligt, att det i mycket stor utsträckning visat sig att jordbrukarna ännu inte använt sig av lånevägen för att åstadkomma dessa anläggningar, utan att det allt fortfarande är ganska illa beställt med tillvaratagandet av just det här »guldet», som det kallas.

Jag skall inte gå in på något längre resonemang i denna fråga, det ha vi heller inte gjort i jordbruksutskottet, ty vi ha haft en känsla av att ju mindre man talar desto bättre är det kanske. De som makten hava komma i alla fall att bestämma hur det skall bli. Och utskottets ärade ordförande har varit synnerligen angelägen om — han är alltid mycket »konungsligt sinnad», ibland t. o. m. konungligare än konungen själv — att vi inte skulle höja anslagen över den ram Kungl. Maj:t föreslagit. Jag går med på att det är sunt, att man icke ifrån riksdagsmännens sida alltför mycket gör attacker på detta sätt emot de förslag som regeringen framlagt, men på denna punkt, menar jag, skulle i varje fall kammaren kunna gå med på det högre anslag, som här ifrån

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

motionärernas och reservanternas sida föreslagits. Man talar om tråkigheten på landsbygden ibland, och jag tycker vi börja på att få kännning av den även här i *riksdagen* vid behandling av spörsmålen. Det kan behövas en liten »uppmuntran» från riksdagens sida, åtminstone så att man i någon fråga vågar gå utom regeringsförslagets ram.

Jag ber, herr andre vice talman, att få yrka bifall till den reservation, som framförts av herr Sederholm m. fl., och jag vågar också när debatten är slut begära votering på denna punkt.

Häruti instämde herr *Osberg*.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Jag kan börja med att framföra mitt tack till jordbruksutskottet för den välvilliga behandling som nionde huvudtiteln rönt i utskottet. Där det varit någon meningsskiljaktighet har det uteslutande varit på det sättet, att man varit så välvillig, att man velat bevilja mera pengar än jag ansett mig behöva äska av riksdagen. Det är ju ganska sällan en chef för ett departement kan glädja sig åt något sådant, ty i regel är det på det sättet, att man får kämpa rätt avsevärt för de belopp man anser erforderliga.

Jag blev emellertid rätt förvånad då jag fann herr Carlström höra till dem som vilja anslå mera pengar, ty han har åtminstone hittills i regel varit ganska konsekvent i sitt krav, att det skall vara rim och reson, som han sagt så ofta, då det gäller att öka statens utgifter. Följaktligen konstaterar jag, att en märklig åsiktsförändring skett på det hållet. Då herr Carlström försökte sammankoppla nionde huvudtiteln av i år med förra årets, kan jag inte underlåta att säga några ord rörande detta anslag. Att herr Carlström ville förespegla att tråkigheten på landsbygden skulle försvinna, om man finge livet flera gödselstäder, hade jag inte väntat.

Att anslaget tidigare under två budgetår utgått med 700,000 kronor berodde på att det då icke allenast rådde stor arbetslöshet, utan också var nöd och elände och umbäranden i många småbrukarhem. Flera av dem som nu äro reservanter tyckte då att det var alldeles galet att slänga ut så mycket pengar — men man skall ju hälsa med tillfredsställelse de själar som sig omvända och bättra. Emellertid sade departementschefen förra året: »Jag förordar i sådant hänseende, att anslagsanvisningen för ändamålet för budgetåret 1936/1937 begränsas till 200,000 kronor. Under förutsättning att förhållandena å arbetsmarknaden icke förändras till det sämre eller att eljest särskilda omständigheter icke påkalla ett fortsättande av bidragsverksamheten, torde densamma böra upphöra med utgången av sistnämnda budgetår. Man torde sålunda böra räkna med att utöver det av mig nu förordade anslaget ytterligare anslag för ändamålet tills vidare icke kommer att beviljas.»

Nå, vad sade då utskottet förra året i anledning härav? Jo, utskottet sade, efter att ha rekapitulerat departementschefens yttrande och instämt i vad han sagt om det riktiga i att främja god gödselvård och bekämpa arbetslösheten o. s. v.: »Av sistnämnda anledning och med hänsyn till föreliggande ansökningar — vilka grunda sig på förslag å vilka nedlagts rätt avsevärda kostnader — torde, även om anslaget icke framdeles skall utgå, detsamma icke böra för nästa budgetår nedsättas utan bestämmas till samma belopp som för innevarande budgetår, eller till 350,000 kronor.» Utskottet har således praktiskt taget godkänt vad departementschefen framhållit. Ända sedan 1933 ha vi för övrigt talat om att de extra anslagen böra kunna svälla ut, då vi behöva sätta igång någon verksamhet för att bereda människor sysselsättning, vare sig de bruka dessa småhemman eller äro beroende av sin arbetsinkomst i

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

övrigt. Men utskottet ansåg att man likväl skulle anslå 350,000 kronor till detta ändamål för att tillmötesgå dem, som redan nedlagt kostnader och gjort upp förslag, och till denna uppfattning anslöt sig bondeförbundets representanter i utskottet förra året.

I årets proposition har jag för min del icke ifrågasatt att denna verksamhet skulle upphöra, ty i så fall hade jag inte tagit upp anslaget i budgeten. Jag har sagt att det har en viss betydelse, men man måste med hänsyn till den ökade verksamheten och den ståndpunkt riksdagen under de gångna åren intagit minska utgifterna på detta område, för att ha möjlighet att tillgodose andra behov, antingen för året eller för kommande sämre tider. Redan förra året framhölls, som sagt, i propositionen att man borde begränsa anslaget till högst 200,000 kronor. Med ett anslag på 200,000 kronor räknar jag att man kan tillgodose icke mindre än 1,000 sökande, om man håller sig till maximibeloppet; håller man sig lägre än till maximibeloppet kan man tillgodose ännu fler. Jag erinrar mig i detta sammanhang hur det diskuterades här då medel beviljades till täckdikningen — på den punkten förekommer ju ingen reservation. Redan 1934 sade man: nu när arbetstillgången på landsbygden är så ringa gör man det svårare för jordbrukarna att få den arbetskraft de behöva, om man sätter igång med dylik verksamhet. Nu äro vi inne i en period, då vi alla erkänna att byggnadsverksamheten svällt ut till den omfattning, att vi inte ha några önskemål att ytterligare stimulera densamma. Ett högre bidrag till detta ändamål skulle, enligt mitt sätt att se, inte minst då det gäller det svenska jordbruket, fördyra material och andra kostnader i större utsträckning än redan skett. Det är då egendomligt, att de som varnat mest på den punkten nu äro beredda, trots att samma skäl för anslaget nu icke föreligga som förra året, att bevilja ytterligare medel för att, som man själv sagt, på konstlad väg åstadkomma ytterligare anläggningar.

Jag ifrågasätter om inte de, som nu vilja höja anslaget, äro litet sent ute; de borde ha varit med på de större anslagen tidigare och i stället ha begränsat sig nu, ty utskottsförslaget följer de riktlinjer man dragit upp för detta system som vi nu en tid tillämpat. Med 200,000 kronor kan man hjälpa en del, emedan det är önskvärt att åstadkomma förbättrad gödselvård, och jag tror att man bör begränsa anslaget till det belopp, som här är föreslaget.

Det är klart att om riksdagen anser att det finns så stora ekonomiska möjligheter och resurser, och om riksdagen menar, att även en ökad verksamhet inom detta område på landsbygden icke skall medföra svårigheter på annat håll, så är det ju gott och väl. Då kanske herr Carlström, som bebådade att han skulle begära votering, kan få sin vilja igenom och då få vi se om resultatet blir det han väntat eller ett annat. Den saken skall jag naturligtvis inte blanda mig i, men jag har ansett nödvändigt att här motivera min syn på detta spörsmål. Jag menar att det har vissa skäl för sig att anslaget utgår till dem som icke få lika stor del av jordbrukshjälpen som andra, varigenom man sålunda tillgodoser ett visst behov. Men man skall inte i större utsträckning än som är nödvändigt uppehålla en verksamhet, om man därigenom i fråga om andra saker kan råka försvåra det hela för dem man vill hjälpa.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr andre vice talman! Detta anslag kom till på särskilda utskottets initiativ. Därifrån framfördes ett par tre anslag, vilka sedan överfördes till nionde huvudtiteln, en åtgärd, som jag då protesterade emot, emedan jag hade en gammal erfarenhet som säger, att har ett anslag kommit upp på en huvudtitel, skall det mycket starka krafter till för att få bort det. Det kan ju inträffa att man gör som när Geddesyxan gick i vårt land, att man skär ned utan motivering över en kam med 15 å

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

20 % i svårare tider. Men att få bort ett anslag som har kommit upp på huvudtiteln är nog ett arbete som riksdagsmännen i allmänhet icke intressera sig för.

I fjol tog den dåvarande jordbruksministern fortfarande upp detta anslag, men nöjde sig med att begränsa det till 200,000 kronor. Herr Carlström tänker nu begära votering i denna kammare. Jag vill då bara upplysa herr Carlström om, att denna kammare i fjol godkände det uttalande som statsrådet hade gjort, nämligen att man för det året skulle bevilja 200,000 kronor men att anslaget sedan skulle upphöra. Första kammaren intog en annan ståndpunkt, den biföll utskottets förslag till höjning med den svaga majoriteten av en röst, och vid den gemensamma voteringen segrade utskottets förslag. Jag var reservant då, men jag led som sagt nederlag på en röst. Jag hade tänkt säga just vad herr statsrådet nyss framhållit beträffande motiveringen. Nu skola vi emellertid icke tvista om motiveringar, ty när kamrarna fatta olika beslut, falla motiveringarna bort, och någon sådan finns följaktligen icke i riksdagsskrivelsen. Men, som herr statsrådet sade, de som då voro i majoritet och bestämde utskottets motivering — och bland dem var herr Carlström — ansågo att det var synd om dem som redan gjort upp planer och lagt ned kostnader för det ifrågavarande ändamålet. Man menade, att om anslaget sedan skulle försvinna, det åtminstone borde för det budgetår det då var fråga om få utgå i samma utsträckning som dittills, och den åsikten blev den segrande.

Herr statsrådet uttalade sitt tack för utskottets välvilliga behandling av huvudtiteln. Jag vill då säga, att jag varit tveksam på åtskilliga punkter och har velat pruta, ty det ligger i blodet på en gammal bonde. Det fanns förr i tiden under min första riksdagstid knappast ett statsråd, som fick igenom sina äskanden, ty riksdagen brukade skära ned med åtskilliga hundra tusen kronor och ibland miljoner. Det fanns då några rester kvar från lantmannapartiet, bl. a. herr Sjö på Smålandsbänken, som alltid hade för princip att pruta på vad Kungl. Maj:t föreslog. Han tillhörde statsutskottet, men det fanns en annan man, som ofta stod på den plats där jag nu står såsom jordbruksutskottets talesman, herr Persson i Tällberg, som också var mycket nitisk när det gällde ökningar, ty han ville alltid ha minskningar på anslagen till nionde huvudtiteln. Det är emellertid att märka, att nu finns icke denna inställning, utan alla önska de ökning och vilja öka med åtskilliga miljoner kronor. Jag har haft den principen under de tio år jag varit utskottets ordförande, att om man kan minska på något anslag, som Kungl. Maj:t har föreslagit, så skall man anse sig ha fria händer. Den principen lärde jag mig av en gammal ordförande på första avdelningen, herr Aaby Ericsson, som yttrade: Nog kan man minska på ett anslag som man vill ha igenom, men icke få vi öka på något som Kungl. Maj:t föreslagit. — Det har tyvärr icke varit möjligt att åstadkomma någon minskning och då har jag inriktat mig på att försöka hålla mig inom ramen för vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag skall icke upptaga tiden längre. Jag skall endast till sist säga, att denna kammare förlidet år uttalade, att detta anslag borde försvinna, och att man då skulle gå in för ett anslag på 200,000 kronor. Första kammaren hade en annan mening, och motiveringarna ha som sagt bortfallit. Men att herr Carlström skulle kunna få majoritet i denna kammare, när han icke kunde få det i fjol, tvivlar jag på, utan vi få väl vänta och se, herr Carlström, hur den gemensamma voteringen utfaller. Jag tror icke att han kommer att vinna där.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr andre vice talman! Jag för min del har förvisso icke något särskilt att invända, därest det vore möjligt, att även för instundande budgetår detta anslag bibehålles med det belopp, 350,000 kronor, som det utgår med under nu löpande budgetår. När jag emellertid i utskottet har haft att taga ställning till de föreliggande förslagen, har jag också måst gå in på att pröva de skäl, som föredragande departementschefen har haft att anföra för sitt förslag. Upptakten till detta anslag gjordes ju på sin tid, som vi känna, för att bereda lindring i den stora arbetslöshet som rådde i vårt land. Det har ju också, och det har icke kunnat bestridas, under de senare åren sagts just om detta anslag, att det aldrig har varit ägnat att främja arbetslöshetens avskaffande i samma höga grad som exempelvis de anslag, som utgått som bidrag till täckdikningar. Det är ingen som förnekat detta. När jag emellertid under år 1936 och året därförut var med om att medverka till att få detta anslag något höjt, voro förutsättningarna enligt min mening litet annorlunda beskaffade än de äro i dag. Den arbetslöshet, som rått under de senare åren och som i en icke ringa utsträckning fanns kvar även under föregående år, ansåg jag då motivera ett något större anslag än det Kungl. Maj:t hade begärt vid föregående års riksdag. Men utöver detta hade jag också ett alldeles särskilt skäl för att just detta anslag skulle uppföras med högsta möjliga belopp. De av kammarens ledamöter, som möjligen följt med vad jag sade i andra kammaren 1935, skola finna, att jag då bl. a. motiverade mitt ståndpunktstagande med det faktum, att jag ville ha ett anslag som stod till förfogande för skogsjordbruket, för de delar av svenskt jordbruk som icke hade jord som var i behov av täckdikning, såsom exempelvis Skåneslättens och Östgötaslättens jordbruk. Det var just därför jag i första hand ivrade för att detta anslag skulle uppföras med högsta möjliga belopp.

Nu förhåller det sig emellertid så, att jordbruksministern har i årets statsverksproposition föreslagit, att anslaget för stenröjning skulle uppföras med icke mindre än 400,000 kronor. Detta är ett anslag som legat mig synnerligen varmt om hjärtat under en följd av år, det känna kamraterna här i kammaren till. När man nu äntligen kommit i det utomordentliga läge, att statsrådet behjärtat just detta önskemål i fråga om statens bidragsverksamhet, har jag för min del kunnat vara med om att för detta år yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag för nu ifrågavarande ändamål.

Jag skall också begagna tillfället att här be att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för att han, ehuru en slättbygdens son, förstått vad det betyder för ofullständiga jordbruk i de skogrika delarna av landet med stenbunden jord, att vi på detta sätt kunna få ett verkligt handtag för att röja de småländska tegarna.

I överensstämmelse med vad jag nu anfört hemställes om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Carlström**: Herr andre vice talman! Det måste väl få anses vittna om att det i alla fall är litet tråkigt i kammaren, då såväl herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet som även en del andra i denna kammare taga så illa vid sig därför att man här försöker hålla fast vid samma anslagsbelopp som beviljades i fjol för nu ifrågavarande ändamål. Jag tycker det nästan är litet tråkigt med en regering, som är så pass bra, att det icke skall ges rum för någon annan mening än den, denna samma regering hyser. Vidare vill jag säga till herr statsrådet, att när han gent emot mig talar om konsekvenser, så »fattas det inga fel» i avseende på den saken, då det gäller mig, ty jag var i fjol med om att tillstyrka detta anslag — jag tror nästan jag talade

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

för det i kammaren, varför jag har all anledning att hålla fast vid min ståndpunkt, även om det finns en del tidningar som roa sig med att skriva — för att göra det mindre tråkigt på visst håll — att folkpartiets ledamöter icke stå vid vad de en gång gått in för i riksdagen. Det borde icke väcka förvåning, att jag i år också gått in för detta anslag. Det är bara en konsekvens från i fjol. Jag har nämligen icke den uppfattningen om utskottets yttrande i fjol, att det innebar något bindande uttalande att detta anslagskrav icke skulle få komma igen. Man torde icke kunna läsa ut något sådant därur. Det sägs visserligen, att det är möjligt att man till ett annat år får minska anslaget.

Då herr statsrådet anförde, att han, om det visar sig, att vi ha ekonomiska resurser härför, icke hade något emot att detta anslag beviljas även för i år, ber jag få fråga: Är det ändå icke så, att regeringen kommit med förslag på många andra områden, där man kanske kunde ställa frågan om de ekonomiska möjligheterna med större berättigande än här? Herr statsrådet anförde också, att med den stegring som ägt rum i byggnadskostnader och arbetskostnader det icke vore anledning att särskilt främja denna sorts arbeten. Jag vill emellertid då hänvisa till att herr statsrådet vid en annan punkt, som gäller förbättringar exempelvis av ladugårdsbyggnader här i landet, har gått över fjolårets ram. Där har man vågat sig på att föreslå anslag för dylika förbättringar även i andra län än dem fjolårets proposition avsåg. Jag skall icke framställa något klander därför, det kan ju finnas vissa orter, där samma skäl gälla som beträffande Norrland att få dessa förbättringar utförda, men det visar, att herr statsrådet själv icke är så förfärligt rädd att gå utöver den ram som man dragit under tidigare år.

Jag hörde nu icke utskottets ärade ordförande så bra, eftersom jag satt i min bänk, men det föreföll mig, som om han också försökte pressa fjolårets uttalande i utskottet på ett sätt, varmed han skulle fastslå, att man knappast hade rätt att här hålla fast vid samma belopp som i fjol. Därefter klev herr Gustafson i Vimmerby upp på sitt lilla »stenröse» gällande en annan anslagspunkt och tackade statsrådet för att vi nu ha större utsikter att för det särskilda ändamålet, han ivrade för, få ytterligare medel, och jag som smålänning borde väl också vara glad och uttala min tacksamhet för detta, fastän det är känt att jag, just med avseende på användningen av detta anslag, som ju från början avsåg helt andra ändamål än hjälp till stenbrytning, varit mera försiktig av den anledningen att det måste verka till inknappning på andra anslag av hithörande slag, om stenröjningen fick allt större plats på de andra bidragens bekostnad. Nu har herr statsrådet bättrat på detta, och jag är också villig uttala min tacksamhet därför, men, herr Gustafson i Vimmerby, det ena goda behöver icke förskjuta det andra goda.

Det är uppenbart, att en departementschef alltid blir pressad i fråga om kostnadsberäkningarna, då det är fråga om att göra upp förslag, och jag har, som jag redan nämnde i mitt förra anförande, åtskilliga gånger också i kammaren deklarerat, att jag icke i onödan motionerar om höjningar av anslag, men med hänsyn till den nytta som detta anslag för med sig, vågar jag ändock, herr andre vice talman, stå fast vid mitt yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp:**

Herr andre vice talman! Det förefaller mig, som om herr Carlström och jag icke böra polemisera med varandra rörande konsekvenserna i ena eller andra avseendet. Jag vill blott konstatera, att motiveringen för ett anslag på 350,000 kronor från reservanterna i år är mycket olik den från utskottets sida föregående år. Då förelägo många ansökningar, och man tyckte att man icke ville bereda svårigheter för dem som bekostat de föreliggande förslagen, och man

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

sade rent ut i enlighet med vad departementschefen sagt, att det, särskilt om anslaget skulle upphöra, är mycket angeläget att få ett ökat belopp, så att man kunde fullborda de ineliggande förslagen. Under sådana förhållanden har jag ansett, att man inte skall dra in detta anslag, som ju kan vara till nytta för vissa grupper av jordbrukare. Jag har också trott, att jag härvidlag i görligaste mån tillmötesgått den mening, som dikterade utskottets ståndpunkt förra året.

Herr Carlström nämnde något om ladugårdsförbättringar, och jag kom i det sammanhanget att tänka på mejeriutredningens betänkande. Jag tycker, att det kan vara värt att betala ut litet pengar för att omsätta teorierna i praktiken. Därför har jag också föreslagit, att man skulle gå den väg, som diskuterades förra året. Vi böra försöka göra något för dessa småbrukare, som säkerligen äro i behov av all den hjälp de kunna få, då ju deras arbetsförhållanden äro sämre än många andra grupper. Det är detta som gjort, att jag ansett mig böra begära här ifrågavarande belopp till ladugårdsförbättringar. Teoretiska och praktiska skäl gå här parallellt vid sidan av varandra.

Herr **Hedlund** i Häste: Herr talman! Herr Gustafson i Vimmerby sade, att detta anslag var av mycket stor betydelse särskilt för befolkningen i skogsbygderna och för de mindre jordbrukarna. Jag vill starkt understryka att så är förhållandet. Det är ju i vart fall så, att när vi i fjol på förslag av dåvarande jordbruksministern ändrade bestämmelserna för dessa bidrag, så skedde detta därför att vi därigenom ville hjälpa det stora flertalet jordbrukare. Då begränsades bidragen till 200 kronor, och vidare skulle inga andra än mindre bemedlade erhålla dylika bidrag. Från början var bidragsbeloppet inte begränsat vare sig till storlek eller mottagare. Då kunde det utgå till jämförelsevis förmöget folk, då det ju huvudsakligen avsåg att främja tillskapandet av arbetstillfällen för att minska den då rådande arbetslösheten.

Här har påståtts, att man särskilt i fjol gick in för att bevilja högre bidrag än departementschefen begärt, därför att det då förelåg ett mycket stort antal ansökningar med redan uppgjorda kostnadsberäkningar. Jag kan vitsorda, att samma skäl för en ökning alltjämt föreligga. Vi ha inom det hushållnings-sällskap, där jag har min verksamhet, under förlidet år icke kunnat mottaga några som helst ansökningar, utan vi ha måst säga, att vi hade ett så stort antal ansökningar från personer, vilka i enlighet med de ändrade bestämmelserna skulle vara berättigade till erhållandet av bidrag, att vi ansågo det lönlöst att ta emot ytterligare ansökningar och att skicka ut tjänstemän, som skulle upprätta kostnadsberäkningar samt planer och ritningar å dylika gödselstäder. Vi ha med de anslag vi erhållit inte kommit längre än att vi kunnat bevilja de ansökningar, som inkommo i slutet av september 1934. Därefter inkomna ansökningar med åtföljande planer ligga alltjämt kvar utan att vi kunnat beviljat några bidrag. En ständigt återkommande fråga är också, om det inte skall komma tillräckligt med medel så att man kan sätta i gång med dylika arbeten.

Jag skulle i det här sammanhanget särskilt vilja vädja till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han vid beviljandet av bidrag för här ifrågavarande ändamål måtte särskilt beakta sådana trakter, där det finns ett betydande antal mindre bemedlade jordbrukare, och där det är svårt att utan bidrag kunna utföra ett arbete som detta, vilket dock för dessa jordbrukares gärning är synnerligen betydelsefullt, och att han därvidlag även måtte taga nödig hänsyn till de trakter i vårt land, för vilka de beslutade stödåtgärderna på jordbrukets område icke ha fått samma effekt som på andra håll, och där därför ett arbete utav denna art kan bli till stort gagn för vederbörandes

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

fortsatta verksamhet. Detta är en anledning till att jag, som dock i övrigt måste säga, att jordbruksministern på en hel del punkter i väsentlig mån höjt anslagen och därigenom skapat ökade möjligheter för hushållningssällskapen att främja det mindre jordbrukets utveckling, skulle vara synnerligen glad, om reservanternas förslag kunde vinna riksdagens bifall. Jag vet mycket väl, att detta endast är en from önskan, men jag yrkar trots detta bifall till den reservation, vilken jag själv biträtt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Carlström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 105 av utskottets förevarande utlåtande nr 1 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och förklarade herr andre vice talmannen, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Carlström, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 118 ja och 50 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 106—108.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 109—112.

Lades till handlingarna.

Punkten 113.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 114.

Lades till handlingarna.

Punkterna 115—120.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 121, angående bidrag till jordbrukarungdomens förbund.

Kungl. Maj:t hade under punkten 121 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till Bidrag till jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 90,000 kronor.

Ang. bidrag till jordbrukarungdomens förbund.

Ang. bidrag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 180 av herrar *Carlström* och *Hagström* likalydande med II: 58 av herr *Hansson* i Vännäsby, vari hemställts, att till bidrag till jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1937/1938 måtte beviljas ett anslag av 115,600 kronor; samt

2) II: 262 av herr *Barnekow m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att till bidrag till jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 115,600 kronor att användas på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I: 180, II: 58 och II: 262, till Bidrag till jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 90,000 kronor.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Sederholm*, *Gabrielsson*, *von Stockenström*, *Hedlund* i Häste, *Carlström* och *Gustafson* i Kasenberg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 180 och II: 58 samt II: 262, till Bidrag till jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 115,000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Barnekow: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har på denna punkt föreslagit ett anslag på 90,000 kronor. I motioner, som väckts i såväl första som i andra kammaren, har föreslagits ett belopp på 115,600 kronor såsom bidrag till jordbrukarungdomens förbund. Utskottsmajoriteten har följt departementschefen, men i en reservation av herr Sederholm m. fl. har man tillstyrkt bifall till motionerna. Nu vet jag ju mycket väl, att det kan anföras många skäl för såväl motionerna som departementschefens förslag; vad beträffar det senare har jag hört talas om åtminstone ett par sådana. Det har sagts, att anslaget till J. U. F. i fjol blev höjt, men detta torde nog vara felaktigt, i så måtto nämligen, att beloppet av statsmedel som kom rörelsen till godo var detsamma 1936 som 1935. 1935 tog Kungl. Maj:t nämligen en del av beloppet från lotterimedlen.

Det skäl som förestavat utskottsmajoritetens beslut torde emellertid vara hänsynen till budgeten. Det är ju hänsyn, som man alltid måste taga och som man alltid måste respektera. Men det belopp, vartill denna höjning uppgår, är ändå så ringa, att det väl inte kan inverka så rysligt mycket på budgeten. Ja, jag kan icke låta bli att nämna, att jag kom att erinra mig ett tillfälle i riksdagen för flera år sedan, då det var diskussion om, huruvida i riksdagsrestaurangen skulle få utskänkas vin. En ärad ledamot råkade då, det var väl i hastigheten, antyda, att om riksdagsmännen finge dricka vin där nere i restaurangen, skulle detta inverka ofördelaktigt på Sveriges handelsbalans. Jag tror inte, att man får göra ett för stort nummer av sådana här blygsamma belopp. Jag förutskickar emellertid, att jag icke ett ögonblick menar annat än att utskottsmajoriteten ifrågasatt, att anslaget till J. U. F. är ett anslag som är värt fullt beaktande. Men det är väl i alla fall så, att om man som vi motionärer och andra anser, att det ändamål som anslaget är avsett att fylla är av oerhört stor betydelse, så betyder det inte så mycket om budgeten skulle komma att tyngas med ännu några tusen.

Jag skulle önska, att kammarens ledamöter i allmänhet hade tillfälle att

Ang. bidrag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

följa J. U. F:s arbete ute i bygderna, och att de inte bara stannade inför dessa ungdomsmöten och tävlingar utav olika slag utan hade tillfälle att följa arbetet under en hel sommar. Då är jag övertygad om, att man skulle vara beredd att bevilja ännu större anslag till denna rörelse. Jag skulle önska, att de finge se de unga flickorna på deras hushållskurser, där de få lära sig att tillaga en god, närande och omväxlande mat, något som de kanske inte varit så vana vid från hemmet, och se hur de i sina trädgårdstäppor söka frambringa grönsaker och dylikt, som de konservera och sedan när vintern kommer kunna använda för att göra maten omväxlande, något som de tidigare absolut inte varit vana vid. Jag skulle önska, att man finge se hur pojarna på sina försöksfält ute på åkern gödsla, så och gallra med brinnande intresse, och se hur de sköta det som är dem anförtrott, det intresse med vilket de följa far ut på fältet, se hur ungdomarna tillsammans försöka göra det litet trevligare och litet mera prydligt omkring stugorna, de röda och de grå, se hur de på sina ungdomsdagar åse eller deltaga i de egna folkdanslagen och se hur de deltaga i gymnastik och sång, hur de lära sig oskyldiga lekar och lära sig sätta värde på oskyldiga nöjen, nöjen som dra dem från de pesthårdar, som dansbanorna ofta nog blivit. Jag tror, att den som ser dem ute i det dagliga klubbarbetet måste säga sig, att det här gäller en rörelse, som vi måste ta vara på, en rörelse, som också, när den fått fast fot ute i en bygd, har en förmåga att väcka ett brinnande intresse inte bara hos de unga utan också hos de äldre, som vilja hjälpa dem. Vi skola komma ihåg, att landsting och hushållningssällskap och andra institutioner lämnas stora anslag. Vi se, att enskilda offra sina krafter på att vägleda och stödja de unga. Inte minst våra lärare ha visat stort intresse härvidlag. Jag har till och med kunnat konstatera, att konsulenter som äro anställda i denna rörelses tjänst med sina bilar köra lång väg på egen bekostnad långt efter det deras reseanslag äro slut, och att de offra av sin inte alltför stora lön.

I några län i vårt land har emellertid denna rörelse ännu inte kunnat få fast fot, och man har där inte kunnat väcka till liv det intresse för denna rörelse som den förtjänar, därför att man inte kunnat anställa erforderligt antal konsulenter.

Jag vet mycket väl, att det sagts, att det även finns andra ungdomsrörelser än denna på vår landsbygd, att J. U. F.-rörelsen skulle konkurrera med dessa. Jag vill i det avseendet först och främst säga, att ordet konkurrens om ungdomen i detta fall inte är det rätta. Låt oss här i stället tala om en ädel tävlan i fråga om att göra något gott för de unga. Jag tror, att man tvärtom får säga, att det inte får finnas och ej heller finns någon dylik tävlan mellan å ena sidan J. U. F.-rörelsen och å andra sidan andra ungdomsrörelser om ungdomen. J. U. F.-rörelsen tar ju hand om de unga vid en tidigare ålder än någon annan rörelse. Jag tror mig kunna säga, att uti Kristianstads län med dess ett par tusental deltagare i klubbarbetet medelåldern ligger mellan 13 och 14 år. Kunna vi inte låta J. U. F.-rörelsen vara vad den från början var avsedd att vara, nämligen en landsbygdens bottenskola, där ungdomen får lära sig grunderna för så mycket och där den får den rätta kunskapsörsten, där den får så mycket av bildning och utbildning att den sedan kan bestämma uti vilken ungdomsrörelses fortsättningsskola så att säga den sedermera vill idka självstudier. Jag tycker, att vi som arbeta i olika ungdomsorganisationer i ungdomsrörelsens tjänst inte skola tvista med varandra, utan att vi i stället skola rätta varandra handen och lova varandra att försöka åstadkomma det mesta möjliga goda för vår landsbygds präktiga ungdom.

Det finns på landsbygden ännu så mycken okunnighet och så mycket av

Ang. bidrag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

denna, som man säger, tråkighet på landsbygden, så mycket av dåliga nöjen och så mycket av det som man kallar grått i grått. Mot allt detta är J. U. F.-rörelsen en de ungas egen flammande protest. På grund härav, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Rasjön, *Hansson* i Vännäsby, *Sandberg*, *Baekström*, *Kyling* och *Hilding*, fröken *Hesselgren*, fröken *Hennings* samt herrar *Liedberg*, *Gustafson* i Kasenberg och *Gezelius*.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr andre vice talman, mina herrar! Jag hade trott, att efter den mycket skarpa debatt, som förlidet år fördes angående detta anslag, man nu skulle slippa vidare debatt i denna fråga. Jag förstår, att detta också var statsrådets mening, när han tog upp detta anslag till oförändrat belopp. Jag är övertygad om, att man med en sådan debatt som den, vilken då förekom, inte gynnar det ändamål, som detta anslag är avsett att främja. När man förlidet år fick igenom ett anslag på 90,000 kronor tycker jag, att det är en väl stor automatisk ökning att i år komma och begära att anslaget skall ökas med 25,000 kronor. Var skall detta sluta? Detta anslag var dock under en lång följd av år inte större än 15,000 kronor. Jag klandrar inte förbundet och ej heller dess arbete, men jag tror, att det är bättre att man låter förbundet arbeta i lugn och ro än att man drar upp en strid här i riksdagen om detta anslag, detta i all synnerhet som anslaget så sent som i fjol höjdes till 90,000 kronor. Detta har också varit orsaken till att utskottet icke biträtt motionerna. Jag för min del hoppades verkligen, att man skulle åtminstone vart annat eller vart tredje år slippa ha en debatt om ökning av detta anslag.

Jag skall inte uppehålla tiden längre, men jag vill ännu en gång säga, att rörelsen själv bör bära åtminstone en del av sina kostnader. Nu säger man sig vilja utöka konsulentverksamheten. All övrig konsulentverksamhet skötes ju av hushållningssällskapens konsulenter och deras biträden. Därför tycker jag, att man inte skall vidtaga någon ökning här, innan man sett, om det finns några uppgifter som man i stället kan lägga på hushållningssällskapen och deras konsulenter. Man har emellertid gått ännu längre och begärt — en sak som lantbruksstyrelsen dock inte kunnat vara med om — att staten skall ge ålderstillägg åt dessa privata konsulenter. Det gäller här en privat förening och inte ett statsorgan, som fått ett anslag på 90,000 kronor för sin verksamhet. När man emellertid nu går så långt att man säger, att staten skall betala ålderstilläggen för konkurrenterna, tycker jag att man går väl långt.

Jag hoppas, som sagt, att man nu inte skall dra upp någon debatt, såsom ju också meningen var i fjol. Låt förbundet åtminstone ett år framåt få arbeta i lugn och ro med det anslag, som nu utgår. Jag tror, att förbundet vore bäst betjänt därav. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Carlström**: Herr talman! Efter herr Barnekows varmhjärtade anförande i denna fråga skulle jag kunna inskränka mig till att endast instämma med honom. Jag skall icke heller säga många ord. Det må ju förlätas oss, att vi, när det gäller jordbruksärendena, åstadkomma någon liten orosunge med diskussion i en eller annan fråga. Nu är det visserligen sant, att efter den föregående voteringen, då rikriktningen visade sig vara ganska bastant här i kammaren, är det ju inte mycket att hoppas. Jag tänkte ändå, att kanske denna fråga icke låg på alldeles samma plan. Anledningen till, att

Ang. bidrag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

jag ansett detta anslagskrav i särskilt hög grad behjärtansvärt, har varit den, att det icke kan bortresoneras, att en mycket stor del av landsbygdens ungdom av skilda anledningar icke har tillfälle att efter genomgången folkskola besöka folkhögskolor, lantmannaskolor, hushållsskolor etc. Det må vara, att denna ungdom kan komma med en i en hel del föreningar men, då det gäller att försöka väcka dess känsla och intresse för jordbruket, tror jag jordbrukarungdomens förbund har en synnerligen stor uppgift. Man har talat om, att riksdagen redan beviljat stora summor för främjande av förbundets verksamhet. Jag medger gärna, att man kan tala om stora summor, om man tänker på den blygsamma början och på att anslaget snart är uppe i 100,000 kronor, men jag vill upppepa, vad jag sade i mitt sista anförande att, om man jämför denna summa med vad vi vågat oss på att bevilja för andra kanske mindre angelägna ändamål, kan man inte gärna påstå, att den är så stor, att man icke skulle kunna gå med på den höjning reservanterna föreslagit. Jag är övertygad om att det icke är sparsamhetssynpunkten, som blir avgörande, om riksdagen nu kommer att bevilja det lägre anslaget.

Jag vågar därför, herr vice talman, på denna punkt yrka bifall till reservationen. Det är icke omöjligt, att vi komma att begära votering även i denna fråga.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag skulle icke begärt ordet, om jag icke tyckt mig finna, att den siste ärade talaren försökt insinuera, att andra synpunkter än sakliga varit avgörande vid framläggandet av detta förslag. Denna insinuation nödgas jag söka i viss utsträckning bemöta.

Jag vill först och främst hänvisa till vad utskottet sade förra året, då den siste ärade talaren befann sig ibland utskottsmajoriteten. I propositionen hade äskats ett anslag av 90,000 kronor, men det förelåg liksom i år en begäran om ett högre anslag: det begärdes då 100,000 kronor. Utskottet yttrade: »Motionärerna anse, att ifrågavarande anslag i enlighet med lantbruksstyrelsens anslagsberäkning skall bestämmas till 100,000 kronor. Utskottet anser sig icke böra tillstyrka att för ifrågavarande ändamål anvisas högre belopp än Kungl. Maj:t föreslagit, 90,000 kronor.» Årets reservanter, som tillhörde utskottsmajoriteten förra året, föreslår nu, att riksdagen i år skall bevilja 115,000 kronor. Ha icke herrar reservanter bemärkt, att vi närma oss den tidpunkt, då frågan om hushållningssällskapens och deras konsulenter uppgifter kommer att klarläggas? Vi närma oss den tidpunkt, då sakkunniga för ordnande av den lägre lantbruksundervisningen komma att lägga fram sitt betänkande. Innan riksdagen ökar sitt anslag, bör det väl föreligga en plan för reglering av hela vårt undervisningsväsende på detta område. Utskottet framhåller, att det finns många, som icke kunna besöka skolorna för den lägre lantbruksundervisningen. Jag anser, att statsmakterna härvidlag böra ingripa med ett kraftigt handtag för att göra jordbrukarungdomen bättre skickad än hittills att lösa de uppgifter, vilka åligga dem som medborgare i vårt land. När den utredningen blir klar, kanske det kommer att visa sig, att för detta ändamål erfordras ännu högre anslag, än som nu begäres.

Herr Carlström antydde, att jag skulle haft andra än sakliga motiv för mitt ställningstagande. Jag hörde vid en sammankomst ett par herrar resonera om att det skulle råda konkurrens mellan J. U. F. och bondeförbundets ungdomsorganisation. Tanken på en sådan konkurrens har varit mig fullständigt främmande. Jag har kanske större erfarenhet av detta än herr Barnekow, ty jag har haft två pysar, som tillhört en J. U. F.-organisation. Jag tror inte, att vi ha mer än en sådan i mitt hushållningssällskaps område. En pojke och en

Ang. bidrag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)
 flicka ha tillhört denna organisation och jag anser, att en sådan organisation kan ha en mycket stor uppgift att fylla.

Jag har inte haft för avsikt att här lägga fram ett programutkast. Men jag skulle vilja säga: Låt de undervisningsanstalter, som ha med den lägre lantbruksundervisningen att skaffa, på ett tidigare stadium och innan de unga nått den ålder, då de kunna besöka de undervisningsanstalter, som finnas anordnade för den lägre lantbruksundervisningen, komma i kontakt med ortens ungdom. Det finns agronomer, lärare vid dylika anstalter, som viss del av året sakna sysselsättning. Jag vill ifrågasätta, om det är lämpligt att som i Kristianstads län ha två konsulenter för den verksamhet, det här gäller, då en del av lärarpersonalen vid skolorna går sysslolös under en del av året. Jag tycker det skulle vara verkligt välbetänkt, om lärarna kunde komma i kontakt med den kringliggande ortens ungdom och finge hand om denna ungdom, innan de unga vinna inträde i lantbruksskolorna.

Dessa funderingar har jag haft på mycket tidigt stadium. Jag har icke nämnt detta för att göra ett bindande uttalande om min ställning till den kommande utvecklingen. Låt oss pröva hela denna fråga, när den nu pågående utredningen om den lägre lantbruksundervisningen framlagts och när hushållningssällskapens och deras konsulenter uppgifter blivit klarlagda. Låt oss sedan icke vara rädda, om det kommer att kosta litet pengar att skaffa den del av den svenska lantbrukarungdomen, som icke har tillfälle att besöka lantbruksskolor, bättre upplysning och mera vetande.

I år föreligga ännu starkare skäl än i fjol för att stanna vid ett anslag på 90,000 kronor. Jag har tyckt mig vara i ganska gott sällskap, då jag i år intagit samma ståndpunkt, som utskottet hade i fjol.

Herr Carlström: Herr talman! Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet påstod, att jag insinuerat, att man icke velat gå in för det högre anslaget därför att det på visst håll skulle funnits ovilja mot jordbrukarnas ungdomsförbund. Det är icke alltid man går emot ett anslag därför att man hyser ovilja mot samma anslag. Jag kommer säkerligen under denna riksdag att gå emot anslag, som Kungl. Maj:t äskar, utan att hysa någon egentlig ovilja mot det ändamål, för vilket respektive anslag begäres. Det kan vara andra skäl, som göra, att jag ser mig nödsakad att gå emot. Då statsrådet så noga läst »skrifterna från i fjol» i denna fråga, vill jag påminna om, att lantbruksstyrelsen väl också läst dem, men lantbruksstyrelsen har ju ändå funnit sig för-anledd att föreslå detta högre anslag. Jag förmodar, att just detta gjort, att motionärerna vågat komma med sin begäran om denna lilla höjning. Jag har svårt att tro, att vi skulle spolia en ordentlig uppläggning av lantbrukarungdomens undervisning, om vi ginge med på att bevilja ytterligare 25,000 kronor för nu ifrågavarande ändamål.

Sedan måste jag uttala min stora tillfredsställelse över att statsrådet ställt i utsikt, att vi kunna vänta förslag om beredande av undervisning åt alla dem bland landsbygdens folk, som nu icke bli i tillfälle att få mer än folkskoleundervisning. Kunna vi komma dithän, lovar jag redan på förhand att icke säga nej till ett sådant förslag, men det kommer att kosta ganska mycket pengar.

Hur förhåller det sig egentligen med denna landsbygdens ungdom i fråga om bildningsmöjligheter efter folkskolans slut? Jag har försökt göra en undersökning om hur många ungdomar, som i en kommun med ett invånarantal av omkring 1,000 personer, årligen besöka lantmannaskolor, folkhögskolor o. s. v. Det är ett par tre stycken och kanske ibland bara en från hela kommunen! Vi måste konstatera vilken stor »lucka» det här gäller att fylla. Jag är glad om det i framtiden kan bli möjligt att få till stånd en undervis-

Ang. bidrag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

ning på landsbygden för ungdom, som genomgått folkskolan, under mellantiden upp till 18—19 års åldern. Jag anser detta vara mycket angeläget, men jag tror det kommer att kosta rätt mycket pengar. Jag tror emellertid icke, att man förrycker möjligheterna i detta avseende genom att gå in för den lilla höjning av anslaget, som nu ifrågasatts. Vårt grannland, Finland, har råd att kosta på jordbrukarnas ungdomsförbund ofantligt mycket mer än vi. Det kan icke bero på att finnarna skulle ha större ekonomiska resurser, men de ha *mera vilja* än vi.

Herr Barnekow: Herr vice talman! Jag ber bara med ett par ord få replikera med anledning av några saker, som blivit sagda under debatten. Utskottets ordförande yttrade, att anslaget i fjol ökades. Såvitt jag erinrar mig framhöll jag i mitt anförande nyss, att jag hört talas om att detta har påståtts, men att det icke vore alldeles riktigt. Åtminstone på sätt och vis är det oriktigt. J. U. F.-rörelsen erhöll år 1936 lika stort understöd av statsmedel som år 1935, men år 1935 tog regeringen några tusen av lotterimedel.

Jag blev ledsen och överraskad över att utskottets ordförande betecknade debatten såsom »otrevlig». Det är litet svårt att komma ihåg precis vad man sagt, när man icke skrivit utan talat på rak arm, men jag undrar, om jag sagt någonting, som kunnat geva utskottets ordförande anledning till ett sådant uttalande. Jag tror tvärtom, att jag yttrat mig på alla vis så försonligt och medlande, som det gärna varit möjligt att göra. Att jag icke var med i fjol och i förfjöl här i kammaren har sina helt naturliga orsaker, och därför kan man väl icke säga någonting om att jag, när jag nu kommit hit i år, arbetat för ett anslag, som ligger mig varmt om hjärtat. Så tror jag vi göra litet var.

Sedan ber jag att få uttala mitt beklagande över att statsrådet fick den uppfattningen, att jag talat om konkurrens mellan J. U. F.-rörelsen och andra ungdomsrörelser. Statsrådet sade, att tanken på konkurrens vore honom fullständigt främmande. Vad jag sagt torde komma att framgå av det stenografiska referatet. Jag tror mig dock komma ihåg så pass mycket, som att jag sade, att jag hört folk tala om konkurrens, men att det enligt mitt förmenande icke funnes och icke finge finnas någon konkurrens utan att vi borde räkna varandra handen till enigt samarbete för vår landsbygds präktiga ungdom. Jag påpekade också, att J. U. F.-rörelsen tar hand om ungdomen vid en tidigare ålder än andra ungdomsorganisationer.

Statsrådet sade sig länge ha hyst den åsikten, att denna rörelse borde omhändertagas av lärarna vid våra lantmannaskolor. Gärna det. Det lär väl finnas möjligheter för statsrådet, att, då det ett kommande år blir fråga om att bevilja anslag, komma till rätta med överstyrelsen för J. U. F. Jag har icke med denna styrelse att göra, ty jag tillhör icke ledningen utan sysselsätter mig bara med rörelsen inom mitt eget län. Jag ber att få säga, att om det förhåller sig på det sättet, få vi nog införa en del ändringar beträffande lantmannaskollärarna. I den skola, vars styrelse jag har äran tillhöra, Önnestads lantmannaskola i Kristianstads län, ha lärarna sannerligen inte någon tid över att sysselsätta sig med annat än sina elever och skolan, och på samma sätt är det väl med konsulenterna vid våra hushållningssällskap. Våra konsulenter, åtminstone i Kristianstads län, äro fullständigt överansträngda, de ha för mycket att göra, de kunna inte hinna med mer. Det är emellertid tydligt, att om vi få anslag till ännu en konsulent eller två konsulenter kunna de hinna med mer. Man kan ju inte säga, att konsulentverksamheten, ifall det blir en ny organisation, blir obehövlig, därför att man tillsätter nya konsulenter.

För min del vill jag bara säga, att jag inte har det ringaste att invända, hur

Ang. bidrag till jordbrukarungdomens förbund. (Forts.)

denna rörelse än ordnas, bara den ordnas så, att den verkligen tar hand om de unga och åstadkommer något gott. I så fall skall jag i den ringa mån jag kan vara med gärna bidra till en lösning av frågan. Det är inte fråga om att vare sig den ena rörelsen eller den andra skall leda verksamheten eller att den ena konsulenten eller den andra skall ta hand om de unga. Vad jag vill är, att ungdomarna skola få utbildning, kunskapsörst och besjålas av den rätta J. U. F.-andan, ty att det är en utmärkt anda kan man få se många prov på. Man kan se det på dessa ungdomar, som äro med i J. U. F. Se bara på deras hjälpsamhet mot andra, deras vänlighet, deras raskhet. Den andan inverkar på hela deras uppträdande. Fråga deras föräldrar, om de inte sätta mycket större värde på sina ungdomar, sedan de arbetat i J. U. F.-rörelsen, än dessförinnan. Det tror jag är någonting att ta vara på.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag sade inte, att de olika skolorna skulle ta hand om J. U. F.-ungdomen, men jag tänkte mig den utvecklingen, när J. U. F. började. Den skola, som ligger i mina trakter, har fortfarande hand om J. U. F.-rörelsen. Hur det förhåller sig med de andra skolorna vet jag ingenting om och det tror jag varken herr Barnekow eller jag kan utreda här i kväll. Det kommer kanske att framgå av den pågående utredningen om den lägre lantbruksundervisningen. Vi ha ju länge i riksdagen också talat om en utredning av hushållningssällskapens arbetsuppgifter, och det är väl riktigare att avvakta den utredningen än att diskutera om vad vi tro om den ena eller andra saken.

Sedan har jag inte sagt, att herr Barnekow har insinuerat någonting. Jag fällde mitt yttrande med anledning av den konkurrens jag nyss omtalade. Jag var nämligen närvarande vid en större sammankomst och hörde någon som fällde det yttrande som jag förut omnämnde. Det föreföll mig mycket främmande. Det händer ju ibland, då man hör uttalanden, att man får en känsla av att det inte alltid är sakliga skäl, som ligga bakom, när man vill försvara en synpunkt.

Till herr Carlström vill jag säga, att när lantbruksstyrelsen förra året begärde 100,000 kronor för ändamålet ville ingen i utskottet gå med på det. I år däremot ha reservanterna gått in för ett anslag på 115,000 kronor.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Barnekow begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 121 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 122—126.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 127, angående egnahemsbildning: premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten. *Ang. premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten.*

Under punkten 127 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen att till Egnahemsbildning: Premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 900,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 136 av herr *Gabrielsson m. fl.* och II: 263 av herr *Hansson* i Vännäsby *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 1,100,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 136 och II: 263, till Egnahemsbildning: Premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 900,000 kronor.

Vid punkten hade emellertid reservation avgivits av herrar *Sederholm, Gabrielsson, von Stockenström, Hedlund* i Häste, *Gustafson* i Kasenberg och *Hilding*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 136 och II: 263, till Egnahemsbildning: Premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 1,100,000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **Hedlund** i Häste: På ifrågavarande punkt ha vi reserverat oss emot utskottets hemställan. Vi ha därvidlag följt de beräkningar, statens egnahemsstyrelse gjort i fråga om medelsbehovet för kalenderåret 1938, varvid egnahemsstyrelsen har kommit till det resultatet, att under detta år skulle erfordras ett belopp av 1,200,000 kronor, men då en reservation förefanns på grund av återbetalda premielån, som inte ha kommit till användning, skulle beloppet kunna begränsas till 1,100,000 kronor. Det är ju alldeles särskilt inom de delar i landet, där en egentlig nybildning äger rum, som dessa premielån framför allt äro nödvändiga. Inte bara när det gäller egentlig nybildning, utan även när det gäller inköp av delvis bebyggda ställen, är det många gånger nödvändigt att lämna ett premielån för att få dessa ställen i ett sådant skick, att egnahemslåntagarna sedan skola kunna reda sig.

Inom det län, där jag har min verksamhet, har under de senare åren en rätt avsevärd inlösen av s. k. ensittarställen ägt rum. Dessa ensittare skola ju ha sina gårdar eller hus i någorlunda hyggligt skick, men det har visat sig, att dessa många gånger behöva ett stöd för att ombygga t. ex. ekonomibygnaderna eller i vissa fall bostäderna. Likaledes är det en del andra sådana delvis bebyggda ställen, som ha egnahemsbelånats. För dessa är det nödvändigt för att få en någorlunda dräglig start, att man har medel till förfogande för att få byggnaderna i ordning från början.

Jag vill uttala en varm tacksamhet till statsrådet för den höjning av detta belopp, som verkligen har föreslagits i propositionen, mot vad vi haft till förfogande förut, men kraven på dylik hjälp stiger alltjämt. Det har ständigt varit så, att kraven ha stegrats.

Ang. premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten. (Forts.)

Den som har att arbeta med egnahemsrörelsen för närvarande råkar understundom ut för mycket egendomliga situationer. Det kommer t. ex. in en ansökan till en kommuns arbetaresmåbruksnämnd. Arbetaresmåbruksnämnden kan inte bifalla densamma, då sökanden har litet tillgångar. Han hänvisas då till egnahemsnämnden för att genom dess förmedling erhålla ett ställe. När egnahemsnämnden får ansökan och finner, att det är fråga om inköp av en fastighet, har den att iakttaga bestämmelsen att sökande skall äga $\frac{1}{6}$ av fastighetens uppskattade värde. För jordbrukslägenheter gäller nämligen, att fastigheten inte får egnahemsbelånas för mer än $\frac{5}{6}$ av det uppskattade värdet vid besiktningen. Om sökanden inte har den återstående sjättedelen, nödgas man nog många gånger tumma litet på bestämmelserna i egnahemsreglementet för att ändock kunna lämna lån. Man får beräkna de inre husgeråden, som många gånger äro ganska knapphändiga, till sådana belopp, att man kommer upp till den summa, som är erforderlig, och sedan får man på andra vägar söka främja denna egnahemslåntagares intressen, så att han verkligen kan sitta kvar på sitt ställe och göra det i ordning på ett sådant vis, att det verkligen blir möjligt för honom att kunna bo där och få en någorlunda tryggad ställning. Dessa egnahemslåntagare äro alldeles särskilt i behov av hjälp, och jag tror, att man måste i det avseendet räkna med att ifrån statens sida åtgärder vidtagas för att verkligen främja dessa på kraftigare sätt än vad som hittills varit möjligt. När egnahemslåntagare eljest skola hjälpas, så söker man ju hjälpa dem genom bidrag, som finns anslagna för andra ändamål, och därigenom under tider av arbetslöshet skaffa dem litet arbete och betalt för detta arbete, t. ex. från ordlingsbidraget, stenröjningsbidraget eller jordkörningsbidraget. Betesförbättringarna äro därvidlag också av mycket stor betydelse, och vi ha för att verkligen kunna hjälpa egnahemslåntagarna låtit dessa, särskilt dem som ha haft det sämst, gå före andra för att de på det viset verkligen skola kunna ha möjlighet att reda sig. Det är givet, att under nuvarande förhållanden torde man ha ringa utsikter att kunna åstadkomma en höjning av detta bidrag. Jag tillåter mig dock på grund av det alldeles särskilt behjärtansvärda ändamålet att yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Sandberg, Lindmark, Hansson* i Vännäsby, *Baekström, Persson* i Grytterud, *Gustafson* i Kasenberg och *Osberg*.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Hela frågan om egnahemsrörelsen ligger under utredning i 1936 års egnahemsutredning, som även har att utreda frågan om hur det skall ordnas med premieverksamheten inom egnahemsrörelsen. Nu har ju herr statsrådet på denna punkt föreslagit, att anslaget skulle höjas med 200,000 kronor i förhållande till vad som förut utgått, d. v. s. en höjning från 700,000 kronor till 900,000 kronor. Motiveringen för att utskottet har gått med på denna förhöjning är fotad på de år 1936 beslutade jordanskaffningarna i Västerbottens och Norrbottens län. Det är många nya ställen, som där kunna komma att iordningställas under år 1937, ty dessa anslag gälla kalenderåret 1937. Jag antar, att det inte kan bli en sådan mängd, att de 200,000 kronorna gå åt där. Vidare vill jag säga, att det förefaller som om egnahemsrörelsen inte har utvecklats utan gått tillbaka. År 1904 t. ex. voro de av hushållningssällskapen utlämnade lånen 2,345 st. och 1936 1,917 och antalet obebyggda lägenheter, för vilka lån beviljades, var 1934 1,057 och 1935 578. Jag tror inte, att man, som tiderna nu äro, både vad det gäller jordpris och byggnadskostnader, under år 1937 har att motse någon

Ang. premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten. (Forts.)

ökning i jämförelse med 1936. Det blir nog snarare en minskning, ty dels har ju jorden stigit kolossalt i pris, dels ha materialet och arbetslönerna stigit. Någon ny utgift med undantag av vad som kommer att ske genom jordförmedling i Västerbottens och Norrbottens län tror jag knappast på under år 1937. Åtminstone bli utgifterna för ändamålet inte större än under åren 1935 och 1936. Som sagt, utskottet har tillstyrkt, vad Kungl. Maj:t begärt. Avdelningen var ense om det, och som jag sade var det ju en följd av det beslut, som riksdagen fattat i fjol. Jag tror inte, att under år 1937 de 200,000 kronorna komma att tagas i anspråk till detta, utan det kommer att bli en rikligare tilldelning av premielån för den övriga verksamheten i landet genom det förslag som Kungl. Maj:t har framlagt, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels också på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 128.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 129, angående jordanskaffningsverksamhet inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, föredrogs härpå; och anförde därvid:

Ang. jordanskaffningsverksamhet i de nordligaste länen.

Herr **Lövgren:** Jag vill till den kraft och verkan det hava kan inlägga en liten protest mot den minskning i anslaget för verksamheten i Norrbottens och Västerbottens län, som här faktiskt sker. När man 1936 införde det här anslaget på 800,000 kronor så var det enligt mitt sätt att se beräknat i underkant av det verkliga behovet. Nu kommer jordbruksutskottet ändå och föreslår den ändringen i Kungl. Maj:ts förslag, att de här 800,000 kronorna skola räcka till även för Västernorrlands län och Jämtlands län. Jag tycker det hade varit riktigare, om utskottet hade föreslagit en ökning i den omfattning som man ansåg, att verksamhetens utsträckande till sistnämnda båda län krävde, och inte inkräktat på ett anslag, som riksdagen så sent som i fjol beslöt för verksamheten i Norrbottens och Västerbottens län. Jag förstår ju mer än väl, att jag inte kan få igenom någon ändring här, men jag kan inte underlåta att inlägga en protest mot detta förfarande.

Med herr Lövgren förenade sig herrar *Sandberg* och *Johansson* i Tväråselet.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 130—134.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 135.

Angående grundförbättringar: bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk.

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk.

Under punkten 135 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen, att 1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1938 bevilja stats-

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)
anslag intill 1,950,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk; 2) till Grundförbättringar: Bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 1,950,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) nr 21 av herr *Herou m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det i förevarande punkt av nionde huvudtiteln föreslagna anslaget, för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning, måtte höjas till 3,500,000 kronor;

2) nr 22 av herr *Herou m. fl.*, vari hemställts, att § 3 i Kungl. Maj:ts kungörelse angående statsbidrag till jordförbättring å ofullständiga jordbruk måtte erhålla ändrad, i motionen angiven lydelse; samt

3) nr 57 av herr *Sandberg m. fl.*, vari hemställts,

1) att riksdagen måtte medgiva, att Kungl. Maj:t finge under år 1938 bevilja statsanslag intill 3,000,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 3,000,000 kronor; samt

3) att riksdagen måtte besluta de ändringar i grunderna för bidragstilldelningen som angivits i motionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 21, II: 22 och II: 57,

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1938 bevilja statsanslag intill 1,950,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 1,950,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herr *Hilding*, som hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 57 samt med avslag å motionerna II: 21 och II: 22,

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1938 bevilja statsanslag intill 2,500,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 2,500,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Sandberg: Herr talman! Vi ha nu kommit fram till den punkt, som behandlar anslaget för bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk. Det är enligt min mening en mycket viktig sak, som det här gäller. Detta anslag har under de två sista åren utgått med ett sammanlagt belopp av 1½ miljon kronor till de olika ändamålen. Departementschefen föreslår i år en tacknämlig höjning med 450,000 kronor,

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)

alltså till 1,950,000 kronor. Vi äro dock ett flertal motionärer, huvudsakligen från Norrlandshåll, som likväl icke äro nöjda med detta, utan vilka yrkat på att anslaget skall ytterligare höjas till 3 miljoner kronor, varjämte vi påyrkat vissa ändringar i fråga om villkoren för bidraget, nämligen en höjning av de maximibelopp, med vilka bidrag till vissa av de nämnda ändamålen utgår. Det yrkande, som vi framställt i vår motion, har först ställts av hushållningssällskapens ombudsmöte, som hölls här i Stockholm förra hösten och som gjorde en framställning till Kungl. Maj:t i samma riktning. Det är sålunda tydligt, att det här icke endast gäller en Norrlandsfråga, utan att detta anslag avser att främja en verksamhet, som i olika avseenden har stor betydelse för alla landsdelar. Det är ju klart, att landsdelarnas intressen kunna vara olika. På ett håll, såsom i Norrland, är man mest intresserad av nyodlings- och betesförbättringsverksamhet. På andra ställen, t. ex. i det steniga Småland, vill man främst ha ökat bidrag till stenröjning o. s. v.

Jag nämnde nyss, att departementschefen har föreslagit en tacknämlig höjning av anslaget med 450,000 kronor. Herr Gustafson i Vimmerby uttalade nyss sin tacksamhet till herr statsrådet för denna åtgärd. Även jag vill gärna vara med om att överrätta en liten blygsam ängsblomma till honom för detta handtag. Men om han hade tagit det verkliga krafttag i denna fråga som vi, inte minst från Norrlandshåll, förmena borde tagas, skulle jag bildligt talat ha överräckt en hel bukett till herr statsrådet såsom erkänsla för detta. Nu kan jag emellertid icke överrätta några blommor ytterligare, utan jag måste taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några ögonblick för att motivera varför vi inte ha nöjt oss med den höjning av anslaget, som föreslagits i propositionen.

Det är för det första av det skälet, att det statsfinansiella läget nu synes möjliggöra vad jag nyss kallade ett krafttag på denna punkt. Sedan detta anslag kom till stånd, har det alltid varit för knappt om medlen. Antalet ansökningar ha vuxit och buntarna av väntande ansökningar ha blivit högre och högre. Vi motionärer, som ständigt påyrkat en höjning av detta anslag, ha naturligtvis i viss utsträckning påverkats av det förhållandet, att det av statsfinansiella skäl icke varit möjligt att få ett så stort anslag som behövt varit, och vi ha därför tidigare varit något blygsammare i våra anspråk. Då det emellertid nu synes möjligt att åstadkomma den behövliga ökningen, ha vi vågat göra ett djärvare grepp. Vi anse, att man nu äntligen borde kunna arbeta den stora balans, som här föreligger. Under de sista åren ha ansökningarna om ifrågavarande bidrag uppgått till sammanlagt närmare 4 miljoner kronor. Då endast ett belopp av 1½ miljon kronor per år varit tillgängligt, ha en mängd ansökningar måst vänta. Jag kan ju nämna ett exempel från det län, där jag är hemma. Där uppgingo ansökningarnas belopp för 1936 till 194,860 kronor, men summan av äldre bordlagda ansökningar utgjorde samtidigt 274,980 kronor. Hela det totalbelopp, man begärde, var alltså 469,840 kronor, sålunda närmare en halv miljon kronor. Det är ju verkligen ganska tråkigt att de småbrukare, som ha stort behov av bidrag samt intresse och vilja att utföra odlingsverket, och som också vanligen ha odlingsmark så att de kunna utföra den nödvändiga nyodlingen på sina hemman till komplettering av den alltför ringa åkerarealen, skola behöva vänta både ett och två år och kanske längre, innan deras ansökan beviljas.

Jag vill vidare anföra som skäl till att vi ha framställt dessa yrkanden i vår motion, att frågan om nyodlingen i Norrland överhuvud taget och icke minst frågan om komplettering av de ofullständiga jordbruken i alldeles särskild grad ha aktualiserats under den sista tiden. Jag erinrar sålunda om att de norrländska hushållningssällskapen höllo en konferens i Gävle i början av augusti

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.) 1936, vilken bl. a. ledde till en framställning till Kungl. Maj:t om åtskilliga åtgärder till det norrländska jordbrukets fromma. Bl. a. betonade man däri den utomordentliga vikten av att den för Norrland så viktiga odlingsfrågan på allvar beaktades. Man framhöll också betydelsen av att den del av odlingsproblemet, som innefattas i den föreliggande punkten, nämligen utvidgning och förbättring av de ofullständiga jordbruken, uppmärksammades. I en sammanfattning av sina yrkanden begärde man bl. a., »att de ofullständiga jordbruken och de oekonomiska småbruken så långt möjligt göras självförsörjande eller självständiga och sålunda ersättas av en mera ekonomisk jordbrukstyp». Detta yrkande har närmast avseende på den fråga, det här gäller. Jag erinrar om att åkerarealen i Västerbotten och Norrbotten i medeltal per jordbruk understiger 5 hektar; för Västerbottens vidkommande är den i medeltal endast 4.3 hektar. Det är klart, att detta måste vara en oekonomisk jordbrukstyp, som betydligt kan förbättras om den utvidgas genom nyodling. Som jag nyss antydde, finns det också i de flesta fall möjligheter till utvidgning på egendomen i fråga, även om den hittills uppodlade jordarealen är liten.

En andra omständighet, varigenom uppmärksamheten har fästs på det föreliggande spørsmålet, är det betänkande, som i dagarna avlämnats av den nämnd, som inom jordbruksnämnden har haft att utreda Norrlandsfrågorna. Jag har endast tagit del av det i pressen tillgängliga referatet av nämndens arbete och nämndens yttrande. Även denna nämnd har kommit in på denna fråga. Den säger i sitt yttrande bl. a.: »Vidare böra lämpliga åtgärder vidtagas för att främja nyodling samt i anslutning härtill underlätta komplettering av ofullständiga jordbruk.» På denna punkt gör emellertid inte nämnden några direkta förslag för närvarande. Den anser väl, att hela nyodlingsproblemet bör upptagas till ytterligare utredning. I fråga om den del av detta problem, som vi här syssla med, nämligen komplettering av de ofullständiga jordbruken, ha vi ju dock redan ett ganska gott instrument för denna verksamhet i den anslagsform, vi här diskutera. Det gäller emellertid i främsta rummet att det finns pengar, så att inte verksamheten hämmas, därför att jordbrukarna år efter år få vänta på de nödiga medlen. Det kan nog även vara en fråga om i någon mån ändrade villkor för själva bidragsgivningen. Jag erinrar om att vi i vår motion haft vissa yrkanden i denna riktning. Jag hoppas, att denna sak kommer att så småningom beaktas bättre än vad hittills varit fallet.

De åtgärder, som företagas till främjande av nyodlingsverksamheten, såsom sker speciellt genom t. ex. dessa bidrag, äro icke avsedda endast för dagen utan ämnade att på längre sikt förbättra jordbrukets ställning.

Jag vill i detta sammanhang peka på en anledning — om än icke den viktigaste — till att det är svårt att i detta land föra en jordbrukspolitik, som verkar någorlunda rättvist i de olika landsdelarna. Svårigheten beror bl. a. på att vi uppe i Norrland uteslutande ha småbruk, som icke äro självförsörjande i viktiga avseenden. I den mån vi kunna nå fram till denna självförsörjning, skulle problemet beträffande vår allmänna jordbrukspolitik förenklas, och det skulle vara möjligt att uppnå något rättvisare förhållanden för Norrlands vidkommande.

I detta sammanhang, herr talman, kan jag icke underlåta att ännu en gång återgå till jordbruksnämndens betänkande. Jag vill endast konstatera, att det är ett mycket intressant aktstycke. Där fastslås sådant, som vi från Norrlandshåll är efter år påpekat. I stort sett erkänns där de krav, som vi ha framfört. Vi förmoda, att vi ha att motse förslag till riksdagen i anledning av detta betänkande. Vi äro glada däröver och hoppas endast, att de måtte leda till gott resultat. Men de speciella önskemål, som det nu här är fråga

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)
om, nämligen kompletteringen av de ofullständiga jordbruken, synas inte, så långt man kan döma av tidningsreferaten, ha föranlett särskilt förslag av utredningsnämnden. Det är därför jag anser, att det ifrågakvarande behovet bör tillgodoses redan nu.

Jag vill sluta med att säga, att av de reservationer, som vi ha diskuterat i dag, är den som avgivits av herr Hilding på denna punkt den mest befogade och den som är mest värd att vinna beaktande. Jag vill tillägga, att även om vi inte nu skulle få våra önskemål tillgodosedda i den utsträckning vi önska, är jag övertygad om, att detta anslags betydelse och syftemål, särskilt för Norrlands del, men också för många andra områden i vårt land, skall vinna allt större beaktande och anslaget ökas därefter. Jag vill också gärna tro att de särskilda Norrlandsfrågorna komma att uppmärksammas och kraven från denna landsända att tillgodoses bättre än hittills. Jag tycker det finns tecken i tiden, som peka i denna riktning.

Den reservation, som avgivits av herr Hilding, upptager ju inte fullt obeskuret det anslag, som vi ha påyrkat i vår motion. Men det är ju så, att man måste kompromissa för att nå det mesta möjliga. Jag vill därför yrka bifall till den vid denna punkt av herr Hilding fogade reservationen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Den föregående ärade talaren tyckte, att man skulle ha kunnat bifalla hans motion på grund av det goda statsfinansiella läget. Jag antager, att detta just varit en av orsakerna till att herr statsrådet på denna enda punkt i huvudtiteln har företagit en så stor ökning som 450,000 kronor. Det måste väl bero på att han haft möjligheter därtill. Nu anse motionärerna att detta är för litet. Helst skulle de vilja ha 3 miljoner kronor, men kunna nöja sig med $2\frac{1}{2}$ miljoner.

Man kan ju mycket väl förstå, att man får in ansökningar om dessa bidrag; det har ju också visat sig, att man har fått in sådana i stor utsträckning. Men åtminstone i min hemtrakt ha hushållningssällskapen verkställt en avsevärd gallring. Det gäller personer, som man inte har ansett vara i den ekonomiska ställning, att de varit berättigade till detta bidrag. Andra ha fått bidraget nedsatt.

Man har vidare påpekat att det inte har funnits tillräckligt med pengar tillgängliga. Meningen med dessa bidrag är ju, att de skola vara en oppmuntran för innehavare av jordbruk, som kunna föröka den odlade arealen. I min hemtrakt kunna de det inte; där har varenda småbrukare lån förut. Innan det gavs några bidrag till denna verksamhet, hade de redan odlat upp sin mark. Det gick en odlingsväg över dessa trakter för 40 år tillbaka, och all mark, som kan vara värd att uppodla, har tagits i bruk. I skogstrakterna råda ju andra förhållanden. Småbruken i våra trakter äro mest egnahem, och de ha i de flesta fall icke blivit tilldelade annat än ren åkerjord på grund av de förhållanden, som rådde, då de kommo till stånd.

För min del har jag ingenting emot detta anslag och har aldrig varit emot det. Det utgör en sporre för dem, som ha möjligheter därtill, att genom eget arbete och utan alltför stora kostnader utöka sin odlade areal. Men jag tycker, att när man på ett enda år har vågat sig på en så kraftig ökning som 450,000 kronor, borde riksdagen kunna sig tillfredsställd.

Detta anslag hade ju tidigare delvis karaktär av arbetslöshetsanslag. Det var ju för att bereda dem, som innehade dessa mindre jordbruk, möjligheter att draga sig fram genom krisen, som man förut höjde anslaget till $1\frac{1}{2}$ miljon.

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)

Det är väl nu bättre med arbetsförhållandena även uppe i Norrland. Jag har t. o. m. i en Sörmlandstidning sett, att man annonserat efter skogsarbetare till Norrland.

Herr talman! Jag skall icke längre uppehålla debatten. Jag upprepar till slut, vad jag nyss sade, att om herr statsrådet på denna punkt har vågat sig på en höjning med 450,000 kronor, beror det på förbättringen i det statsfinansiella läget. Den har även möjliggjorts genom att ett annat anslag i huvudtiteln icke har behövt utgå, enär medel finnas för detta ändamål. Herr statsrådet har då i stället ökat detta anslag, en åtgärd, som jag såväl som övriga ledamöter i utskottet med undantag av reservanten varit ense om och gillat. Vi anse oss emellertid icke kunna gå med på någon ytterligare ökning av anslaget utöver vad som här är föreslaget. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Herou: Jag har tidigare haft tillfälle att utveckla mina synpunkter på det föreliggande ärendet. Jag kan därför fatta mig kort. Det finns väl knappast någon fråga, om vilken man från alla partier i riksdagen är så enig. Man är medveten om, hur välgörande och betydelsefullt detta anslag är för den grupp av småbrukare, som kunna komma i åtnjutande av detsamma. Jag tvekar inte att säga, att därest det i kväll kunde bli en saklig prövning av detta ärende, skulle det finnas majoritet i riksdagen för ett väsentligt högre anslag än det av departementschefen föreslagna, ja, för det belopp som av hushållningssällskapens ombudsmöte föreslagits i skrivelse till regeringen eller 3 miljoner kronor. Om man icke kan vinna majoritet för ett väsentligt höjt anslag, exempelvis för de 2½ miljoner, som påyrkats i reservationen, gör jag gällande, att detta beror på att det här icke förekommer någon saklig prövning av detta ärende. Jag återkommer till detta, när jag med några ord skall beröra utskottets motivering för sitt ståndpunktstagande.

Man har ju ansett det lämpligt att i år överlämna en mängd buketter till jordbruksministern. Det är ju också mycket vackert av honom — om det nu är hans förtjänst — att han kunnat förmå regeringen att i år föreslå så mycket större anslag än i fjol. Jag ger mitt erkännande åt detta. Det finns ju de, som ha beklagat sig över att det blev ett bondeförbundsinslag i regeringen — något som jag inte nu vill uttala något omdöme om — men vi se ju, att bondeförbundsinslaget inte alltid är av ondo, eller kanske hövligare uttryckt: ingenting ont, som inte har någonting gott med sig. En ärad ledamot av jordbruksutskottet, en bondeförbundare, som nu tillhör de prutsamma och sparsamma regeringstrognas, yttrade i fjol, att det nu föreliggande anslagskravet är ett av de mest populära bland jordbrukarna. Malmöhus läns småbrukarförbund har skickat en skrivelse till samtliga riksdagspartier och berört en hel del frågor, som ligger förbundet nära om hjärtat, och det framhålles däri bl. a., att många tusental av landets småbrukare med otålighet vänta på att tillfälle skall beredas dem att få sin jord utökad, så att deras jordbruk kunna lämna dem deras bärgning. Som bekant är denna fråga i ett annat sammanhang föremål för riksdagens uppmärksamhet och har varit under utredning. Såsom vi gjort gällande i vår motion, torde det kunna förutsägas, att när man går att pröva vad man kan göra för att stärka de ofullständiga jordbruken här i landet, skall det visa sig, att det inte överallt är möjligt att få tilläggsjord utan att man nog i stor utsträckning får begagna sig av metoden att inom småbrukets egen areal få en utveckling till stånd, som gör jordbruket mera bärkraftigt. Jag kan inte komma ifrån, när jag sakligt vill bedöma frågan, att jag tycker, att den svenska riksdagen borde kunna tillmötesgå denna otålighet bland småbrukarna och stärka deras ställning, vilket vi alla äro övertygade om är nöd-

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)

vändigt, genom att stimulera verksamheten på detta område. Om man ville gå in för vissa ändrade bestämmelser, som vi föreslagit i vår motion, såsom t. ex. $\frac{2}{3}$ i bidragsprocent i stället för 50 %, om man ville höja anslagsbeloppen för nyodling från 250 till åtminstone 300 kronor per hektar och för betesförbättring från 125 till 175 kronor per hektar, skulle utan tvivel verksamheten kunna stimuleras i önskvärd omfattning.

Det är en ganska egendomlig situation vi för närvarande befinna oss i. Det föreligger i riksdagen en allmän uppfattning om hur nyttiga, välbehövliga och nödvändiga dessa anslag äro, och vi tvista egentligen bara om anslagens storlek och deras fördelning — framför allt om deras fördelning på olika slag av grundförbättringar. Vad tvisterna om anslagens storlek beträffar, är det lyckligtvis på det sättet, att det belopp, som regeringen föreslagit, 1,950,000 kronor, tycks vara ett minimibelopp, som kan anses säkerställt, och att maximibeloppet, 3.5 miljoner kronor, är det anslagskrav, som ställts av oss i den socialistiska gruppen. Hushållningssällskapens ombud ha, som jag nämnde, begärt 3 miljoner kronor, men om man skulle gå in för den förändring av anslagsbestämmelserna, som vi föreslagit, behövs det ett något högre belopp än 3 miljoner. Så ha vi ett kompromissförslag här i den reservation som föreligger med yrkande om 2.5 miljoner kronor.

Hur resonerar nu utskottet, när det i år skall motivera sitt nya ståndpunktstagande? I fjol hade jordbruksutskottet att skriva en motivering, som passade till ett nedprutat anslag på 1.5 miljoner. Man skrev då någonting om att arbetslösheten inte vore så stor, att anslaget vore lika nödvändigt. Vi framhöllo då med skärpa, att den saken inte var det väsentliga. Det fanns andra omständigheter, som motiverade ökat anslag och nödvändigheten att utöka ofullständiga jordbruk. Det är bara glädjande att finna, att regeringen och jordbruksutskottet nu i alla fall kommit en bit på väg ifrån den prutsamhetens politik, som rådde i fjol, och att man tillägnat sig den uppfattningen, att det inte bara här gäller ett bidrag till arbetslöshetens bekämpande utan en utveckling av de ofullständiga jordbruken. Men jag förstår, att jordbruksutskottet måste ha haft svårt att i år hitta på en motivering, som passar för ett anslag, som är 450,000 kronor större än det högsta man i fjol ville gå med på, och trots stor formuleringsskicklighet har utskottet tydligen haft bekymmer på den punkten. Utskottet erinrar om sitt tidigare ståndpunktstagande och om vilket medel anslaget var för bekämpande av arbetslösheten, men sedan framhåller utskottet, att när det i alla fall är på det sättet, att efterfrågan å bidrag så oerhört överstiger bidragstilldelningen, utskottet inte vill motsätta sig att för ändamålet anvisa det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet av 1,950,000 kronor. Jag måste säga, att riksdagsutskott, som fatta som sin uppgift att i alla skiften skriva passande motiveringar till regeringens förslag och som aldrig kunna avvika från ett regeringsförslag, äro synnerligen sterila, och jag måste efterlysa, på vilken punkt jordbruksutskottet genom saklig prövning funnit, att det icke är skäl att avvika från regeringens förslag. Vi ha väl ändå inte utskott i riksdagen, som bara skola instämma i allt vad regeringen föreslår? Det är väl riksdagens uppgift att kontrollera regeringen och även ha en egen mening? Jag förstår svårigheterna. Jordbruksutskottet har krystat sig fram till en motivering, som nu kan vara passabel för dess förändrade ståndpunkt.

Man får i alla fall inkassera med glädje, att utskottet kunnat gå in för ett höjt anslag. Det rör sig i rätt riktning, och jag vill säga riksdagens ärade ledamöter, att när vi kunna och anse lämpligt att offra 14.5 miljoner kronor för jordbruksnybildning och egnahemsrörelsen, är det inte bortkastade pengar att ge 4 eller 5 miljoner kronor, om det behövs, för att med anslag som det nu

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)
ifrågavarande stärka de ofullständiga jordbruk, som ha stora svårigheter att kämpa med och som — det erkännes från olika håll — inte kunna bli delaktiga av de fördelar riksdagens omskrutna jordbrukspolitik gett det svenska jordbruket.

Sådant läget nu är, herr talman, vidhåller jag till alla delar det förslag vi framställt i våra motioner nr 21 och 22, men för att undvika onödiga voteringar skall jag på en gång ansluta mig till den vid utskottets utlåtande på denna punkt fogade reservationen och alltså yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Hilding.

Herr Lindmark: Herr talman! Jag kan i alla stycken instämma i det uttalande, som gjorts av herr Sandberg. Det är de synpunkter, som en norrlänning kan och bör lägga på detta problem.

Nu tycker jag emellertid för min del, att det är ganska bra marscherat, när man ökar ett förutvarande anslag med 450,000 kronor och kommer upp till 1,950,000 kronor, ehuru jag anser, att det belopp, som reservanten herr Hilding föreslår, 2,500,000 kronor, mycket väl är motiverat.

Jag skulle vilja med mitt korta anförande här ha uttalat en önskan, att vid nästa års upprättande av statsverkspropositionen statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ville upptaga för ändamålet 2,500,000 kronor. För närvarande lär det vara omöjligt att på en gång höja budgetens slutsumma med så stort belopp som 550,000 kronor, men om det inarbetas i staten, när statsrådet nästa gång upprättar sin budget för jordbrukshuvudtiteln, är en sådan anslagshöjning möjlig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan samtidigt som jag gör denna vädjan till statsrådet.

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr talman! Jag förmodar, att när statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet på sin tid övervägde de äskanden han skulle göra på olika punkter av huvudtiteln och när han därvid hade bestämt sig för att föreslå riksdagen att öka det anslag, varom vi nu tala, från 1,500,000 kronor till 1,950,000 kronor, hade han grundad anledning att säga sig, att vad han föreslog skulle komma att mötas av både tacksamhet och förståelse från jordbruksrepresentanternas sida i riksdagen. Jag har ju redan tidigare givit uttryck åt den tacksamhet jag i detta fall känner. Jag lade också märke till att herr Sandberg en passant förklarade sig villig att giva statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet en liten blomma för den enligt hans mening i varje fall mycket betydande ökning, som föreslagits på denna post. Men om man bortser från detta, tycker jag ändock, att det går som en röd tråd igenom anförandena här i dag, att man inte är på långt när nöjd. Jag kan inte hjälpa det, jag måste härifrån uttala den uppfattningen, att i mångt och mycket sammanhänger detta med, att man från vissa partiets och meningsriktningars sida här i kammaren fått för sig, att nu skall till varje pris bondeförbundet, representerat av jordbruksministern, överbjudas. Jag kan inte tolka det annorlunda för min del.

Vill man se sakligt på den nu föreliggande frågan, måste man dock säga sig, att det är en mycket väsentlig ökning av det nu föreliggande anslaget, som föreslås, en ökning, som i runt tal uppgår till inemot 25 %. Samma var för övrigt förhållandet, när det gällde anslaget till premielån åt egnahemslåntagare. Där hade också föreslagits en ökning, som närmade sig 25 %. Jag tycker, att man skulle kunna med erkännande av det verkliga krafttag, som tagits från departementschefens sida, i varje fall för året nöja sig med vad som föreslagits under förhoppning — en förhoppning, som även jag för min

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)

del vill uttala — att det skall visa sig möjligt att ett kommande år fortsätta på den vällovliga väg statsrådet i år slagit in på genom att påyrka de anslagshöjningar han faktiskt föreslagit.

Jag skulle kunna nöja mig med det nu sagda, men skall tillåta mig att säga ett enda ord med anledning av att herr Herou var inne på en kritik av jordbruksutskottets motivering. Han talade om att jordbruksutskottet finner det vara sin uppgift att söka få fram formuleringar, som passa i varje läge och för varje tillfälle, och han tycktes också vilja antyda, att utskottet nu skulle ha varit i alldeles särskild själanöd, när det gällt att finna en formulering, som skulle göra det möjligt för utskottet att kryssa sig fram till ett bifall till vad statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i detta fall föreslagit. Jag vill säga herr Herou, att man inte i utskottet haft någon känsla av att det fallit sig besvärligt att följa statsrådet i fråga om det ökade anslagskrav han ställt på denna punkt. Men herr Herou kanske känner till från våra debatter i kammaren tidigare, när det gällt just frågor som denna, att det även i jordbruksutskottet finns ledamöter, som inte äro fullt så besjälade av intresse, som herr Herou och jag och en del andra i kammaren en lång följd av år varit, för att man skall få det mesta möjliga. Därför kan det inte hjälpas, att det någon gång blir på det sättet, att t. o. m. en motivering från jordbruksutskottet kan få något av kompromissens prägel över sig. Jag förmodar, att jag inte begår någon oförrätt mot någon, om jag säger, att utskottets motivering i denna fråga, som förberedelsevis handlagts av jordbruksutskottets första avdelning, vilken också skrivit den motivering, som utskottet sedermera godtog, möjligen är följden av en kompromiss. Jag kan mycket väl antaga, att exempelvis herr Carlström, som i fjol arbetade emot det högre anslaget till stenröjning, velat ha denna krystade motivering, och så har utskottets första avdelning gått med på den. Jag kan tänka mig, att det gått till på det viset — jag vet det inte, ty jag sitter inte själv i första avdelningen.

Ja, jag har inte något ytterligare att tillägga. Jag upprepar vad jag sade tidigare, man har anledning att känna tacksamhet för att statsrådet på detta sätt velat höja anslaget i år i jämförelse med föregående år. Och jag uttalar den förhoppningen, att det skall visa sig möjligt att fortsätta på den inslagna vägen. Sker det, ha vi all anledning att vara tillfredsställda på alla håll.

Herr talman, jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandberg: Herr talman! Då herr Gustafson i Vimmerby här uppträder med viss indignation och gör gällande, att vårt yrkande skulle innebära en politisk attack, måste jag säga, att detta hans uppträdande är opåkallat. Jag vill för min del — samt också för mina medmotionärers del — försäkra, att det inte alls är någon politisk färg över vårt ställningstagande i denna fråga. Ett belägg härför anser jag vara, att den motion, som jag gjort mig till talesman för, är underskriven av ledamöter av denna kammare tillhörande så gott som alla politiska partier och även det parti herr Gustafson i Vimmerby tillhör. Att vi i alla fall, trots den höjning av anslaget som departementschefen föreslagit, gjort vårt yrkande, beror på de alldeles särskilda omständigheter av olika slag, vilka jag tidigare sökt något utförligare relatera och vilka jag inte nu skall gå in på.

Jag vill bara med dessa ord tillbakavisa tanken på att det skulle vara någon önskan från min eller från vårt partis sida att till varje pris komma den nu sittande departementschefen till livs. Ingalunda.

Vidare vill jag med anledning av ett tidigare hållet anförande tillägga, att jag nog tror, att det skulle ha gått att budgetmässigt sett klara upp denna an-

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)
slagsökning, som vi påyrkat. Värre konststycken än så har nog riksdagen utfört.

Herr Carlström: Herr talman! Jag skulle vilja råda min gode vän herr Gustafson i Vimmerby att inte krypa bakom ryggen på mig, när det är fråga om motiveringar, som han inte tycker om. Det tycker jag är litet besvärligt. Jag förstår ju, att när man lägger an på att skapa en liten blomstergård åt departementschefen i riksdagen, behöver man alla möjliga motiveringar för att få den så grann som möjligt, men jag *har inte suttit på detta ärende*, och därför har jag inte haft anledning att ge mig in på motiveringen.

Det är klart, att vi kunna ha olika uppfattningar i dessa frågor, oavsett vilket parti vi tillhöra. Detta är ett speciellt Norrlandsintresse, och vi veta, att norrlänningarna ha vissa svårigheter just när det gäller att åstadkomma så mycket produkter som möjligt på sina små jordbruk.

Herr Gustafson i Vimmerby behöver inte taga sig herr Herous kritik över motiveringen så nära. Den tycker jag vi skola taga med stort lugn. I varje fall skola vi svara var och en för sig.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Herr Herou yttrade, att det var en krystad motivering utskottet kommit med, då utskottet skrivit, att man skulle gå utöver vad utskottet i fjol tillstyrkte. Jag påtager mig ansvaret för vad som står i motiveringen. Det är huvudsakligen jag, som sagt vad som borde stå där, och hela avdelningen med undantag av herr Hilding var ense med mig om att detta var riktigt. Vi hade fått uppgift om det stora antalet ansökningar som kommit in — uppgiften är intagen i utskottets utlåtande — och vi framhålla i motiveringen, att efterfrågan å bidragen varit avsevärt mycket större än den medgivna högsta bidragstilldelningen. »På grund härav», heter det i utlåtandet, »vill utskottet icke motsätta sig, att till ändamålen anvisas det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet.»

Jag yttrade i debatten i fjol — eller det var kanske året förut, det vet jag inte bestämt — att jag började bli gammalmodig. Det är en sanning utan modifiering. Det har gått så långt nu, att allt skall understödjas. Skall man bryta upp en sten, resonerar man som så, att det måste ske med statsbidrag. Annars får den ligga. Skall man odla jord, vill man också ha bidrag. Och man vill ha bidragen så stora, att man får betalt för sitt arbete. Jag har varit med innan denna iver att få statsbidrag kom till. Förr resonerade man aldrig om huruvida man skulle få statsbidrag eller ej. Man fick i alla fall litet valuta, när man sålde sin fastighet. Hade man odlat 3 eller 4 tunnland, blev det en större köpeskillning, och behöll man jorden och brukade den själv, hade man väl litet nytta av den. Jag medger dock, att för att på dessa små, ofullständiga jordbruk få en större areal finns det ett skäl för staten att ingripa och stimulera denna odling och ge ett litet stöd åt dem, som ha företagsamhetsanda, men att det skall vara full ersättning tycker jag är för mycket begärt.

Sedan är det nog något, där det brister, och det är kontrollen över det utförda arbetet. När jag tillhörde statsrevisionen såg jag ett fall i Norrland, där skogsvårdsstyrelsen klagade över att hushållningssällskapet lämnat hjälp till betesförbättring, som använts till att hugga ned ungskog. Marken användes som bete ett par år, och sedan lades den ut till skog igen.

Det är ju svårt att utöva någon kontroll, särskilt i dessa trakter med dess långa avstånd. Man upplyste att man fick nöja sig med uppgifter från någon känd man i orten, men han kanske bodde 2 eller 3 mil från den, som han rapporterade om. Därför blir kontrollen dålig; det är en sak, som man inte kan komma ifrån. För min del har jag aldrig gått emot detta anslag. Det bör-

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)

jade med en mycket ringa summa. Då var det bara fråga om nyodling och betesförbättring. Sedan tillkom stenröjning och jordkörning, och nu har man kommit upp till detta belopp. Men, som sagt, någon krystad motivering har jag aldrig behövt tillgripa, ty när jag såg dessa tabeller förstod jag, att det fanns ett skäl för statsrådet att höja beloppet för att i större utsträckning än förut kunna tillmötesgå de krav, som ställdes på dessa bidrag.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Nyblom: Herr talman! Då jag har en stark misstanke, att denna anslagsfråga liksom övriga punkter, där reservationer förekomma på denna huvudtitel, kommer att utnyttjas i den politiska agitationen för att komma åt det parti, som jag tillhör, skulle jag här vilja — särskilt med tanke på herr Sandberg — komplettera den politiska historieskrivning, som vi ha att göra till riksdagens protokoll i dag genom en liten erinran om, hur detta ärende behandlades förlidit år. Då förelåg från Kungl. Maj:t ett äskande om anslag på 1½ miljon kronor. Från bondeförbundets sida begärde man en höjning med ½ miljon och från herr Sandbergs sida med 100,000 kronor. I utskottet fanns ingen möjlighet att komma fram till någon som helst förhöjning, utan bondeförbundarna blevo till sist ensamma om att slå vakt omkring herr Sandbergs 100,000-kronorsmotion. Även herr Osberg, som på en annan punkt i dag var så angelägen om att komma med ytterligare anslagsäskande, var då på avslagslinjen.

Jag tycker man bör hålla detta i minnet, när man behandlar just denna punkt, och det bör också antecknas till riksdagens protokoll, så att de valmän i bygderna, som skola läsa om behandlingen av denna fråga, också få klart för sig, hur utvecklingen gestaltat sig från förra året till i år.

Herr Jonsson i Skedsbygd: Herr talman! Denna fråga har i år kommit i ett betydligt gynnsammare läge än den hade i fjol. När jag då såsom motionär påyrkade en höjning av anslaget, möttes det förslaget här i kammaren av kompakt motstånd, och en av de personer, som deltog i detta motstånd, var herr Carlström. Det är glädjande att konstatera, att han i dag varit villig att överrätta blommor till departementschefen för att han tagit upp detta förhöjda anslag.

Jag anser i år liksom i fjol, att anslag till förbättrande av ofullständiga jordbruk är ett av de mest effektiva medlen, när det gäller att trygga småbrukarna inte bara i Småland och Norrland utan i stora delar av vårt land.

Nu har frågan kommit i betydligt bättre läge. Herr statsrådet har höjt speciellt den del av anslaget, som jag mest fäst mig vid och som jag anser vara för våra orter ganska betydelsefull, nämligen anslaget till stenröjning. Jag skulle kanske därför också till honom överrätta några blommor, men jag skall i stället göra det till herr Carlström med hjärtligt tack för att han ändrat ställning från i fjol. Herr Carlström sade då, att det måste finnas andra vägar, på vilka man kunde hjälpa jordbruket i detta avseende. Han har genom att i år gå med på detta anslag medgivit, att han icke funnit några andra vägar.

Herr Herou: Herr talman! Jag vill bara säga, att jag med stort intresse lyssnat till herr Gustafsons i Vimmerby och utskottets ärade ordförandes förklaring till den av mig påtalade motiveringen för utskottets ståndpunktstagande. Men jag måste säga, att när jag hört dessa förklaringar, jag ingenting har att ta tillbaka på vad jag sagt. Man kan inte här bortförklara det egendomliga faktum, att man i fjol under precis samma förhållanden motiverat 1½

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)
miljon kronor såsom det riktiga, som vi måste godkänna, och i år ger motive-
ring för 1,950,000 kronor.

Det kan ju hända, att herrarna själva tycka att ni gjort det bra, när ni säga de dyrbara orden: »På grund härav vill utskottet icke motsätta sig, att till ändamålen anvisas det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet 1,950,000 kronor.» Utskottets ordförande, som jag har stor personlig aktning för, ställer nu själv sitt breda bröst till förfogande och säger: jag står för vad som skrivits i fjol och i år, jag tar inte tillbaka något. Det skulle göra mig ont, om mina starka ord skulle drabba honom, när han själv ställer sig där, men förhållandena ändras ju inte av, vem som är ansvarig eller inte; det måste för oss, som inte äro gammalmodiga, framstå såsom en egendomlighet, att man i precis samma läge i fjol och i år kan motivera fullkomligt olika ståndpunkter, och ingenting i herrarnas motivering övertygar mig om att det är riktigt att ett riksdagens utskott så sterilt håller fast vid vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr Sandberg: Herr talman! Till herr Nyblom vill jag säga: Det är inte jag som gjort politik i denna fråga. Vem det var, som förde denna debatt in på det politiska spåret? Det var åtminstone inte undertecknad och inte heller någon från det parti, som jag representerar.

Jag ber att få hänvisa till vad jag sagt i mitt förra yttrande om den politiska sidan av saken, varav framgår, att jag inte alls haft något politiskt syfte och att det överhuvud taget inte legat någon politisk aktion bakom. Varken undertecknad, och jag tror inte heller det parti, som jag representerar, tänker utnyttja denna sak politiskt. Kan bara herr Nyblom för sin del säga detsamma, är det bra.

Herr Carlström: Herr talman! Angående vad herr Nyblom och herr Jonsson i Skedsbygd sagt i den här saken vill jag bara säga, att jag icke är bunden av regeringens ställningstagande. I annat fall är jag rädd för att herr Nyblom skulle skriva flera artiklar om, hur vi uppföra oss i riksdagen. Även jag är lojal mot regeringen. Jag har bara här på ett par punkter begärt att få litet mera än regeringen föreslagit, och herr Jonsson i Skedsbygd får förlåta att jag inte har anledning att på dessa punkter ge vika.

Jag tycker, att vittnesmålen börja bli litet löjliga här. Det vill synas, som om det gått en smula politik i det hela, och det kan inte förnekas att det gör det. Men jag måste säga, att det är herrarna, som på sin sida äro angelägna att ge det den färgen. Det må vara herrarnas ensak. Jag har för min del aldrig här i riksdagen kört med sådana saker. Jag tycker det tjänar ingenting till.

Beträffande detta Norrlandsintresse så har jag inte försvurit mig till detsamma, herr Jonsson i Skedsbygd, men jag förstår, att man där kan ha den meningen att det är nödvändigt att få ännu mera än »Kungen i sin nåd givit». Jag har inte på denna punkten i varje fall velat gå in för att begära ett *mindre* anslag, vilket herr Jonsson tydligen önskat att jag skulle göra för att han skulle få litet mera att tala om.

Herr Osberg: Herr talman! Då mitt namn nämnts i sammanhang med denna fråga vill jag påpeka, att det inte funnits någon anledning härtill.

Om man äskar ett anslag för visst ändamål, kunna sådana upplysningar komma att lämnas i vederbörande utskott, att man får avstå från att fullfölja önskemålet. Men likaväl reservera sig vissa personer, för att utnyttjas i valstriden, och detta utnyttjar även herr Nyblom. Det är en sak att i tidningarna sprida sådana upplysningar och en annan sak att sitta i ett ansvarigt utskott.

Jag tycker, att herrarna resonera snart som skolungdom. Det var en talare

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)

uppe här för en stund sedan, och han tackade statsrådet 15 gånger i sitt anförande, påstår en som tecknade upp varje gång han gjorde det. Men det är väl inte statsrådet, som släpper till pengarna. Statsrådet lägger fram förslag, och anslaget skall utgå av allmänna medel. Jag har ingen anledning att klandra jordbruksministern, men det skall vara någon hejd på tacksägelse. Är det inte många gånger så, att man har en uppfattning ett år om en sak i en viss situation, men ett annat år finner sig böra ändra på den, och hur skulle det vara, om man alltid skulle följa samma hjulspår! Herrarna förstå det orimliga däri. Man har rätt att vid olika tillfällen göra vissa framställningar, och de skola väl prövas såsom de böra prövas, och den ene inte behöva bemötas med beskyllningar av den andre.

När man talar om det mindre jordbruket äro alla ense om att det kommit i sämre ställning än det större, när det gäller regleringarna, och det är därför man har lagt fram vissa förslag för att hjälpa upp detta förhållande. Herr Herou nämnde en sak, och där har han rätt, nämligen att man kan inte alltid åstadkomma en utökning på vidden, utan man får göra såsom Rösio gjorde, gå på djupet och förbättra egendomarna så att man får tre strån att växa där det nu växer ett. Det är detta, som man strävar efter att förhjälpas småbrukarna till.

På frågan om anslag till gödselvård har man lagt arbetslöshetssynpunkter. När kraftfodret är för dyrt, kan man förbättra de små områden man har genom förbättrad gödselvård, så att man slipper köpa så mycket artificiellt gödsel och kraftfoder och på det sättet förbättra sin ekonomi. Vi böra ta det litet lugnare och inte beskylla varandra för att den gången gjorde vi så och den gången så. Låt oss se och handla sakligt. Det är det riktiga.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Herr Carlström har inte ens försökt försvara den ändrade politiska inställning, han intagit sedan i fjol. Det var detta jag vände mig emot. Herr Carlström röstade då emot anslag just till det ändamål, som han i år talar för, nämligen större anslag till stenröjning. Det var det jag påtalade, och det var också därför, som jag var villig att överrätta buketten till honom.

Men jag får säga, att när jag öppet sagt här i kammaren, att jag anser att detta anslag är ett av de bäst motiverade, när det gäller att höja vårt mindre jordbruk och hjälpa dessa människor till bättre förhållanden, ligger däri också att jag är tacksam för varje hjälp jag i kammaren kan få till att genomdriva större anslag just på denna punkt, även den hjälp jag kan få av herr Carlström. Om herr Carlström i detta spårar någon politik, kan jag inte hjälpa det. Det är min ställning.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag skall inte alls lägga mig i den tvist, som uppstått om detta anslag, men jag får säga att när det gäller att göra upp en budget, får naturligtvis den, som gör upp budgeten, väga den anslaget emot det andra, och man måste räkna så att det hela går ihop. Det är alldeles riktigt, som jag tror herr Carlström, eller kanske det var någon annan, sade, att det finns andra anslag, som äro ganska stora och som kanske kunde prutas på, men, mina herrar, det är många av dessa anslag, som äro beroende av riksdagens tidigare beslut, och för att effektuera de anslagsökningar, som blivit följden av riksdagens fattade beslut, har inte departementschefen annat att göra än räkna upp anslagen för att fullfölja riksdagens beslut.

Då jag avvägt dessa olika anslag förstod jag fullt väl vad Norrland behöver i här förevarande avseenden för att utöka sina ofullständiga jordbruk. Men

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)

det finns ofullständiga jordbruk mer än i Norrland. Det finns tyvärr i hela vårt land allt för mycket ofullständiga jordbruk. Jag har blivit insatt i detta rätt mycket på denna korta tid. Jag har till och med fått det intrycket att när staten fränsäljer sina egendomar är ofta inte allenast den odlade jorden för liten utan många gånger även skogstilldelningen till dessa jordbruk för liten. De få inte tillräckligt med stödskog för att bli bärkraftiga jordbruk.

Det kan vara olika meningar om detta. Man säger i vissa fall, att skogen sköts bättre, om den ligger samlad i enheter, kanske under bolagen, men då är det en uppgift att försöka lära de enskilda skogsägarna att sköta sin skog. Vi få väl ändå utgå ifrån att människorna skola ha möjlighet att existera på det näringsfång, som de bedriva, och då arbetsmöjligheter fräntagits dem i stor utsträckning är det enligt min mening en mission att försöka öka möjligheterna för dem att erhålla större jordområden och att lättare kunna sköta den jord de ha.

Det är ifrån dessa utgångspunkter och inte med vare sig den ena eller andra bivaikt, som jag menar att här skall man försöka få fram ett så högt belopp som möjligt inom den ram, som huvudtitelns budget omfattar, och i stället kanske pruta på något annat håll, och då prutar jag på gödselvårdsanslaget. Detta anslag till grundförbättringar är mera behjärtansvärt. Det är klart, att gödselvårdsanslaget har sin uppgift att fylla, men jag hörde för någon tid sedan en redogörelse om försöksringar, där det ifrågasattes mycket bestämt av många, om det överhuvud taget var värt att ta vara på gödseln och värt arbetet att köra ut den. Det ansågs, att om man hade lejd arbetskraft, så var det bättre att anskaffa gödsel på annat sätt. Även detta bör tagas med i räkningen, ty vi skola naturligtvis inte lägga ned pengar på onyttiga saker, som jordbruket inte tjänar på. Kostnaderna skola förräntas och betalas på ett eller annat sätt.

Jag har funnit, att detta är ett av de anslag, som kunna behöva förstärkas i ännu högre grad och som jag därför under detta år ansett mig kunna upp- taga till det väsentligt ökade belopp, som föreslagits.

Herr Carlström: Herr talman! Gentemot herr Jonsson i Skedsbygd vill jag säga, att han visserligen är en dålig tankeläsare, men om han läser ut i detta fall, att jag inte velat gå emot detta anslag, fastän det är högre i år än i fjol, så är det riktigt. Jag har inte velat gå emot regeringen på denna punkt. Jag har sagt, att jag finner mig i det.

Angående *ändrade ståndpunkter*, herr Jonsson, så skola vi talas vid litet längre fram denna riksdag, då den frågan kommer att bli aktuell.

Herr Hilding: Herr talman! Jag beklagar, att denna debatts senare del har fått så stor anstrykning av partipolitiska hänsyn. Jag ber herrarna betänka, att jag står här såsom ensam reservant, och när jag framställde mitt yrkande i jordbruksutskottet, var jag ensam om den saken. Jag var i lycklig okunnighet om att det fanns så mycket brännbara ämnen omkring detta ärendet. Jag förnekar bestämt, att jag för min del låtit mig ledas av några partipolitiska hänsyn, och jag vill ha sagt det med eftertryck under denna debatt.

Herr Jonsson i Skedsbygd: Herr talman! I anledning av herr Carlströms senaste inlägg har jag egentligen intet att tillägga. Jag vill inte påstå, att jag skulle vara någon tankeläsare. Herr Carlströms eget försök som sådan, ty han har ju själv givit sig in på det gebitet, är väl ändå dömt att misslyckas. Jag har påtalat herr Carlströms ändrade inställning sedan i fjol. Den har han inte kunnat komma ifrån. Jag förklarade, att jag var tacksam för att han intagit

Ang. bidrag till nyodling m. m. å ofullständiga jordbruk. (Forts.)

denna förändrade inställning, och jag skall gärna till herr Carlström överräcka en bukett blommor ytterligare, om han fortsätter att ha denna ändrade inställning till jordbruket.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Herou begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 135 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 136—165.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 166.

Lades till handlingarna.

Punkterna 167 och 168.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 169, angående skogsvård m. m.: statens skogsodlingsanslag.

*Ang. statens
skogso
dlings-
anslag.*

Under punkt 169 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att under titeln Skogsvård m. m.: Statens skogsodlingsanslag för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 81 av herr *Hagström m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av bestämmelserna rörande användningen av statens skogsodlingsanslag, att skogsvårdsstyrelse bereddes möjlighet att lämna bidrag till röjningsgallring jämväl i tätväxande, till s. k. stavaskog ej hänförlig ungskog, samt att detta anslag för budgetåret 1937/1938 måtte höjas till 600,000 kronor; ävensom

2) II: 370 av herr *Lövgren m. fl.*, vari hemstälts, dels att riksdagen måtte besluta den ändring i villkoren för erhållande av bidrag från statens skogsodlingsanslag att bidrag jämväl måtte kunna utgå till röjningsgallringar i de norrländska länen och Kopparbergs län i tätväxande ungskogsbestånd, vilka ej vore hänförliga till s. k. stavaskog, dels ock att riksdagen i anslutning här-

Ang. statens skogsodlingsanslag. (Forts.)

till måtte besluta att under titeln Skogsvård m. m.: Statens skogsodlingsanslag för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 81 och II: 370, under titeln *Skogsvård m. m.*: Statens skogsodlingsanslag för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

Vid denna punkt var fogad reservation utan angivet yrkande av herr *Hagström*.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Lövgren: Herr talman! Jag har begärt ordet vid denna punkt därför, att jag är övertygad om att knappast något annat anslag till skogsvården ger så stor effekt som den vilken skulle ernås genom ett bifall till det yrkande, som är framställt dels i motion nr 81 i första kammaren av herr *Hagström* och dels i motion nr 370 i andra kammaren av mig. På sidan 130 nederst och överst på sidan 131 har centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund motiverat saken. Mitt yrkande ansluter sig alltså till centralrådets yttrande.

Det är ju så, att vi mer eller mindre ha på känn, att det här kommer en intervall med en tämligen stor brist på skog i »matnyttiga» dimensioner. Våldiga arealer ha kalhuggits under de sista hundra åren, arealer, på vilka det nu växer ungskog men där ungskogen i många fall växer så tät, att det dröjer både 40 och 50 år, innan den kommer fram till dimensioner, som äro matnyttiga, om den skall överlämnas till att gallra sig själv. Därför är jag övertygad om att med relativt små anslag i varje särskilt fall kan man här stimulera till en utgallring av de alltför täta bestånden och därigenom mycket betydligt förkorta tiden till dess man kan få avverkningsbara dimensioner vid en påföljande gallring. Det är ju numera så, att man behöver inte komma upp till så stor grovlek hos stammarna, innan de äro nyttiga för cellulosa-industrien, men vi ha ännu inte kommit dithän, att man får någon användning i större utsträckning för stammar, som äro fingertjocka. Jag skall inte uppehålla tiden längre utan med hänvisning till det som är sagt av centralrådet yrka bifall till min motion. Den innebär en höjning av detta anslag med 200,000 kronor. Jag medger själv, att summan kan förefalla rätt kraftigt tilltagen. Om ni emellertid betänka, vilka våldiga arealer vi ha i de sex nordligaste länen av ungskogsbestånd, som behöva bli föremål för en rationellare vård än som nu sker, så tror jag ändå, att summan i förhållande till behovet är försvinnande liten. Därför vågar jag också, herr talman, begära votering på denna punkt, i förhoppning att kammaren skall följa mitt yrkande. Och jag tror inte heller, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet innerst inne kommer att ha så mycket emot att få ett tillägg på 200,000 kronor för detta ändamål. Jag yrkar alltså bifall till min motion.

Med herr *Lövgren* förenade sig herrar *Persson* i Undersvik, *Johansson* i Tvååselet, *Baekström* och *Jonsson* i Haverö.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! När detta anslag till skogsodlingens befrämjande kom till, avsågs huvudsakligen därmed, att man skulle få kalmarkerna i södra delarna av landet skogbeväxta. Jag var själv med i den kommitté, som utarbetade förslaget. På grund av att man på Norrlandshåll ansåg, att man inte hade någon nytta av detta skogsodlingsanslag, kom man med krav även beträffande stavaskogsbestånd o. s. v., och så ville man

Ang. statens skogsodlingsanslag. (Forts.)

även ha bidrag för skogsgallring. Det är klart, att det många gånger kan vara svårt att draga gränsen mellan tätvuxen ungskog och stavaskogsbestånd. Emellertid ha vi nu under krisåren haft anslag för skogsodlingens befrämjande, som då varit av stort gagn. Jag är övertygad, att den tid kommer, när särskilt i Norrbotten och Västerbotten lappmarkernas skogar äro avverkade. Då får man en stor arbetslöshet där uppe, och då kan det vara bra att sätta i gång med skogsodling. Men att nu under denna högkonjunktur sätta i gång därmed ha vi inte ansett vara nyttigt. Skogsvårdsstyrelsernas centralråd, som herr Lövgren bygger sin motion på, har gått in för detta. Dess ordförande har deltagit i utskottets behandling av ärendet och har förklarat, att det var ett helt annat läge då än nu på grund av de rekordpriser, som nu gälla, vilka äro helt andra än de som gällde, när man skrev yttrandet.

Tiden är något framskriden och jag skall inte vidare uppehålla den. Jag anser, att detta anslag, om det skall beviljas, skall hänföras till skogsvårdsbefrämjande åtgärder. Men att det skulle utgå av anslaget till skogsodlingar är inte riktigt. Det är här inte fråga om skogsodling, lika litet som om stavaavfall. Här är fråga om röjningsanslag och gallringsanslag, och detta kan komma under rubriken »Skogsvårdens befrämjande». De medlen böra finnas tillgängliga, när arbetslösheten där uppe gör sig gällande.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lövgren: Herr talman! Till det sista, som herr Johansson i Uppmälby sade, vill jag bara säga, att det är inte jag, som valt placeringen av motionen i utskottets utlåtande. När utskottet placerat motionen under denna punkt, måste jag helt naturligt taga upp debatten om densamma under denna punkt och ställa yrkandet under denna punkt. Och jag tror, att det låter sig mycket väl göra, eftersom anslag för ändamålet tidigare också förekommit under denna punkt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till motionen II: 370; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lövgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 169 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 370.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 170—174.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 175 och 176.

Lades till handlingarna.

Punkterna 177—179.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. lant-
måterikonto-
ren i länen:
avlönningar.*

Härpå föredrogs *punkten 180*, angående lantmåterikontoren i länen: avlöningar. Därvid yttrade:

Herr Bäckström: Herr talman! Vi äro tre olyckskamrater på Västerbottensbänken, som på denna punkt råkat göra oss skyldiga till avgivande av en motion. Vi ha hemställt, att anslaget till lantmåterikontoren måtte ökas med 4,800 kronor till 882,800 kronor för att möjliggöra anställandet av en biträdande överlantmätare i Västerbottens län. Denna motion framlades av oss på grund av upprepade framställningar från olika håll inom länet. Den snabba utvecklingen inom Västerbottens län med en hastigt uppblomstrande industri och med en hastigt ökad bebyggelse har haft till följd, att arbetsbalansen vid lantmåterikontoret i Umeå, särskilt när det gäller större jorddelningsärenden, är synnerligen ogynnsam. Härigenom uppkomma stora olägenheter för allmänheten. Utskottet har avstyrkt vår motion under hänvisning till att anslaget på denna post höjts med 112,000 kronor. Utskottet uttalar också den förhoppningen, att härigenom även Västerbottens län skall få sitt lantmåteriväsende bättre ordnat. Vi motionärer uttala en varm önskan, att denna utskottets förhoppning icke måtte komma på skam.

Då det innevarande år synes vara en hederssak för majoriteten inom jordbruksutskottet att inte rubba herr jordbruksministerns cirklar, skall jag, herr talman, inte göra något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 181.

Utskottets hemställan bifölls.

*Ang. distrikts-
lantmätare
och extra lant-
mätare m. fl.:
avlönningar.*

Vid nu skedd föredragning av *punkten 182*, angående distriktslantmätare och extra lantmätare m. fl.: avlöningar, anförde:

Herr Holmbäck: Herr talman! Under denna punkt behandlas en av mig väckt motion, i vilken upptagits ett förslag av lantmåteristyrelsen att höja antalet distriktslantmätarebefattningar med 16 i stället för med 10 som Kungl. Maj:t föreslår.

Inför utskottets avvisande hållning ämnar jag inte upptaga någon debatt om saken och inte heller yrka bifall till motionen, men det kanske må tillåtas mig att uttrycka den förhoppningen, att nästa år denna fråga skall kunna lösas i den riktning lantmåteristyrelsen önskar, en lösning som torde vara rationellare och bättre än den som av Kungl. Maj:t här föreslås och åstadkomma en blott ringa, om ens något ökad utgift. Till intäkt för detta, tager jag även, att statsrådet i sitt förslag förordat, att tillsvidare högst 10 nya distrikt inrättas.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 183—193.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 194—196.

Lades till handlingarna.

Punkterna 197—207.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 208.

Lades till handlingarna.

Punkterna 209—215.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 216 och 217.

Lades till handlingarna.

Punkten 218.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen uppkom nu och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 2.

Härefter föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om viss ändring i 1 § i lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning; och begärdes ordet därvid av

Ang. ändring i § 1 i lagen om arbetstidens begränsning.

Herr **Olsson** i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Vid ett par tillfällen har jag — och tidigare även min partikamrat herr Karlsson i Grängesberg — motionerat i samma spörsmål: begränsning av arbetstiden. Dessa motioner ha avslagits. Nu har utskottet inte gått med på motionen men väl föreslagit, att en utredning skall företagas beträffande begränsning av arbetstiden för hotell-, kafé- och restaurangpersonal.

Jag har intet annat yrkande än det utskottet framställt, men skulle dock vilja hemställa till dem, som komma att ha hand om utredningen och närmast till regeringen, att utredningen påskyndas så mycket som möjligt, så att denna verkligt viktiga och betydelsefulla fråga kommer att bli avgjord snabbt och icke blir liggande åratals framåt på grund av att den är föremål för utredning. Det är verkligen på tiden, att denna personal, som inte bara har en lång arbetstid utan därtill en arbetstid under vitt skilda tidpunkter under dygnet och många gånger långt in på natten, får en ordentlig, lagligt fastställd arbetstid.

Jag har intet yrkande, herr talman, utan önskar blott, att utredningen måtte komma att bli färdig så snart som möjligt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Härpå föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av vissa i flottledsfonden ingående fordringsbelopp;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av f. inspektoren Axel Königsons i Granvik, Aareavaara, skuld till kronan på grund av virkesköp;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss betalningsskyldighet på grund av statsbidrag till ett utdikningsföretag inom Gunnarsbyn i Råneå socken av Norrbottens län;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godtagande av ackord å fordran för vissa från kronoegendomen Hättebo nr 1 i Jönköpings län försålda lägenheter;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa svenska spannmålsföreningen u. p. a. i likvidation berörande frågor;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Råneå elektriska kvarnaktiebolag från skyldighet att erlagga vissa fiskeavgifter;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss del av lägenheten Flyksnäs under landsfiskalsbostället Kråkered i Sätilla socken av Älvsborgs län;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa telegrafverket tillhöriga byggnader och tomter;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av bestämmelserna för kapital- och ränteinbetalning å vissa ackordslån;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av tre kronan tillhöriga lägenheter å Vaxön;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av lägenheten Åsholmen i Storsjön i Jämtlands län från domänstyrelsens till flygvapnets förvaltning; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område å Grängesbergs gruvallmänning i Kopparbergs län.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Ang. ändrade bestämmelser för arbetarsmåbrukslån.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser för arbetarsmåbrukslån.

Jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 44 av herr *Sandén* och II: 69 av herr *Norling*, lika lydande, vari hemställdts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till sådan ändring av nu gällande bestämmelser för arbetarsmåbrukslån att sådana kunde beviljas även för s. k. arrendefrilösning;

2) II: 37 av herr *Brädefors m. fl.*, vari hemställdts, att högsta tillåtna summa vid beviljande av arbetarsmåbrukslån måtte höjas från 6,000 till 9,000 kronor; samt

3) II: 361 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*, vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta om sådan ändring i nu gällande bestämmelser angående arbetarsmåbrukslåneverksamheten, att i vissa fall efter prövning av statens egna hemsstyrelse högre lånesumma än 6,000 kronor måtte kunna beviljas.

Utskottet hemställde,

1) att motionerna I: 44 och II: 69 måtte anses besvarade med vad utskottet anfört;

2) att motionen II: 37 måtte anses besvarad med vad utskottet anfört; samt

3) att motionen II: 361 måtte anses besvarad med vad utskottet anfört.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Brädefors**: Herr talman! Det torde inte vara för någon här i kammaren obekant, hur arbetarsmåbrukslånen verka i det praktiska livet. Jag tror inte heller, att någon tänker sig, att man med dessa arbetarsmåbrukslån

Ang. ändrade bestämmelser för arbetarsmåbrukslån. (Forts.)

skall kunna lösa skogsarbetarnas och liknande befolkningsgruppers försörjningsproblem, om man i fortsättningen uppställer de villkor, som nu äro för-
enade med dylika lån. Endast under vissa omständigheter och under vissa
villkor kunna arbetarsmåbruken bli en sorts binäring till skogsarbete och lik-
nande förvärvsarbete. Men detta är också beroende på huruvida arbetarsmå-
bruken kunna göras så ekonomiskt bäriga, att de medföra någon som helst
inkomst åt företagarna. Förutsättningen härför är å andra sidan den, att
man har startkapital, som kan sätta arbetarsmåbruket i det skick, att det
lämnar någon vinst. Startkapitalet måste då utlånas på så förmånliga villkor,
att företagarna kunna vid sidan av sitt förvärvsarbete, skogsarbete och dylikt,
klara lånen och göra sina avbetalningar. Emellertid är den maximisumma, som
nu gäller för arbetarsmåbrukslånen, otillräcklig i många fall när det gäller
att skaffa först och främst jord och sedan de byggnader, som behövas, och
även de levande och döda inventarier, som äro nödvändiga för ett sådant litet
jordbruk. Vem som helst förstår, att den maximisumma, som nu är fast-
slagen, 6,000 kronor, inte räcker för dessa saker eller sätter vederbörande i
stånd att börja sitt jordbruk utan andra lån än det som lämnats av staten. De
komma i den situationen, att de måste försöka skaffa ytterligare lån — från
andra håll. Även om de äro i den lyckliga omständigheten, att de, tack vare
att de ha kamrater, som duga till att borga åt dem och vilja göra detta, lyckas
skaffa ett tilläggslån för att få ett arbetarsmåbruk till stånd, ha de i varje
fall därigenom försvårat ytterligare betalningarnas fullgörande, då de få
lånen hos olika institutioner och mot sämre villkor än på lånet hos staten.

Sedan är det en annan sak, att dessa lån äro avsedda, såsom jag redan förut
sagt, såsom en sorts binäring vid arbetarsmåbruken för att vid sidan av skogs-
arbete och dylikt bereda arbetaren inkomstmöjligheter därifrån, för att han
överhuvud taget skall kunna klara sig på detta småbruk. Vem kan emellertid
garantera, att på ett sådant område, där sådan inkomst nu finns, t. ex. på skogs-
arbete, dessa inkomster alltid komma att finnas? Den arbetare, som har skaffat
sig ett arbetarsmåbruk, kan komma i sådana förhållanden, att han under en
viss tid är nödsakad att leva enbart på detta lilla jordbruk, som kallas för
arbetarsmåbruk. Och har han icke fått ett grundkapital, så att han där-
igenom fått detta småbruk i det skick, att det kan ge honom någon inkomst,
så kan han icke nödortftigt leva ens någon liten tid därpå. Om han dessutom
skaffat sig ett tilläggslån på sämre villkor, är det fullkomligt omöjligt för
honom att reda sig. Visserligen kan man säga, att han personligen ingenting
förlorar, därför att kommunen är den, som borgar för de lån, som utlämnas
av staten, men om han är nödsakad att upptaga ett tilläggslån, är det icke
kommunen, som är borgensman, utan då är det hans arbetskamrater, som stå i
borgen. I fall då arbetaren blir ruinerad på grund av brist på arbete, drar
han också med sig i fördärvet de arbetskamrater, som gått i borgen för ho-
nom.

Utskottet hänvisar nu i sitt utlåtande till den utredning, som just nu pågår
— 1936 års egnahemsutredning — och lovar, att denna utredning också skall
taga hand om ifrågakarande spörsmål. Sedan har man från utskottets sida
varit nog välvillig att ge vissa löften i samma riktning, som vi i vår motion
föreslagit, nämligen om en höjning av detta maximibelopp, och man avger
även ett visst löfte om att utskottet skall föreslå just en sådan åtgärd. Man
hänvisar visserligen icke till vår motion utan till en annan motion, som har lik-
nande innehåll. Denna utredning skulle möjligtvis vara färdig att framläggas
till 1939 års riksdag. Nog är det gott och väl med löften, och det är gott och
väl, om denna utredning tar hand om dessa problem och försöker att få en
förbättring till stånd och en höjning av dessa lån. Det är omöjligt, att det
nuvarande beloppet 6,000 kronor på vissa dyrare orter på grund av dyrare

Ang. ändrade bestämmelser för arbetarsmåbrukslån. (Forts.)
jordköp, dyrare byggnadskostnader och andra omständigheter, är tillräcklig för ett ekonomiskt bärande jordbruk. När man nu från utskottets sida erkänner, att beloppet icke är tillräckligt, och när man är villig att utreda även denna fråga, varför kan man då icke gå med på en sådan åtgärd, som vi föreslagit i vår motion, som ingalunda betyder, att man föreslagit en höjning av minimibeloppet från 6,000 till 9,000 kronor. Även under nuvarande förhållanden bestämmas icke alltid maximisumman till 6,000 kronor utan den bestämmas efter de förhållanden, som äro rådande på orten, alltså byggnadskostnader och dylikt. En sådan höjning av maximisumman skulle icke medföra någon förändring i sådana fall, då man kan bygga och sätta i stånd ett arbetarsmåbruk för en summa av 6,000 kronor eller lägre, men man skulle kunna sätta arbetarsmåbruken i bättre stånd inom sådana områden, där kostnaderna äro så höga, att vederbörande icke kan klara sig med endast 6,000 kronor.

Det förefaller mig därför egendomligt, att man skall behöva hålla på att utreda även en så självklar sak under flera års tid. Även om man nu lovar, att det icke skall dröja mer än två år, innan frågan kommer till riksdagen, så är det absolut icke säkert, att det kommer att stanna vid dessa två år, och under mellantiden komma ju de arbetarsmåbruk, som anläggas, att bli lidande på de nuvarande villkoren. När det sålunda är självklart, att en summa av 6,000 kronor i många fall är otillräckligt, och då dessutom den av oss föreslagna höjningen av maximisumman till 9,000 kronor icke skulle innebära något som helst hinder att bestämma lägre belopp för sådana arbetarsmåbruk, där man icke behöver så mycket, så tycker jag, att man redan vid årets riksdag kunde besluta en förhöjning av maximisumman från 6,000 till 9,000 kronor i enlighet med vår motion, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! De motioner, som vid årets riksdag blivit väckta angående ändrade bestämmelser rörande arbetarsmåbruksrörelsen, äro ju tre till antalet. De ha på sätt och vis blivit ganska välvilligt behandlade av jordbruksutskottet. Detta framgår ju också av ordalydelsen i utskottets hemställan, vilken icke innebär något direkt avslagsyrkande på motionerna. Utskottet hemställer nämligen, att motionerna må anses besvarade med vad utskottet anført. Man måste sålunda säga, att bland de motioner, som i år blivit hänvisade till jordbruksutskottet, ha de motioner, som det nu är fråga om, blivit ganska välvilligt behandlade.

För mitt vidkommande har jag säkerligen ett lika stort intresse som den föregående ärade talaren av att det sker en ändring i gällande bestämmelser för arbetarsmåbruksverksamheten, så att det skall bli möjligt att efter prövning av statens egnahemsstyrelse kunna åtminstone i vissa fall utlämna högre lånebelopp än 6,000 kronor. Under behandlingen av detta ärende i utskottet ha vi emellertid blivit underrättade om att ärendet kommer att tagas upp till behandling av den år 1935 tillsatta s. k. egnahemsutredningen. Även jag, ehuru motionär i frågan, har måst böja mig för detta faktum, att frågan kommer att bli föremål för utredning.

Det är under uttalande av den förhoppningen, att förslag om ändrade bestämmelser rörande arbetarsmåbruksverksamheten kommer att framläggas i sådan riktning, till 1938 års riksdag, att det sedermera skall befinnas möjligt att utlämna högre lån för arbetarsmåbruksändamål än 6,000 kronor, som jag anser mig kunna godkänna det utlåtande, som jordbruksutskottet har framlagt för riksdagen. Under hänvisning därtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. På av herr talmannen först därå framställd proposition blev utskottets i punkten 1) gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Ang. ändrade bestämmelser för arbetarsmåbrukslån. (Forts.)

Vidare gav herr talmannen propositioner dels på bifall till vad utskottet i punkten 2) hemställt beträffande motionen II:37, dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan och bifall i stället till sistnämnda motion; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

Slutligen biföll kammaren efter av herr talmannen därom framställd proposition utskottets hemställan i punkten 3).

§ 5.

Till avgörande företogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckt motion angående inrättande av fond för inlösnings av vissa egna hem;

nr 25, i anledning av väckt motion angående ändring i lagen om enskilda vägar; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212) m. m.; samt

bankoutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande under budgetåret 1937/1938 av vissa till fonden för pensionering av civila tjänst innehavare inflytande medel.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 11, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

§ 7.

Slutligen föredrogs bankoutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående vissa ändringar i avlösningsreglementet för samma verk; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av järnvägen Vimmerby—Hällefors m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 52, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för inredande av ny sinnessjukavdelning vid centralfängelset i Malmö.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett till Väddö kanal hörande område m. m.;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens vattenfallsverks räkning av vissa fastigheter i kvarteret Björnen i Stockholm; och

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statlig exportkreditgaranti;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av framställning om ersättning till en tjänsteman vid riksbankens huvudkontor för viss under tjänstgöring såsom kassör liden förlust;

nr 16, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 17, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 18, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning; och

nr 19, i anledning av väckt motion om pension åt andra kammarens sekreterare, juris kandidaten P. Cronvall; samt

första lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om verkställighet av bötesstraff m. m. dels ock i ämnet väckt motion.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag rörande av kammaren denna dag fattade beslut, beträffande vilka protokollsutdrag ej blivit tidigare justerade.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Lithander</i>	under	5	dagar	fr. o. m.	den	5	mars,
› <i>Jacobson</i>	›	6	›	›	›	5	›
› <i>Senander</i>	›	4	›	›	›	4	›
› <i>Hoppe</i>	›	4	›	›	›	5	›
› <i>Olsson</i> i Gävle	›	3	›	›	›	6	›
› <i>Erlander</i>	›	4	›	›	›	4	›
› <i>Sandström</i>	›	3	›	›	›	4	›
› <i>Ericson</i> i Boxholm	›	4	›	›	›	6	›
› <i>Ward</i>	›	4	›	›	›	5	›
› <i>Weijne</i>	›	3	›	›	›	7	›
› <i>Nilsson</i> i Steneberg	›	6	›	›	›	4	›
› <i>Jansson</i> i Falun	›	3	›	›	›	6	›
› <i>Werner</i> i Höjen	›	3	›	›	›	4	›
› <i>Nordström</i> i Torsby	›	3	›	›	›	4	›
› <i>Larsson</i> i Mörlanda	›	4	›	›	›	6	›
› <i>Andersson</i> i Löbbo	›	4	›	›	›	6	›
› <i>Ericson</i> i Toftered	›	2	›	›	›	4	›
› <i>Lindqvist</i>	›	3	›	›	›	5	› och
› <i>Vougt</i>	›	7	›	›	›	8	›

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11. 16 e. m.

In fidem
Per Cronvall.